

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AZTEK UYGARLIĞINA AİT ÖLÜM DÜDÜKLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE
SERAMİK UYGULAMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zerrin KILIÇ

Enstitü Anasanat Dalı : Seramik ve Cam

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖNEY

HAZİRAN - 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AZTEK UYGARLIĞINA AİT ÖLÜM DÜDÜKLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE
SERAMİK UYGULAMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zerrin KILIÇ

Enstitü Anasanat Dalı : Seramik ve Cam

**“Bu tez sınavı 14/06/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖNEY	Başarılı	
Doç. Buket ACARTÜRK	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ali Temel KÖSELER	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	Zerrin KILIÇ	
Öğrenci Numarası	Y176031004	
Enstitü Anasanat Dalı	Seramik ve Cam	
Enstitü Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü	
Programı	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA	
Tezin Başlığı	AZTEK UYGARLIĞINA AİT ÖLÜM DÜĞÜKLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE SERAMİK UYGULAMALARI	
Benzerlik Oranı	% 4	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. 14/06/2021 Öğrenci İmza		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. 14/06/2021 Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Dr.Öğr.Üyesi Dicle ÖNEY Tarih: 14/06/2021 İmza:		
KABUL EDİLMİŞTİR REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanma sürecindeki desteklerinden dolayı bölüm başkanımız Sayın Doç. Buket ACARTÜRK' e, desteklerini, bilgisini ve yardımlarını asla esirgemeyen çok sevgili danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖNEY, nişanlım Hamza AVCI' ya ve desteklerinden dolayı aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zerrin KILIÇ

14.06.2021

İÇİNDEKİLER

GÖRSEL LİSTESİ.....	i
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: AZTEK UYGARLIĞI'NA GENEL	2
--	---

1.1. Aztek Uygarlığı'nın Tarihçesi.....	2
---	---

1.2. Aztek Uygarlığı'nın Sosyal ve Kültürel Yapısı.....	7
---	---

1.2.1. Toplumsal Yapı.....	7
----------------------------	---

1.2.2. Yönetim Biçimi.....	17
----------------------------	----

1.2.3. Günlük Yaşam Biçimi.....	18
---------------------------------	----

1.2.4. Dil ve Yazı.....	23
-------------------------	----

1.2.4. Takvim.....	26
--------------------	----

1.2.5. Din.....	28
-----------------	----

1.2.6. Mimari.....	31
--------------------	----

1.2.7. Sanat.....	39
-------------------	----

BÖLÜM 2: AZTEK UYGARLIĞINDA MÜZİK KÜLTÜRÜ	58
--	----

2.1. Müziğin Kullanım Alanı.....	58
----------------------------------	----

2.2. Müzik Okulları.....	60
--------------------------	----

2.3. Çalgı Çeşitleri.....	63
---------------------------	----

2.3.1. Vurmalı Çalgılar.....	64
------------------------------	----

2.3.2. Sürtmeli Çalgılar.....	68
-------------------------------	----

2.3.3. Sallamalı Çalgılar.....	69
--------------------------------	----

2.3.4. Üflemeli Çalgılar.....	72
-------------------------------	----

BÖLÜM 3: AZTEK ÖLÜM DÜDÜKLERİ	77
--	----

3.1. Aztek kültürüne Benzer Kültürlerin Düdüklerine Genel Bir Bakış.....	77
--	----

3.2. Aztek Ölüm Düdüğü ve Tarihçesi.....	78
--	----

3.3. Ölüm Düdüklerinin Yapısı ve Ses Özellikleri.....	83
---	----

3.4. Ölüm Düdüklerinin Kullanım Alanı ve Amacı.....	87
3.5. Ölüm Düdüklerinin Günümüzde Kullanımı �l�m Düdüklerinin.....	88
BÖLÜM 4: UYGULAMALAR.....	91
4.1. Ölüm D�d�d�ğ� �retim Aşamaları.....	91
4.2. Ölüm D�d�ğ� Uygulamaları.....	95
4.2.1. Kartal Başı Fiğ�rl� �l�m D�d�ğ�.....	95
4.2.2. Jaguar Fiğ�rl� �l�m D�d�ğ�.....	96
4.2.3. İnsan Fiğ�rl� �l�m Düdükleri.....	97
4.2.4. Kuru Kafa Fiğ�rl� �l�m Düdükleri.....	98
4.2.5. Diğ�r Hayvan Fiğ�rl� �l�m Düdükleri.....	99
4.2.6. Asma Aparatlı �l�m Düdükleri.....	101
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	105
�ZGE�Mİş.....	111

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1	: Göçü Tasvir Eden Kodeks Örneği.....	3
Görsel 2	: Efsanede Bahsedilen ve Bugünkü Meksika Bayrağının Temellerini Oluşturan ‘Kartal ve Yılan’.....	6
Görsel 3	: Aztek Kralları Soy Ağacı.....	8
Görsel 4	: Codex’de Yer Alan Tlatoani’ni Tasviri.....	11
Görsel 5	: Tenochtitlan’ın Kutsal Bölgesi, Çevresindeki İmparatorluk Sarayı ve Büyük Plaza Pazarı Planı.....	15
Görsel 6	: Rahip Türleri: a) Tütsü Sunan Kıdemli Bir Rahip (Tlamacazqui); b) Calmecacın Bir Tlamacazqui’si; c) Kıdemli Bir Papazdan Fiziksel Ceza Alan Bir Acemi Rahip; d) Tapınağı Süpüren Bir Tlamacazqui (Maria Ramos).....	16
Görsel 7	: Texcoco Kralı Nezaualpili.....	20
Görsel 8	: II. Moktezumaya Ait Olan Tacın İspanyol Komutan Herman Cortes’e Hediyesi, Viyana Etnoğrafya Müzesi.....	20
Görsel 9	: Tlachtli Oyun Alanının Taslağı.....	21
Görsel 10	: Aztek Tlachtli Oyunu.....	22
Görsel 11	: Aztek Fonetik Yazı Sitili Örneği.....	23
Görsel 12	: Aztek Fonetik Yazı Sitili Örneği.....	24
Görsel 13	: Fonetik Yazı Biçimi Örneği.....	24
Görsel 14	: Yeni İspanya’daki Şeylerin Genel Tarihi Kitabının Görüntüsü.....	26
Görsel 15	: Aztek Takvimi ve Detayı.....	28
Görsel 16	: Rüzgâr ve Bilgelik Tanrısı.....	30
Görsel 17	: Savaş ve Güneş Tanrısı Huitzilopochtli.....	30

Görsel 18	: Arkeologlar Tarafından 2015’te Bulunmuş Olan Kuru Kafa Kulesi.....	31
Görsel 19	: Kuru Kafa Örneklerinden Detaylar.....	31
Görsel 20	: Büyük Tapınağın Çizimi.....	32
Görsel 21	: Büyük Tapınak Maketi ve Detay.....	33
Görsel 22	: Aztek Piramit Şeması.....	34
Görsel 23	: Calixtlahuaca Ehecatl- Quetzalcoatl.....	35
Görsel 24	: Tenyuca’daki İkiz Merdivenli Piramit.....	35
Görsel 25	: Azteklerin İnşaa Ettiği Su Kemerini.....	36
Görsel 26	: Aztek Bahçeleri Maketi.....	37
Görsel 27	: Aztek Pazarı Maketi ve Detayı.....	38
Görsel 28	: Gevşek Arazileri Tarım Alanına Çevrilmiş Bir Arazi Maketi Örneği.....	38
Görsel 29	: Cuauhtli-Cuauhxicalli Heykeli.....	40
Görsel 30	: Cuauhtli-Cuauhxicalli, Şehrin Kalbi İçin Yapılmış Kartal Şeklindeki Bir Kap, Antropoloji.....	40
Görsel 31	: Coatlicue, Yeryüzü ve Ana Tanrıça, Antropoloji Müzesi, Meksika.....	40
Görsel 32	: Antonio León y Gama’nın 1792 tarihli kitabından Coatlicue ve Yollotlicue Çizimi.....	41
Görsel 33	: Tlaltecuhli del Metro.....	41
Görsel 34	: Coxcatlan, Antropoloji Müzesi, Meksika.....	42
Görsel 35	: Cihuacoatl, Yılan Kadın, Dünya ve Doğurganlık Tanrıçası, Antropoloji Müzesi, Meksika.....	42
Görsel 36	: Bileşik Tanrı Heykeli, Asil Genç.....	43

Görsel 37	: Coyolxauhqui Başkanı, Antropoloji Müzesi, Meksik.....	43
Görsel 38	: Xochipilli, Çiçek Tanrısı, Antropoloji Müzesi, Meksika.....	44
Görsel 39	: Sarmal Tüylü Yılan, Tanrı Quetzalcoatl, Antropoloji.....	44
Görsel 40	: Xiuhcoatl (Ateş Yılanı) heykeli, Müzesi, Meksika Antropoloji Müzesi, Meksika.....	44
Görsel 41	: Chacmool (Kolomb Öncesi Taş Heykel).....	45
Görsel 42	: Tlaloc-Chacmool, Antropoloji Müzesi, Meksika.....	45
Görsel 43	: Chicomecoatl, Bereket ve Mısır Tanrıçası.....	45
Görsel 44	: Huehuateotl, Eski Ateş Tanrısı, Yağmur Tanrısı.....	46
Görsel 45	: Cihuateotl, Doğumda Ölen.....	46
Görsel 46	: Bir Jaguar Savaşçısı, Taş Heykel.....	47
Görsel 47	: Atlantis Savaşçısı.....	47
Görsel 48	: Eril Gücün Sembolü Olan Tüylü Çakal.....	48
Görsel 49	: Kartal Savaşçı, Terakota Heykeli.....	48
Görsel 50	: Mictlantecuhtli Terracotta Heykeli.....	49
Görsel 51	: Xipe Totec Terracotta Heykel.....	49
Görsel 52	: Turkuaz Kakmalı Mask.....	49
Görsel 53	: Figürlü Bıçak.....	49
Görsel 54	: II. Moktezuma'nın Başlığı.....	50
Görsel 55	: Kuş tüyünden yapılmış yelpaze.....	50

Görsel 56	: Tüylerden Oluşan Mozaikle Kaplanmış Süslü Aztekli Savaşçı Kalkanı, (Ön ve Arka).....	50
Görsel 57	: Oyularak Yapılmış, Güneş Taşı ya da Aztek Takvimi.....	51
Görsel 58	: İmparator I. Motecuhzoma'ya Adanan ve Düşmanların.....	51
Görsel 59	: İmparator Tizoc ve Ahuitzotl'un.....	51
Görsel 60	: Ayaklı Vazo.....	52
Görsel 61	: Tlaloc'u Temsil Eden Seramik Kap.....	53
Görsel 62	: Yerel Motiflerle Bezenmiş.....	54
Görsel 63	: Astarlı Sürahi.....	54
Görsel 64	: Yerel Motiflerle Bezenmiş Tabak.....	54
Görsel 65	: Üç Ayaklı Form.....	54
Görsel 66	: Yerel Motifli Seramik Kap Örneği.....	54
Görsel 67	: Üçayaklı Seramik Kâse Örneği.....	55
Görsel 68	: Üçayaklı Kâse Örneği.....	55
Görsel 69	: Üçayaklı Rölyefli Tütsü Kabı.....	55
Görsel 70	: Akbaba Biçimli Kap, Metropolitan Sanat Müzesi, ABD.....	56
Görsel 71	: Kuş Bezemeli Mühür ve Arkası.....	57
Görsel 72	: Geometrik Çiçek Biçimli Mühür.....	57
Görsel 73	: Maymun Biçimli Mühür.....	57
Görsel 74	: Kelebek Biçimli Mühür.....	57
Görsel 75	: Bourbon Kodeksi.....	59

Görsel 76	: Gerçekleşmekte Olan Bir Ritüel.....	59
Görsel 77	: Bir Tüccarın Ziyafetinde Dans Edenler.....	60
Görsel 78	: Mixcoacalli Odasında Bulunan İki Müzisyen Bekçi (Florentine Kodeksi).....	61
Görsel 79	: Ritüel Görevleri Yerine Getirmek İçin Gece Yarısı Uyanmak.....	62
Görsel 80	: Aztek Soylu Dansçılarının Dans Tarzı.....	63
Görsel 81	: Mixtec Perküsyon ve Rüzgâr Oyuncuları Grubu.....	63
Görsel 82	: Tlalpanhuehuetl, Panhuehuetl ve Huehuetl Davulları.....	64
Görsel 83	: Tlalpanhuehuetl Örneği.....	65
Görsel 84	: Tlalpanhuehuetl ve oymalarındaki çizimi.....	65
Görsel 85	: Teponaztli Örneği, 15-16.yy, 46.6 x 15.2 x 14.4 cm, Metropolitan Sanat Müzesi New York.....	66
Görsel 86	: Tlaxcalan Teponaztli.....	67
Görsel 87	: Yeni Doğan Çocuk Bayramında Huehuetl ve Teponaztli'nin Birlikte Kullanımı.....	67
Görsel 88	: Savaşçı Akademisinde Dans Eden Genç Dansçılar.....	68
Görsel 89	: Omichicahuatzli Örneği.....	68
Görsel 90	: Ayacachtli Örneği.....	69
Görsel 91	: Ayacachtli'nin Huehuetl ve Teponaztli ile Birlikte Kullanımı.....	69
Görsel 92	: Cacalachtli Örneği.....	70
Görsel 93	: Oaxaca, Viejo'da Bulunmuş Cacalachtli'nin Çizimi ve Kesit görünüşünü.....	70

Görsel 94	: Seramik Çıngırak.....	71
Görsel 95	: İki Başlı Figür Çıngırak.....	71
Görsel 96	: Tenabari Örneği.....	71
Görsel 97	: Yaqui Geyik Dansçısı David Hinojos.....	71
Görsel 98	: Coyolli Örneği.....	72
Görsel 99	: Dresden Kodeks'inde Coyolli'nin Kullanımı.....	72
Görsel 100	: Grijutian Örneği.....	72
Görsel 101	: Grijutian Örneği.....	72
Görsel 102	: Çakal Başlı Seramik Flüt Örneği ve Farklı Açılardan Görünümü.....	73
Görsel 103	: Cresson'un Seramik Flüt Üzerinde Ses Aralıklarını Anlatan Çizimi.....	74
Görsel 104	: Florentine Kodeksinde Toxcatl Festivali Tasviri.....	75
Görsel 105	: Florentine Kodeksindeki Toxcatl Kurbanının Tasviri.....	76
Görsel 106	: Moche Kültürüne Ait Altın Düdük.....	77
Görsel 107	: Olmek Kültürüne Ait Taş Düdük.....	78
Görsel 108	: Cresson'ın Makalesinde Yer Alan Aztek Düdükleri.....	79
Görsel 109	: Franco'nun Düdük Çizimleri.....	80
Görsel 110	: Guillermo Constreras'ın Çizimleri; Maya Ölüm Düdüğü (Solda), Aztek ya da Michico Kültürüne Ait Ölüm Düdükleri (Ortada), Düdüklerden Bir Kesit(Sağda)...	81
Görsel 111	: Constreras'ın Florentine Kodeks'inde Keşfettiği Ağız Düdüğü.....	81
Görsel 112	: Tlatelolco'daki Kazı Alanı ve 41 Mezar.....	82
Görsel 113	: Kazıda Bulunmuş Kurban ve Ölüm Düdüklerinin Bulunduğu Alan.....	82

Görsel 114	: Kazıda Bulunmuş Kurban ve Elindeki Düdük.....	83
Görsel 115	: Cabrera'nın İlk Ölüm Düdüğü Önreğinin Kesit Görünüşü.....	84
Görsel 116	: Cabrera'nın Ölüm düdüğü ve Spektrogramı.....	85
Görsel 117	: Berlin Etnoloji Müzesi'ndeki Ölüm Düdüğü Örneği ve Tomografisi.....	86
Görsel 118	: Maztepetl Tepesinde Bulunan Düdük.....	87
Görsel 119	: Guerrero'da Bulunan Ölüm Düdüğü ve Akustik Ses Sahası.....	87
Görsel 120	: Düdüğün X-Ray Görüntüsü ve Ses Mekanizması Çizimi.....	89
Görsel 121	: Cabrera'nın Ölüm Düdüklerinden Örnekler.....	89
Görsel 122	: Xavier Performans Sergilerken Bir Görüntü.....	89
Görsel 123	: Xavier'in Yeşim Taşından Yapılmış Ölüm Düdüğü.....	90
Görsel 124	: Neil Goldsmith'in Ölüm Düdüğü.....	90
Görsel 125	: Wei-Chi Chien'in Ölüm Düdüğü.....	90
Görsel 126	: Üretilen Düdüğün İç Yapısı.....	91
Görsel 127	: Farklı Bir Düdüğün İç Yapısı.....	91
Görsel 128	: İç Düdüğün Birleştirme Aşamaları.....	92
Görsel 129	: Kesit Görünüşü ve Bitmiş İç Düdük Örneği.....	93
Görsel 130	: Dış Düdüğün Biçimlendirmesi.....	93
Görsel 131	: Ölüm Düdüğünün Dış Bölümünün Biçimlendirilmesi.....	94
Görsel 132	: Biçimlenmesi Tamamlanmış Ölüm Düdüğü Örneği	94
Görsel 133	: Kartal Başlı Figürlü Ölüm Düdüğü.....	96
Görsel 134	: Jaguar Figürlü Ölüm Düdüğü.....	96

Görsel 135 : İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü I.....	97
Görsel 136 : Soyutlanmış İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü II.....	97
Görsel 137 : Kuru Kafa Fügürlü Ölüm Düdüğü I.....	98
Görsel 138 : Kuru Kafa Fügürlü Ölüm Düdüğü II.....	98
Görsel 139 : Sahin Başlı Figür Ölüm Düdüğü.....	99
Görsel 140 : Soyutlanmış Kuş Figürü Ölüm Düdüğü.....	99
Görsel 141 : Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü I.....	100
Görsel 142 : Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü II.....	100
Görsel 143 : Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü III.....	100
Görsel 144 : Leopar Figürlü Ölüm Düdüğü.....	101
Görsel 145 : Ağlayan İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü.....	101
Görsel 146 : İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü.....	101

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Seçilmiş Yıllık Festival Örnekleri.....	29
----------------	---	----

HARİTA LİSTESİ

Harita 1 : 14.yüzyılda Meksika'nın Orta Yaylalarında 28 Site Devleti Haritası.....4

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans		Doktora	
Tezin Başlığı: Aztek Uygarlığına Ait Ölüm Düdüklerinin Araştırılması ve Seramik Uygulamaları			
Tezin Yazarı: Zerrin KILIÇ		Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Dicle Öney	
Kabul Tarihi: 14.06.2021		Sayfa Sayısı: xiv (Ön Kısım) + 111 (Tez)	
Anasanat Dalı: Seramik ve Cam			
Aztek halkının, 14. yüzyıllarda günümüz Meksika'nın kuzeyinde yer alan Nayarit eyaletinden geldiği sanılmaktadır. Uzun süren göçlerin ve savaşların ardından yerleşik hayata geçebilmişlerdir. Aztekler, sazlıklardan oluşan evlerle başlayan yeni yaşamlarına yüz yıllık bir zaman diliminde geliştirerek Tenochtitlanı başkent haline getirmişlerdir. Aztek halkı için büyük öneme sahip olan dinleri, sanatta ve mimari de gelişelerini sağlamıştır. Aztek uygarlığı Meksika bölgesindeki en dindar yerli halk olarak bilinmektedir. Çok tanrılı inançlarının temelinde yıldızlar ve gökyüzü yatmaktadır. Zamanla diğer yerli halklarla olan etkileşimleri kültürlerini ve dinlerini zenginleştirmişlerdir. Tanrılarına ve dinlerine olan bağlılıkları birçok alanda olduğu gibi müzik kültüründe de etkisini göstermiş hem dini ritüelleri için hem de savaş alanında kullanmak için çeşitli çalgılar geliştirmişlerdir. Bu çalgılar arasında dikkat çeken ve adını tanrılarından alan ölüm düdüklerinin yapısal incelemeleri, ses frekans aralıkları, üretim biçimi araştırılmış ve uygulanmıştır. Bu uygulamalar doğrultusunda ölüm düdüklerinin üretilirliği gözlemlenmiştir. Orijinal seramik ölüm düdüklerinin kil özellikleri, nasıl biçimlendirildikleri, hangi ortamlarda kaç derecede pişirildiği ile ilgili her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Aerofon grubunda yer alan kafatası biçimli seramik düdüklerinin geç keşfedilmesiyle birlikte kullanım alanları hakkında bir çok savlar yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında Aztekli zanaatkarların seramik ve ses ilişkisini büyük bir ustalıkla geliştirdikleri ölüm düdükleri hakkında araştırma yapacak araştırmacılara kaynak oluşturmak amaçlanmıştır.			
Anahtar Kelimeler: Ölüm Düdükleri, Aztek Uygarlığı, Seramik Müzik Aletleri			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree		Ph.D.		
Title of Thesis: Title of Thesis: Investigation of Aztec Civilization Death Whistles and Ceramic Application				
Author of Thesis: Zerrin KILIÇ		Supervisor: Assist. Prof. Dicle Öney		
Accepted Date: 14.06.2021		Number of Pages: xiv (Front part) + 111(Thesis)		
Department: Ceramic and Glass				
The Aztec people are thought to have come from Nayarit, located in the north of present-day Mexico, in the 14th century. They were able to settle down after long migrations and wars. The Aztecs started their new life with houses made of reeds and developed over a period of a hundred years and made Tenochtitla their capital. Religion, which is of great importance to the Aztec people, has also enabled their development in art and architecture. The Aztec civilization is known as the most religious, indigenous people in the Mexican area. Stars and sky lie at the heart of their polytheistic beliefs. Over time, their interactions with other indigenous peoples enriched their culture and religion. Their devotion to their gods and their religion impacted music culture as in many other fields, and they developed various instruments to be used both for religious rituals and on the battlefield. Structural studies of the death whistle, which draws attention among these instruments and takes its name from their gods, sound frequency ranges, and production methods, have been researched and applied. In line with these applications, the producibility of the death whistle has been observed. There is no record of the clay properties of the original ceramic death whistles, how they were shaped, and at what temperature they were fired. With the late discovery of skull-shaped ceramic whistles in the Aerophone group, there are many arguments about their usage areas. Within the scope of this study, it is aimed to create a resource for researchers who will research death whistles, which Aztec craftsmen skillfully developed the ceramic-sound relationship.				
Keywords: Death Whistles, Aztec Civilization, Ceramic Musical Instruments				

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu:

Aztek uygarlığına ait ölüm düdüklerinin araştırılmasını ve incelenmesini kapsamaktadır. Birinci bölümde, Aztek uygarlığının tarihçesi, mimarisi ve sanatı hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde müzik kültürü ve müzik aletleri hakkında bilgilere değinilmiş, nerede ve hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldıklarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Ölüm düdüklerinin tarihçesi, kullanım alanları ve günümüz örnekleri aktarılmıştır. Dördüncü bölümde ise ölüm düdüklerinin uygulamalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın Önemi:

Ses ve seramik ilişkisinin ortak bir dil oluşturduğunu gözlemlemek, bu ortak dilin tarihin tozlu mitlerinde keşfetmiş olmak, bu keşife katkı sağlamak ve kaynak oluşturmak konunun seçiliş nedenlerindendir. Uygulamalarına çok sık rastlanılmayan Aztek ölüm düdükleri, ses ve seramik ilişkisinin en iyi örneklerindendir. Konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri İspanyol işgali sırasında birçok eserin zarar görmesi ve tahrip edilmesidir. Bu sebeple ölüm düdüklerinin kullanım şekli ve işlevini geç keşfedilmiştir.

Çalışmanın Amaç:

Araştırmada Aztek uygarlığına ait ölüm düdükleri hakkında yeterli Türkçe kaynak bulunmaması nedeniyle bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara kaynak oluşturması ve fayda sağlaması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi:

Tez konusu kapsamında literatür taraması yapılmış, yazınsal ve görsel yabancı kaynaklar taranmıştır. Konu ile ilgili yayınlar yapan araştırmacılara ulaşılmış ve internet üzerinden görüşme yapılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda ölüm düdüğü uygulamaları yapılmıştır.

BÖLÜM 1: AZTEK UYGARLIĞINA GENEL BAKIŞ

1.1. Aztek Uygarlığının Tarihçesi

Aztek Uygarlığının, 14-16. yüzyıllar arasında yaşadığı varsayılmaktadır. Meksika'nın kuzeyinde Aztek halkı tarafından kutsal olduğuna inanılmış bir dağın kalbinde bulunan mağarada, yedi göl kabilesi olarak ortaya çıktıkları düşünülmektedir. Halkın nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte günümüzde Meksika'nın kuzeyinde yer alan Nayarit¹ eyaletine geldikleri sanılmaktadır. Narçın'a (2017:36) göre; bazı kaynaklarda Mayaların ortadan kaldırılmasıyla bazı kabilelerin Aztek uygarlığını oluşturabileceği ifade edilmektedir. Bu görüşün sebeplerinden birinin ise Azteklerin Nahua dilini kullanmasına bağlamaktadır. Uygarlığın "Aztek" adıyla anılmasının sebebi anayurt olarak bilinen "Beyaz Balıkçıl Ülkesi" olarak da adlandırılan Aztlan'dan gelmektedir. Aztek Uygarlığına ait kalıntılar avcılık ve toplayıcılık ile geçinen bir kabile olduklarını göstermektedir. Uygarlığın güneyde bulunan Meksika vadisine göç ettiği ve bu göçün yaklaşık bir yüzyıl sürdüğü düşünülmektedir. Bu uzun göç Aztek uygarlığını Meksika vadisine götürmüştür. Araştırmacılar, göçün uzun sürmesini; sürekli yer değiştirmeye, konakladıkları bazı bölgelerde yıllarca kalmalarına ve bu süreçte çevrelerindeki diğer toplumlarla yaptıkları savaşlara ve barışçıl ilişkilere bağlamaktadırlar. Göçün, sebepleri ve nasıl örgütlendiği hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, "Kodeks"² kaynaklarına göre, 'tanrının hamalları' denilen din adamları tarafından yönlendirilmişlerdir: bunlar kabile tanrısının, sinekkuşu olarak betimlenen Uitzilopochtli'nin tasvirini sırtlarında taşıyorlardı. O dönem de bu rahipler kabilenin 'yönetimini' oluşturuyorlardı." (Soustelle, 2006, s. 15)

"Görsel 1'de yer alan 'Kodeks Tiro la Peregrinacion' ya da 'Kodeks Boturini' olarak bilinen el yazması Azteklerin göç taslağının yer aldığı belgedir. 1530-1541 yılları arasında adı bilinmeyen bir Aztekli tarafından resmedilmiştir." (Aydın, 2007, s. 9)

¹ **Nayarit:** Meksika'nın batısında bulunan bir eyalettir. Kuzeybatısından Sinaloa; kuzeyinden Durango; kuzeydoğusundan Zacatecas; güneyinden Jalisco ve batısından Büyük Okyanus tarafından çevrelenir. Başkenti ve en büyük şehri Tepic. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nayarit>).

² **Kodeks (Codex):** 16. yüzyıl başlarında Aztek yaşamının canlı resimsel ve metinsel ifadesidir. Kodeksler incir kabuğunun üzerine siyah ve kırmızı boyalar kullanılarak Aztekler hakkında bilgi veren kaynakçadır (Aguilar-Moreno, 2006).

Görsel 1: Göçü Tasvir Eden Kodeks Örneği

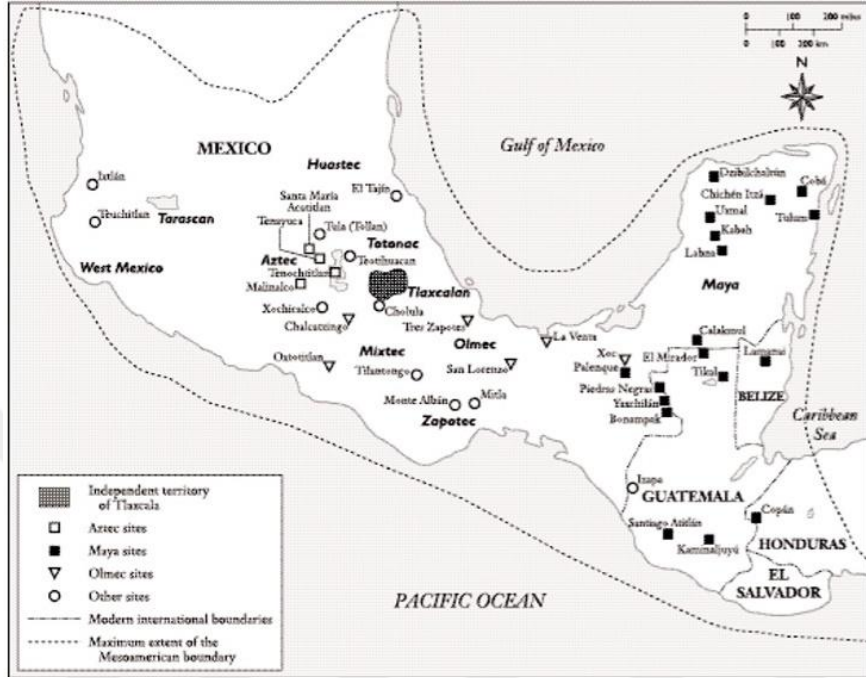
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 28)

Aztek halkının yavaşça Orta Meksika'ya yaklaşması Toltek³ topraklarında şaşırtıcı bir kültür süreci başlatmıştır. Toltek uygarlığı, tarihçilere göre; 11. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış ve Meksika vadisinin iç kesimlerindeki yaylalardan batıdaki Michoacan'a doğudaki körfez kıyılarına, Oaxaca dağlarına ve güneydoğu da Yucatan'a kadar yayılmış eski Meksika uygarlığı olduğu düşünülmektedir. Spence'e (2020:26-27) göre; erken dönem Meksika tarihçileri Tolteklerin Meksika platosunda dolaşan ilk Nahua toplumu olduğunu düşünmekte hatta Meksika medeniyetinin kurucuları olduğu savını öne sürmektedirler ancak toplum hakkında çok az kaynak olması sebebiyle pek çok uzman ise bu toplumun hayal ürünü olduğunu düşünmektedir.

Dağlarda, steplerde, mağaralarda yaşamakta olan barbar kabileler güneye göç etmeye başlamıştır. Göçün sonunda bu bölgeye gelen barbar kabileler yerleşik hayata geçip bölgenin tarımını, dilini, ritüellerini ve geç dönem Tolteklerin yönetimini benimsemişlerdir.

³**Toltekler:** Kolomb öncesi Amerika uygarlıklarından birini oluşturan halk olup, Meksika'daki Aztek-öncesi üç kültürden biri olarak kabul edilirler. Meksika topraklarında ilk insan topluluklarına ait izler, tarihçilere göre, yaklaşık 20.000 yıl öncesine dayanmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Toltekler>).

13. yüzyılın sonundan itibaren Chichimecler⁴ yaşamış oldukları mağaralarını terk edip kendilerine kentler kurmuştur. Böylece 14. yüzyılda Meksika'nın orta yaylalarında yirmi sekiz site devleti bulunmaktadır (bkz. Görsel 2).

Harita 1: 14. Yüzyılda Meksika'nın Orta Yaylalarında 28 Site Devletin Haritası

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 4)

“Toltek (Colhuacan), Chichimec (Texcoco), Azcapotzalco⁵, Xaltocan (Otomí) gibi toplulukların aralarında yaşadıkları ittifaklar, birlikler, savaşlar ve destekler siyasal dengeyi her gün değiştirmekteydi. Her site-devleti kendi hegemonyasının peşineydi. Bu dönem, aynı zamanda kültürel gelişim açısından da oldukça zengin bir dönem olmuştur” (Soustelle, 2006, s. 16).

⁴ **Chichimecler:** “Yerli kroniklerde bunlara Azteca Chichimecler, ‘Aztlán Barbarları’ denir. Bir başka deyişle, o dönemde, Aztekler savaşçı kabileler, göçebeler ve avcılar olarak yaşıyordu, onlara steplerde ve dağlarda avcılık ve toplayıcılık sayesinde yaşayan, postlarla örtünen, mağaralarda ya da ağaç dallarından yaptıkları hafif kulübelerde barınan Chichimecler ‘barbarlar’ deniyordu”. Kaynak: (Soustelle, 2006 Eylül)

⁵ **Azcapotzalco:** Otomí ya da Mazahuakökenli fakat Nahauatl’laşmış bir dil konuşmakta olan hanedan (Soustelle, Aztekler, 2006 Eylül, s. 16).

Toltek uygarlığının çöküşünden sonra Toltek'in başkenti Tula'ya 13. yüzyılda egemen olan ve Texcoco gölünün çevresine taşınan Aztek halkının, Meksika'nın yakınlarındaki yerel Toltek kumandanları tarafından birçok saldırılara maruz kalmış olan kabileleri geri çekilmeye zorlamış olsalar da bölgeye gelen en son halk olduğu belirtilmektedir.

Bu halk birçok sarsıntı geçirmiş olmasına rağmen komşu hanedanlar gibi bir krala sahip olmak istemiş ve Colhuacan⁶ ile çatışmaya girmiştir. Hükümdarları olan Uitziliuitli (Sinekkuşu tüyü) bu savaşta yenilmiş ve tutsak edildikten sonra kurban edilmiştir. Bu yenilgi sonrasında kurak Tizapan bölgesine sürülmüş olan Aztek halkı sonunda büyük lagünün batısındaki bataklık bölgede yer alan küçük adalara sığınmıştır. "Aztek halkının kuruluşu efsanelere dayanmaktadır. Bazı Aztek efsanesine göre; 1325'te Başrahip Uitzilopochtli, Quauhcoatl'la (Kartal-Yılan) görüşmüş, 'kendisine tapınağının ve sitenin keyifle bir yılanı yiyen kartalın' görüldüğü kayalık bir adada 'kamuşlar, sazlar arasında' kurulması gerektiğini söylemiştir" (Soustelle, 2006, s. 16).

Bu sebeple Aztek halkının Başrahibi olan Uitzilopochtli ve diğer rahipler birlikte kâhinin kehanetinde bahsetmiş olduğu işareti aramaya başlamışlardır. Bazı kaynaklarda incir ağacına, bazı kaynaklarda ise kaktüs üzerine tünemiş ve gagasında bir yılan bulunan kartalı görmüşler, Meksika topraklarında istemeyen diğer bazı kabilelerce bataklıklara itilmiş olan halk Texcoco Gölü'nün batı kıyısındaki bir adacığa yerleşmişlerdir. Yerleşik hayata geçme, 1325 yılına denk gelen Aztek takvimine göre "iki ev" yılında gerçekleşmiştir. "Aztekler büyük savaşlar ve güneye sürülmelerin ardından daimî yerleşecekleri toprakları bulmuşlardır ve bu yeri başkentleri 'Tenochtitlan'⁷ olarak inşa etmeye başlamışlardır (Aydın, 2007, s. 29)."

⁶ **Colhuacan:** Orta Meksika'da yaşayan Mazahua kökenli fakat Nahuat'laşmış bir dil konuşan hanedanlardan birisidir (Soustelle, Aztekler, 2006 Eylül, s. 16).

⁷ **Tenochtitlan:** Tetl=kaya, nochtli=kaktüs anlamına gelir ve -tlan eki ise yerleşim son eki olarak kullanılır (Aydın, 2007, s. 29).

Görsel 2: Efsanede Bahsedilen ve Bugünkü Meksika Bayrağının Temellerini Oluşturan ‘Kartal ve Yılan’

Kaynak: (Anawalt, 1997)

Texcoco gölünün batı kıyısında yer alan arazilerde kentin ilk temellerini atarak arazinin olumsuz şartlarında yaşamaya başlayan halk, doğal ortamın zengin ve yenilebilir kaynaklara sahip olmasını avantaja çevirmiştir. Çoğunlukla bataklıkla çevrili olan araziye daha iyi değerlendirmek amacıyla öncelikle bataklıkları kurutmuşlar daha sonra bu alanlarda tarım ve hayvancılığa başlamışlardır. Bölge, yaşam alanı olarak tarım ve kentleşme için pek de elverişli şartlara sahip olmasa da Aztek halkı tarafından zamanla görkemli bir kent haline getirilmiştir.

“Bataklığı kurutmak pek kolay olmasa da çalışmalar için doğal tehlike olan kontrolsüz su kaynaklarını zararsız hale getiren hendek ve drenaj kanalları kurmuşlardır. Şehirleri olan Tenochtitlan'ın su seviyesine çok yakın olmasını kendileri için adeta bir avantaj haline dönüştürerek gölü doldurmuşlar ve yaşadıkları küçük adanın topraklarını iki taraftan yaklaşık 2 km. kadar genişletmişlerdir. Halkın içme suyu ihtiyacını karşılamak için yağmur suyuyla gölün tuzunu birbirinden ayırt eden bir baraj sistemi de kuran Aztekler bu barajı, göldeki su seviyesini kontrol amacıyla da kullanıyorlardı. Şehre su kontrolüne yardımcı olan iç kanallar da inşa etmişlerdir” (Aydın, 2007, s. 32).

Yerleştikleri bölgeye geldikleri ilk zamanlarda yapı malzemesi bulmakta zorlanan ve kötü şartlar altında şehirlerini inşa eden Aztekliler zaman içerisinde şehirlerini kurmayı

başarmışlardır. Texcoco gölünün orta kesimine doğru genişleyen adayı ana karaya bağlayan geçitler ve köprüler inşa etmişler, taşlarla döşenmiş kanallar yapmışlar, dışarıdan gelebilecek olası bir saldırıya karşı savunma oluşturmuşlardır. Bu gelişme süreci, diğer kabileler ve kavimleri etkilemiş, bu toprakları istila etmelerine yol açmıştır. Gerekli olan yapı malzemelerini tedarik edebilmek için diğer kabilelere birçok saldırılar düzenlemişlerdir. Sazlıklardan oluşan evlerle başlayan halk, yüz yıllık bir zaman diliminde yavaşça kalkınarak Tenochtitlan'ı kent haline getirmişlerdir.

1.2. Aztek Uygarlığının Sosyal ve Kültürel Yapısı

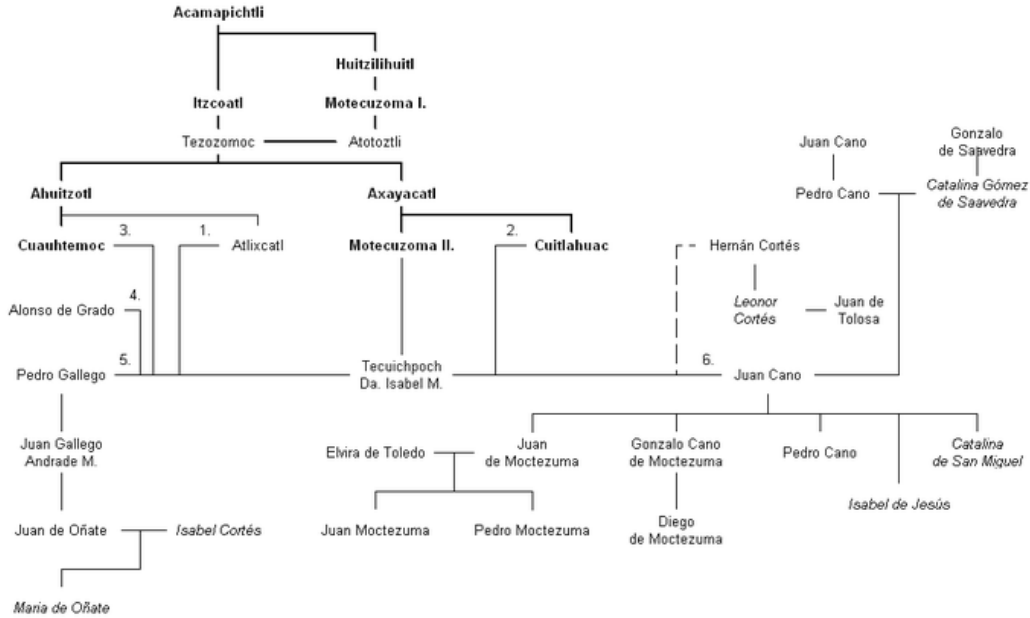
1.2.1. Toplumsal Yapı

Aztek uygarlığı; yerleşik hayata geçtikleri zamanlarda savaşçı, eşitlikçi ve türdeş bir toplum özelliklerine sahiptiler. Asker, çiftçi olan bireylerin yine savaşçı olan kahinlerin ve rahiplerin otoritesinden başka bir otorite tanımamışlardır. 13. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başı arasında oldukça güçlü bir dönüşüm gerçekleştirmişlerdir. Bu dönüşümde iki etkiden söz edilmektedir. Bunlardan birincisi komşu devletlerin Aztek uygarlığı üzerindeki kültürel ve siyasal etkisi iken ikincisi ise, Aztek uygarlığının diğer uygarlıklara düzenledikleri saldırılardır. Uygarlığın ilk yıllarında kabile köyü olan Tenochtitlan, zamanla emperyal, kozmopolit bir merkez haline dönüşmüş ve karmaşık yapıların biçimlendirildiği bir yönetim; adliye sistemi olan, hiyerarşik düzene sahip bir toplum olmuşlardır. Toplum; halk, köleler, zanaatkarlar, tüccarlar, yüksek devlet görevlileri ve din adamlarından oluşmaktaydı.

“Aztek halkının sosyal yapısı doğumla belirlenirdi ve iki kategoriye ayrılırdı. Soylular (Pipiltin, pilli) ve halktan (Macehualtini, macehualli) oluşurdu. Bu yapının içerisinde farklı düzeyler de yer almaktaydı. Soyluların hiyerarşisinde Kral Tlatoani'ydi (Hükümdar), Cihuacoatl (Kralın yardımcısı, iç işler konusunda kral'a yardımcı olardı), Quetzalcoatl Totec Tlamacazqui (iki yüce rahip) ve Tetecuhitin (en yüksek adalet görevlisi) soyluların geri kalanı ve halktan oluşmaktaydı. Pipiltin; en yüksek rütbeli olanı Tlatoani yani kral idi, aynı zamanda Üçlü İttifak (Tlacopan ve Tetzcoco) üyesi olan Aztek İmparatoru ve Tenochtitlan'ın hâkimi (Huey tlatoani) idi. Diğer Tlatoque daha küçük şehir ve kasabalara hükmetmiş ve Tetecuhitin'in her biri, calpulli (mahalle) adı verilen daha küçük bir alanı kontrol etmiştir” (Soustelle, 2006, s.36).

Rahipler ya da Tlamacazqui, hem soylu hem de köylü kökenliydimler. Fakat yalnızca soylu doğum yapan kadınlar, Quetzalcoatl Totec Tlamacazqui ve Quetzalcoatl Tlaloc Tlamacazqui'nin başrahip olabilmektedirler. Quetzalcoatl Totec Tlamacazqui, yağmur tanrısı Tlaloc ile ilişkilendirilmiştir. Bu özgül sosyal ayrımlara rağmen, sosyal yapıda sadece iki ana ayrım bulunmaktaydı: soylu ve soylu olmayanlar.

Nahuat⁸ dilinde, “Pilli” kelimesi “çocuk” anlamına gelmekteydi. Ancak bir çocuk, kralın soyundan geldiğinde Pilli kabul edilmekte, soylu ailelerin oğullarına verilen unvan olarak benzer şekilde soylar yoluyla iletilmekteydi. Soylu üyeler belirli ayrıcalıklara sahiptiler. Çok sayıda uşak ve pahalı mücevherlerin bulunduğu son derece etkileyici evlerde yaşamaktaydılar.

Görsel 3: Aztek Kralları Soy Ağacı

Kaynak: (wikiwand, s. 2019)

Aztek uygarlığında yalnızca soylu erkeklere çok eşlilik izini verilmektedir. Kaynaklar da ki kayıtlara göre; İmparator Axayacatl'in yirmi iki çocuğu, Ahuizotl'ın yirmi ve

⁸ **Nahuatl:** Meksika'da ve El Salvador'da Nahualar tarafından konuşulan bir sözlü dildir. Bu dilin adı muhtemelen, “iyi bir ses kılan ahenkli ve açık söz” anlamına gelen nahuatlahtolli sözcüğünden türetilmiştir. Hala Meksika'da en çok konuşulan yerli dildir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nahuatl>).

Moktezuma'nın on dokuz çocuğu olduğu, Cihuacoatl'lu, Tlacaelel'in⁹ asıl eşinden beş çocuğu, diğler on iki eşinden her birinin oğulları ve kızları bulunmaktaydı.

“Halk; askerlik yapmak ve vergisini vermek zorundaydı. Yol ve kanalların bakımı, gözetimi, anıt, bent, inşaatları yapmakla yükümlüydü ve buna karşılık olarak da 20-25 yaşına geldiklerinde kendilerine ev, tarla ve işlemleri için toprak verilmekteydi. Bu toprağı veren mahalle şefiydi. Şef, kentin dinsel ritüellerine katılmakta ve belirli bir yaşa geldiğinde yöresel liderin bulunduğu konseyde yerini almaktaydı. Bulundukları bölgede çocuklar ücretsiz eğitimden faydalanmaktaydılar” (Soustelle, 2006, s. 36).

Soyluların çocuklarının; askerlik, sanat, din, hukuk, tarih, takvim, sözlü edebiyat ve yazma konularında eğitilmek için Calmecac'a¹⁰ girme ayrıcalığı bulunmaktaydı. Soylu kızlar da Calmecac'a katılır fakat hizmetçilerin ev işlerinde nasıl yönlendirileceğı, pamuklu dokumaların nasıl örüleceğı ve ev işleri gibi becerileri öğrenirlerdi. Yüksek öğrenim eğitiminin diğler bir amacı hükümdara hizmet etmek ve onlara; elçiler, vergi tahsildarları, valiler, öğretmenler, yazmanlar, hakimler, rahipler ve ordu generalleri yetiştirmektir.

Aztek için, Macehualtinler (ortaklar) toplumun bel kemiğini oluşturmaktaydılar. Tarlalarda çalışır, mal satar, takas ederlerdi ve Tlatoani'ye (krala) vergi olarak vermek için haraç toplarlardı. Bu vergiler daha sonraki faaliyetleri ve hizmetleri sürdürmek için topluma geri dönmekteydi. Aztek takvimine göre; Huey Tecuilhuitl'de (günümüz takvimine göre 8. ayda) ya da su baskını, kıtlık doğal ya da doğal olmayan felaketler nedeniyle kral halka yardım göndermekteydi. Bunların dışında gıda yardımı, kumaş ve giysi almaktaydılar.

Macehualtin¹¹ içinde kendi hiyerarşik bir düzeni bulunmaktaydı çünkü Pochteca (tüccarlar) ve usta zanaatkarlar köylü çiftçilerden üstün görülmekteydi. Bununla birlikte, Macehualtinler ticaret yoluyla büyük servet elde edebilir, fakat kraliyet kan mirasına

⁹ **Cihuacoatl, Tlacaelel:** Doğum tanrıçası Cihuacoatl (Yılan Kadın; Tonantzin Ana olarak da bilinir) ve Kirlilik Tanrıçası Tlazolteotl olarak ortaya çıkan yeryüzü tanrıçasının bir görünümüdür (<https://tr.vvikipedla.com>).

¹⁰ **Calmecac:** Aztek uygarlığındaki rahipler okuluna verilen ad (Soustelle, 2006 s. 45,46).

¹¹ **Macehualtin;** Nahuatl kelimesi Macehual, genel anlamda, ‘ortak’ anlamına gelmektedir. Macehualtin, tüccarları, zanaatkârları, köylü çiftçileri ve asil doğmamış olan özgür vatandaşların geri kalanını içermekteydi” (Moreno, 2006)

sahip olmadıkları için asla soylu sayılmazlardı. Hiyerarşi de Macehualtinlerin alt tabakasında, Mayeque (topraksız köleler) ve sonra Tlacotin¹² (köleler) vardı. Macehualtin alt sınıfı olan Mayeque, bir calpulli'nin parçası değildi çünkü serbest bireyler olmasına rağmen hizmet ettikleri soyluların bölgesine bağlıydılar. “Kölelerin barınakları bulunmakta ve geçimlerini sağlayabilmekteydiler. Diğer yerli halk gibi giyinebilirlerdi. Diğer yerliler ile aynı tutumu görmekteydiler. Kaynaklarda yazanlara göre; Tezcatlipoca sevgili çocukları olan kölelerin koruyucusuydu ve onlara kötü davranan efendilerini sert bir biçimde cezalandırmaktaydı” (Soustelle, 2006, s. 75).

Mal, mülk, toprak sahibi olabilir, hatta başka kölelere dahi sahip olabilirlerdi. Özgür kadınlarla evlenebilir ve doğan çocukları özgür bir birey sayılırdı. Kölelikten birden fazla nedenle azat edilebilirlerdi. Tekrar satın alınarak, efendisinin vasiyetiyle, İmparatorun himayesine girerek özgürlüklerine kavuşabilirlerdi. İmparatorlar bazen çok sayıda köleye özgürlüklerini geri verme kararı almaktaydı.

Bir alt sınıftan kişi hırsızlık yaparsa ya çaldığı şeyi iade eder ya da kime zarar verdiyse onun kölesi olarak borcunu öderdi. Bir kadın ya da erkek dört tanığın huzurunda yapılan anlaşma ile satılabilirdi. Anlaşmanın köle bedeli hemen orada ödenmekte ve yirmi kumaştan oluşan yük verilmekteydi. Köle, sermayeyi harcamadığı taktirde özgür olabiliyordu. Köleler yalan söylediğinde, tembellik yaptığında ve görevlerini yerine getirmediğinde, üç defa şahitler aracılığıyla ispat edildiği zaman sahibi tarafından Azcapotzalco pazarında, zanaatkar localarına veya tüccarlara satılır ya da pagan tanrılara kurban edilirdi.

Tlacotin (köleler) ile Mayeque (topraksız köleler), kimi büyük feodalitenin mülklerinde yaşayan çiftlik kiracısı kölelerle karıştırılmaktadır. Bahsedilen köleler vergi vermekle yükümlü değillerdi fakat askerlik yapmakla yükümlüydüler. Topraksız köleler Aztek kabilesine ait olmayan ve savaşımlardan, siyasal olaylar nedeni ile kendi kabilesinden kaçan ve bir Aztekli soylu ailenin himayesine sığınan köle grubu sayılmaktaydı.

Zanaatkarlık Aztek uygarlığında önemli bir yer teşkil etmekteydi. Değerli taşlar, kuyumculuk ve tüy süslemeciliği ile uğraşan zanaatkarlar Tolteklilerdi. Aztek kabilesine

¹²**Tlacotin:** “Aztek uygarlığındaki kölelerin Antik Roma-Yunandaki kölelerle tek benzerlikleri yurttaş olarak sayılmamaları ve bir soylu efendiye ait olmalarıydı” (Soustelle, Aztekler, 2006 Eylül)

katıldıklarından dolayı gerçek bir Aztekli sayılmazlardı. Kendi aralarında kapalı bir yaşam sürmüşler ve bu meslekleri kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Hükümdarların, yüksek devlet görevlilerin konaklarında yer alan atölyelerde ya da kendi evlerinde çalışmışlardır. Kazançlarının oldukça yüksek olduğu, vergilerini verdikleri ve mahkemelerde lonca şeflerini temsil ettikleri bilinmektedir.

Tlatoani; şehir devleti içindeki toprağı kontrol eden ve bir şehir devletinin kralıydı, Tlatoani unvanına sahipti. Altepetl (kasaba) topluluklarının tüm yöneticileri, nüfuslarının ne kadar büyük veya küçük olduğuna bakılmaksızın, Tenochtitlan'ın köleleri, komşu toplulukların kölelerinden daha üstün olduklarına inanıyordu.

Görsel 4: Codex'de Yer Alan Tlatoani'ni Tasviri

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 75)

Zamanla Tenochtitlan Tlatoque¹³ pek çok kenti fethedip geniş bir alana hükmetmiştir. Kodekslerde, Tlatoani sivri bir taç giyen yüksek platformda veya sandalyede (icpalli) otururken tasvir edilmiştir.

Bu taht eski Mezoamerikan¹⁴ sembolleriyle kral için, bir kamış hasırından veya bir jaguar derisinden veya her ikisiyle kaplanmaktaydı. Aztek uygarlığında doğru soy meşru

¹³ **Tlatoani:** Eski Nahuatl dilinde Aztek ve orta Mezoamerika'nın yerli yöneticilerine verilen ad (wikipedia).

¹⁴ **Mezoamerikan:** (İspanyolca Mesoamérica), Orta Amerika'da Meksika'nın Belize, Guatemala, El Salvador, Honduras, Nikaragua ve Kosta Rika'nın kuzeyine kadar olan sahada 15. ve 16. yüzyıllarda İspanyollarca sömürgeleştirilmeden önce Kolomb öncesi toplumları tarafından oluşturulan bölge ve kültür alanıdır (<http://www.turkcebilgi.com/mezoamerika>).

yönetim için önemliydi. Meksika Vadisine geldiklerinde Meksika, kendilerini Toltec mirasıyla ilişkilendirmek için kraliyet bölgesi Colhuacan'la ittifak kurmaya çalışmıştır. Meşru yönetim için, bir Colhuacan prensesi ve bir Meksika asilinin oğlu olan Acamapichtli'nin evliliği ile sağlanmış ve her yerel Aztek şehir devlet kralı, atalarını Tula'ya kadar izleyebilmişlerdir.

Tlatoani (Kral'ın) görevleri; İyi bir yönetici aynı zamanda iyi bir koruyucudur. Taşıdığı sorumlulardan biri ordusunu bir araya getirmek diğeri ise şehrin sorumluluklarını alarak hükmetmektir. Bir Tlatoani, şehir devleti dahilinde bir araziye sahipti ve kontrolü altındaki arazilerde bulunan hem halktan hem de emri altındaki lordlardan vergi almaktaydı. Askeri lider olarak savaşta seferler düzenlerdi. Şehir devletinin savunmasını, pazarı ve tapınakları da denetlemekteydi. Ayrıca, mahkemelerde normal süreçte çözilemeyen adli meseleleri de çözmek görevleri arasındadır. Kaynaklara göre; kral savaş sırasında tahrip olmuş şehirlere, ölümle ilgili olaylara, kıtlık ve veba gibi doğal afetlere bakmaktan da sorumluydu. Şehir surları içinde, pazarların ve balo salonlarının bakımı, sağlık önlemleri, şehir yollarının ve anıtlarının bakımı, Şehir genelinde Patolli oyunlarının (zar gibi fasulye ile oynanan popüler bir masa oyunu) ve vatandaşların güvenliğini denetlerdi. Bütün dini törenlere katılmakla yükümlü olup, tanrılara adak sunulması dahil tüm ritüellerin doğru şekilde yapıldığından emin olmak zorundaydı. Aztek imparatoru (Huey Tlatoani), siyasi ve askeri olarak; alt bölge ve şehir yönetimlerini (diğer Tlatoque) kurmak, lordları savaşa hazırlamak ve tecrübeli savaşçıları bir araya getirmekle yükümlüyü.

Aztek imparatoru olma süreçleri; Bir imparator öldüğünde, ölen hükümdarın erkek kardeşi veya oğlu genellikle tahta geçerdi, bazı olası bir durumda yeğeni ya da torunu da geçebilirdi. Ölen hükümdarın erkek akrabaları yüksek bir adalet görevlisi (Tetecuhitin), konsey üyesi olurlar ve bir sonraki imparatoru seçerlerdi. Cihuacoatl (vezir) ayrıca seçimini bir sonraki Tlatoani olarak ilan edebilirdi. Tlatoani olmak için önemli bir şart vardı; İlk önce bir Tlacteccatl olunmalıydı. Tlacteccatl, dört kardeş veya Tlatoani'nin akrabalarından oluşan üst düzey askeri konseyde yer alan bir pozisyondu. Tlactecolotl, tlacoquemecatl ile birlikte, otontin (Otomies) ve cuauhchiqueh (yoksun olanlar) makamları tutan en yüksek askeri komutanlardı. Bu iki makama yalnızca en cesur savaşçı olanlar ve gaziler girebilmekteydi.

Kral, tecrübeli bir savaşçı olmasının yanı sıra, tanrı Huitzilopochtli'i üstlenmekte, dini törenleri desteklemekte ve birçok devlet ritüeline önderlik etmekteydi. Kralın kutsal pozisyonu Tezcatlipoca'nın seçtiği tanrı olarak görülmekteydi. Aztek tanrısı Tezcatlipoca (Puslu Ayna) kader kavramıyla ilişkilendirilirdi. Her şeye gücü yetebilen, evrensel bir güce sahip, siyasi otoriteyle birlikte, kraliyet ayinlerinde en uzun ve saygılı duaların yönlendirildiği tanrıydı. Bir erkek yeni kral olarak seçildiğinde, (Tezcatlipoca ve Huitzilopochtli) tanrılara layık olmaya çalışılan bir konuşma yapılır, törenler ve etkinlikler düzenlenirdi. Açılış törenleri düzenlenmekte ve bu törenler birkaç gün sürmekteydi.

Arkeolog Richard Townsend'e göre; Aztek İmparatorluğu'nun üst düzey yöneticisinin açılış töreninde, Tenochtitlan'ın Tlatoani'si dört aşamada tamamlanmaktaydı; İnzivaya çekilme, Atama ve hükümdarın taç giyme töreninde ettiği yemin, taç giyme günü ve doğrulama aşamasından oluşmaktaydı (Moreno, 2006, s. 76-77).

İnzivaya çekilme; Tetzco ve Tlacopan (Üçlü İttifakın bir parçası olan şehirler) yöneticileri, Tenochtitlan'ın yeni Tlatoani'sine öncülük etmekteydiler. Büyük Tapınak merdivenlerin sonunda bir peştamal giymekteydiler. Alçakgönüllülüğün işareti olarak zayıflığı hissedilen yeni Tlatoani (Kral), Huitzilopochtli'nin (Tanrının) tapınağına yapmış olduğu yürüyüşte iki asil soylu tarafından desteklenmekteydi. Tapınağın zirvesinde, kafatası ve kemik tasarımlarıyla koyu yeşil bir pelerin giydirilmekteydi. Tapınakta tütsü yakılmakta ve ardından merdivenlerden inerek kalabalık içinde sessizce, yavaşça ve ciddi bir tavırla hareket etmekteydi. Yeni kral, kollarından, kulak memelerinden, baldırlarından dikenli iğneler ile kan akana kadar yaralanmaktaydı. Bu yalnızca “rüzgâr” veya “gece” olarak adlandırılan Tezcatlipoca'ya adanmak için yapılmaktaydı.

Taç giyme töreni; seçilen yeni kral soylularla beraber Tlacoachcalco'dan (tören alanından) ayrılır ve kraliyet sarayına birlikte giriş yaparlardı. Sarayın içinde, soylular ve Tetzco'lu Tlatoani, Tenochtitlan'ın kralına devletin sembolü olan kıyafetleri giydirilirdi böylece yeni görevine ilk adımını atmış sayılırdı. Tenochtitlan, Tetzco ve Tlacopan ile Üçlü İttifakın bir parçası olduğu için, zümrütle bezenmiş ve altınlarla işlenmiş bir taç Tetzco'nun yeni kralına takılmaktaydı. Ardından burnunun direk kısmı delinerek (tüy kaleminin kalınlığında) yeşil bir zümrüt yerleştirilir, ardından yeni kralın kulaklarına altın

ve zümrüt gibi değerli küpeler takılırdı. Kollarında, dirsekten omzuna kadar iki parlak altın bilezik, ayak bileklerine ise sarkan altın çanlar ve halhallar takılmaktaydı.

Tetzcocan kralı daha sonra zarif yaldızlı, jaguar derili sandaletlerle ve pamuğa benzer ince ve parlak kenevir, elyaf benzeri yaldızlı ve boyanmış bir pelerin giydirilirdi. Son olarak, etrafına aynı henequen¹⁵ benzeri liften yapılmış bir kemer yerleştirilirdi.

Tetzcoco kralı yeni kralın elinden tutarak ve “kartal koltuğu” ya da “jaguar koltuğu” anlamına gelen “Cuauhxicalli'ye” götürerek oturtulurdu. Soylularla beraber halkına yapmış olduğu konuşmanın ardından Tenochtitlan'ın Kralı olarak tahtirevanına oturduktan sonra Büyük Tapınağa götürülmekteydi. Yopico adı verilen tapınakta, kral tütsü yakarak, kan ve kurban için bir bildircini tanrıya sunmaktadır. Tanrı Huitzilopochtli'nin tapınağındaki piramidin tepesinde, kulaklarına ve bacaklarına kurbanın kanı için bir jaguar pençesi verilmekteydi. Ritüelleri gereği, bildircini tanrıya kurban verilirken daha fazla dualar edilmekte, seremoniler düzenlenmekteydi. Bu yerin Tanrı ile iletişim için olduğu düşünülmektedir. Kral Dünya'yı adaletli bir şekilde yöneteceğine dair yemin ettiği belirtilmektedir. Ritüellerin sonunda yeni kral olduğuna ve gücüne kavuştuğuna inanılır, tapınaktan çıktıktan sonra sembolik olarak Huey Tlatoani¹⁶olarak ve yeni sosyal rolünde yeniden doğmuş sayılmaktaydı. Huey Tlatoani daha sonra sarayına geri dönmekte ve açılış töreninin taçlandırma bölümünün sonunu belirleyen bir konuşma töreni yapmaktaydı. Konuşmasının sonunda, Huey Tlatoani tanrının Tezcatlipoca'nın vücut bulmuş hali ve tanrının aracı sayılmaktaydı. Bu sebeple Tlatoani yasalarını uygulama yetkisi bulunmaktaydı.

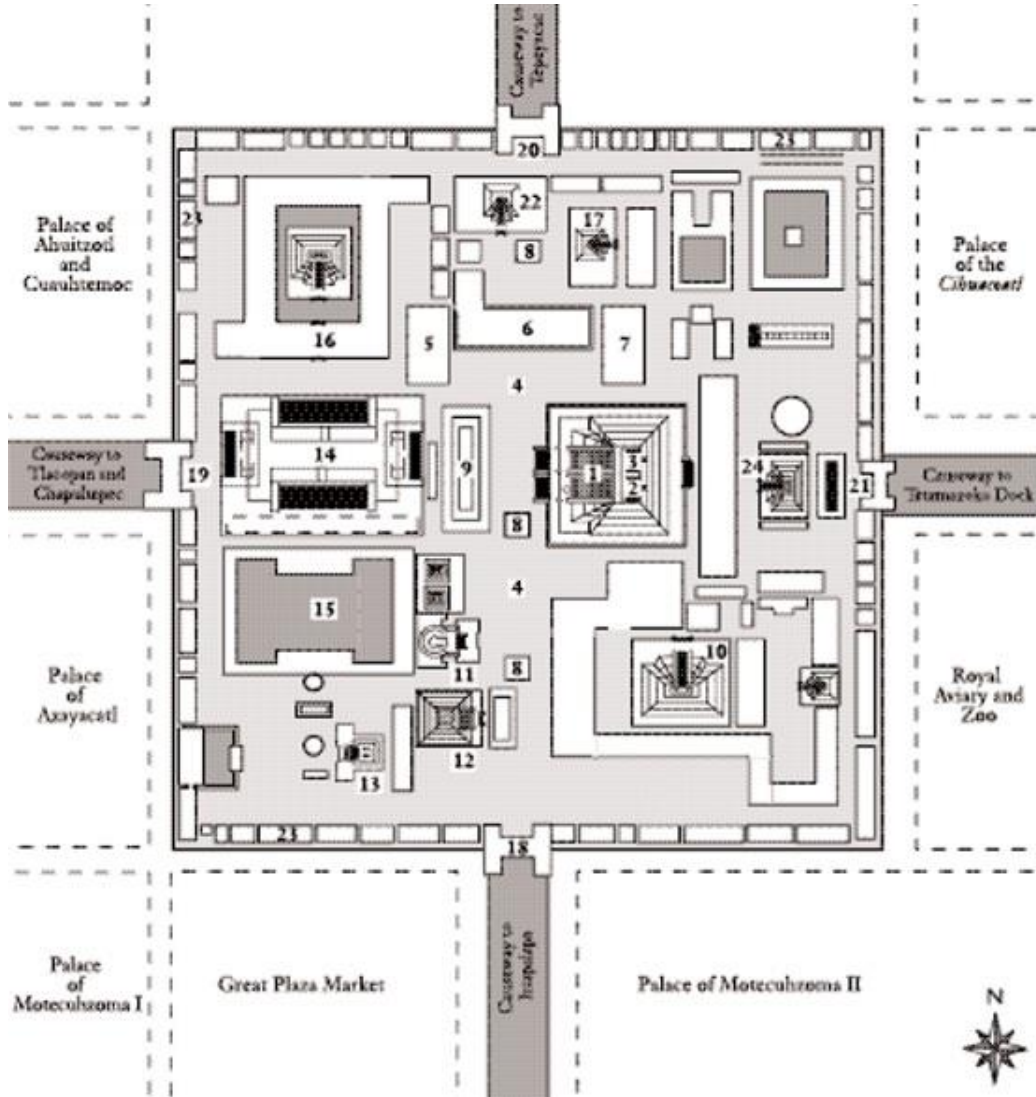
Tlatoani sarayları; Tenochtitlan'ın Kutsal Bölge'sinin hemen dışında yer alan büyük yöneticilerin sarayları bulunmaktaydı. Axayacatl Sarayı ayin bölgesinin güneybatı tarafında yer almakta, yanında eski I. Motecuhzoma Sarayı, Ixtapalapa'ya giden geçit boyunca güneydoğu ucunda ise II. Motecuhzoma Sarayı¹⁷ bulunmaktaydı. Soyluların

¹⁵ **Henequen:** Tropikal bir Amerikan bitkisi, güçlü lifler üreten kılıca benzer büyük ve kalın lifli yaprakları olan ağacın yapraklarından elde edilen kırmızımsı lif'dir (<https://www.nedirnedemek.com/henequen-ne-demek>).

¹⁶ **Huey Tlatoani:** Nahuatl dilinde büyük yönetici, (büyük kral) olarak adlandırılır (Soustelle, 2006 s. 24).

¹⁷ **II. Motecuhzoma Sarayı:** Günümüzde bu sarayın yerinde Meksika Ulusal Sarayı yer almaktadır(wikipedia).

eseri olan bu saraylarda Krallar ikamet etmekteydi. Sarayın birçok ofisi bulunmakta ve soylu insanların birçoğu bu ofislerde çalışmaktaydı.

Görsel 5: Tenochtitlan'ın Kutsal Bölgesi, Çevresindeki İmparatorluk Sarayı ve Büyük Plaza Pazarı Planı
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 85)

Rahipliğin üst basamağı Kral için ayrılmış olduğundan, Aztek toplumunda, din ve devlet ayrılmış değildi. Rahiplik hiyerarşik bir yapıya sahipti. Rahiplikteki yükseliş seviyesi ilk önce (Alfaqui) acemi rahip sonra (Tlamacazqui) rahip ardından (Tlenamacac) ateş rahip ve son olarak (Quetzalcoatl) yüksek rahip olmaktaydı. En yüksek iki rahibin her biri, Büyük Tapınağın tepesindeki mabetlere başkanlık etmekteydi.

Görsel 6: Rahip Türleri: a) Tütsü Sunan Kıdemli Bir Rahip (Tlamacazqui); b) Calmecacın Bir Tlamacazqui'si; c) Kıdemli Bir Papazdan Fiziksel Ceza Alan Bir Acemi Rahip; d) Tapınağı Süpüren Bir Tlamacazqui (Maria Ramos)

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 88)

”Rahip olmak için; Rahibe bağlı kalan çocuklar 10, 12 veya 13 yaşına kadar anneleri, babaları veya hemşireleri tarafından yetiştirilmekteydi. Daha sonra bir ateş rahibi, bir rahip veya bir savaşçı olmayı öğrenmeleri için Calmecac'a teslim edilmekteydiler. Calmecac okullarına giden çocukların çoğu soylu ailelerden gelmekteydi. Calmecac'a sadece yetenekli çocukların girmesine izin verilmekteydi.

Çocuklara Calmecac'a girdiklerinde, müzik, dans gibi ritüel öneme sahip bilgiler ile Tanrılara nasıl hitap edileceği öğretilmekteydi. Ayrıca günlerin sayısı, rüyalar kitabı ve eski kitaplarla, kitaplara yazılan tanrıların şarkılarını da öğrenmeleri gerekmekteydi.

Calmecac'daki öğrencilerin iyi konuşabilmeleri, güzel sözler söyleyebilmeleri çok önemliydi, çünkü; iyi konuşamayan ya da başkalarını iyi karşılayamayanlar maguay¹⁸ dikenleriyle kanları akıtılarak cezalandırılmaktaydı” (Narçın, 2020, s. 30).

¹⁸**Maguay (Agave,Türkçe de sabırotu):** Aztekler tarafından tıbbi özellikleri şurup yapımında kullanılmasından dolayı kullanılan Meksika'ya özgü bir bitkidir. Diğer adı Agave'dir. Neredeyse 30 farklı türe sahip bir bitki türüdür. Çoğu Meksika, Güney Amerika ve Güneybatı Amerika Birleşik Devletleri'nin bir parçasıdır. Çok yönlü bir bitki olarak kabul edilir çünkü neredeyse tüm parçaları bir şekilde kullanılabilir (Bilgio.Net, 2015).

1.2.2 Yönetim Biçimi

Aztek halkı Meksika topraklarına geldiklerinde Toltek uygarlığı ile karşılaşmışlardır. Toltek modeli site-devlet yönetim biçimi olan Aristokratik¹⁹ bir yönetim biçimi ile tanışmışlardır. Her site-devletinin başında Tlatoani'ler bulunmaktaydı. Aristokrasiden gelen bu yönetici yine aile içeresinden seçilmekteydi. İlk hükümdarların zamanlarında hükümdarı seçen bir genel savaşçılar meclisi yer almaktaydı.

Fethedilen toprakların sayısı arttıkça, genişlemeye başladıklarında seçici konsey üyelerinde azalmalar olmuştur. Auitzotl'dan başlayarak yalnızca 100 üyeli konseyin sadece 13 rütbeli üyesi bulunmaktaydı. Askerleri ve din adamlarının çeşitli bölgelerinde temsilcileri bulunmaktaydı. Bunların geneli askeri ve dini oligarşiye²⁰ dahildir. “İktidarın altın, turkuaz karışımı tacı ve mavi-yeşil pelerini Acamapichtli'den II. Moktezuma'ya kadar aynı ailede kalmıştır” (Soutelle, 2006, s. 48).

Ölen kralın yerine duruma göre oğlu, kardeşi ya da kardeşinin çocuğu geçmekte olduğu yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. Seçici kurul yönetici adayının yeteneklerini dikkate alarak adaylar arasında seçim yapılmaktadır. Saltanat ilke olarak babadan oğula geçmekte fakat kral birden fazla evlilik yapmış olması nedeni ile zorluklar ortaya çıkmaktaydı.

“Yönetim yapısına I. Moktezuma önemli bir yenilik getirmiş ve kardeşi Tlacaeeltzin'i ‘Ciuacoatl’ ünvanıyla kral yardımcısı olarak ilan etmiştir. Bu kral yardımcısı askeri seferleri örgütler ve yargılama etkinliklerine katılırdı. Kral vekalet ederdi, yeni kral seçimine kadar geçecek süre içerisinde büyük konseye başkanlık etmekteydi. Yerli tarihçiler, Tlacaeeltzin'in harikulade bir kişilik olduğundan bahsetmektedirler. Ölümünün ardından görevlerini oğulları ve torunları üstlenmiş, son torunu 1521'de Hristiyanlığı kabul etmiş Don Juan Velasquez adını almıştır. Bu sebeple Tenochtitlan da iki paralel hanedan yer almaktaydı. Bu iki hanedanın ortak atası ikinci kral olan Uitzilputl' idi” (Soustelle, 2006, s. 49).

¹⁹ **Aristokrasi:** Bu sözcük “soylular sınıfı” anlamında da kullanılmaktadır (TDK).

²⁰ **Oligarşi:** Siyasal gücün birkaç kişilik bir grubun elinde toplandığı yönetim, aristokrasinin daralmış biçimi (TDK).

Ve bu başrahip yazılı olan metinlerde belirtildiği üzere, tanrının ‘yüreği dikenlerle silahlı’, ‘hiç kimsenin lafına kulak asmayan’ ve ‘beyinsiz bir sarhoş gibi’ davranan, dürüst olmayan bir hükümdarı öldürmesini istediğini, Hükümdar Tizoc’un görevlerini yerine getirmekte yetersiz olduğunu ve bunun üzerine zehirlenerek öldürüldüğü düşünülmektedir (Soustelle, 2006, s. 50).

Önemli kararların öncesinde danışılan Kral, kralın yardımcısı ve dört büyük devlet görevlisinin yer aldığı konseye Tlatocan denilmekteydi. Konsey üyeleri kralın önerisini ve onayını üç kez reddedebilir fakat dördüncü öneriyi kabul etme zorunluluğu vardı. Daha öncesinde belirli bir bölgenin topluluğu tarafından seçilmiş olan konsey üyeleri oy birliğiyle oluşturulan kısıtlı bir konseye dönüşmüştür. Bu konsey üyelerinin aynı zamanda Jandarma komutanı, başkent valisi ve maliye bakanı gibi görevleri de bulunmaktaydı.

Aztek İmparatorluğun en parlak zamanlarında, savaş kuralları geçerli sayılmaktaydı. Genel olarak konseyin çok sınırlı bir rolü bulunduğundan, imparatorluk gücünün temeli Mexico’ya yani Aztek yönetimine dayanmaktaydı. Garnizonlar, valiler ve vergi toplayıcıları yönetimin otoritesine bağlı bulunmaktaydı.

Yüksek mahkeme başkentte yer almakta ve askıda kalmış olan davaları karara bağlamak amacıyla seksen günde bir toplanmaktaydılar. Fakat imparatorluğun tümü bağlamında askeri, ekonomik ve politik güç Aztek imparatorunun yakın çevresi ve büyük konseyin elinde bulunmaktaydı.

1.2.3 Günlük Yaşam Biçimi

12. yüzyıl da Aztek halkının göçü başladığında tarım, avcılık, balıkçılık ile uğraşmaktaydılar. Araştırmacılara göre; Aztlan bir gölün ortasın da yer alan bir adaydı ve halk toplayıcılıkla geçinmekteydi. Meksika’nın iç kesimlerindeki ovalarda yerleşik halk ile ilişkiler kurdukları zamanlarda (İ.Ö 4000) hemen hemen hiç değişmeden geleneksel yaşam şeklini benimsemişlerdi. Mısır, fasulye, yağlı bitkiler (ada çayı, horozibiği), su kabağı, domates ve biber gibi bitkileri yetiştirmişlerdir.

Lagünlere yerleşmiş olan Aztek halkının tarım yapabilecekleri alan sınırlı olduğundan dolayı balıklar, göl yumuşakçaları, kabuklular ve su kuşları Aztek halkının

beslenmelerinde önemli bir yer tutmaktaydı. İmparatorluk zamanlarından önce çevre devletler tarafından “barbar su halkı” veya “göl yabanileri” şeklinde tanımlanmaktaydılar. Yağmur tanrısı ve mısır tanrıları kültü içerisinde oldukça önemli bir yere sahipti. Bununla birlikte besin kaynaklarının çoğunluğunu avcılık ve balıkçılık ile sağlamaya başlamışlardı. Tarlalar, sebze bahçeleri, süs bitki bahçeleri ve hindi yetiştiriciliği yapmaktaydılar. Her türlü tarım ürünü yetiştirmekte ayrıca ailede kadınlar ya da köleler dokuma ve örmecilikle ilgilenmekteydiler.

Aztekler, günlük kullanım amaçlı çömlekler üretmiş, oldukça renkli motifler ile alışılmışın dışında süslemenin olduğu lüks seramik ürünleri ise Cholula ve Mixtec ülkelerinden ithal etmişlerdir.

Aztek halkının besin, mutfak ve yemekleri; halkın temel gıdası mısır (galeta, haşlama türü, küçük ekmekler, tamalli²¹ olarak bilinmektedir. Huauhtli (horoz ibiği), haşlanmış Chian (adaçayı), kırmızı et olarak evcilleştirdikleri hayvanları ayrıca kaz, tavşan, kuş, hindi, özellikle yemek için yetiştirilen tüysüz köpek, yabani domuz ve yabani tavşan, karaca tüketmekteydiler. Halk bu gıdalara nadiren ulaşmaktaydı.

Kakao Aztek halkının en meşhur bitkisidir. Kakaodan mayalı içkiyi üretmekte genel olarak yemekten sonra yalnızca ileri gelenler tarafından tüketilmekteydi. “Agave” adı verilen odunsu kısa gövdeli yerli bitkinin mayalanmasından elde edilen “Octli” ise alkollü içki türüdür. Ritüeller sırasında yaşlı erkek ve kadınların yalnızca sarhoş olmamaları şartıyla içilmekteydi. Octli Meksika’nın belirli bölgelerinde hala tüketilmektedir.

Aztek uygarlığında kıyafetlerdeki bezemeler sosyal statüyü göstermekteydi. Genellikle geometrik veya figüratif, hayvan stilleri ve çiçek bezemeleri kullanılmaktaydı. Halkın ve kölelerin kıyafetlerinde; erkeklerde ‘Tilmalli’ ya da ‘Tilma’ adı verilen üçgen bir kumaştan oluşan basit bir peştamaldı. Ön kısımda bağlanmış uzunca bir kumaştan oluşmaktaydı. Sosyal sınıftan ise işlemeli veya iki uç kısmında saçakları bulunmaktaydı. Aztek kadınları ve köleleri ise etek ve gömleğe benzeyen kıyafetler

²¹ **Tamalli(tamales)**: Aztek halkı savaşa giderken tükettiği besleyici bir besin türüdür. Mısır hamurundan elde edilen tatlı ya da tuzlu hamur dolgusuyla doldurulan muz ya da mısır yaprağına sarılarak buharda pişirilen bir besin türüdür (goodfoodwebsite@immediate.co.uk, 2019).

giymektedirler. Halkın giydikleri kıyafetler ‘Agav ipliği veya itxle’ adını verdikleri iplerden elde etmekteydi. Ayrıca pamuk da ithal edilmekteydi. “Aztek soylu kadınları süslenme konusunda çevredeki devletlerin kadınlarına göre oldukça gösterişsiz giyinmekteydiler” (Soutelle, 2006, s. 63).

Görsel 7: Texcoco Kralı Nezahualpilli

Kaynak: (Graz, 2004)

Üst sınıftan din adamlarının kıyafetleri daha gösterişliydi. Rahiplerin kıyafetleri siyah ve koyu yeşil renklerden oluşmaktaydı. Prestij sahibi olan kişilerin kıyafetlerinde daha parlak renkler; tüy, altın, kürk gibi süslemeler oldukça sık kullanılmaktaydı. Ayrıca burun ve alt dudaklarına değerli taşlar takmaktaydılar.

Görsel 8: II. Moktezumaya Ait Olan Tacın İspanyol Komutan Herman Cortes’e Hediyesi, Viyana Etnoğrafya Müzesi

Kaynak: (Soutelle, 2006, s. 62)

İmparatorların kıyafetlerinde yeşil ve mavi renkler, pelerinde ise turkuaz rengi hakimdi. İmparator yardımcısının kıyafetlerinde siyah ve beyaz renkler bulunmaktaydı.

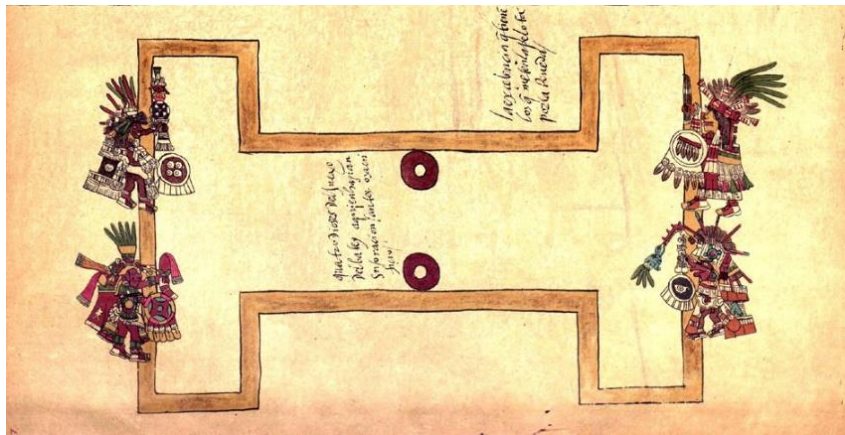
Soylular, yüksek sosyeteden olan Aztekli kadınlar altın veya değerli taşlarla süslenmiş, jaguar derisinden sandaletler, halk ise çıplak ayakla olsalar da genellikle bez ya da ‘coctli’ adı verdikleri deri sandaletler giymekteydi.

Aztekli kadınlar kaymaktaşı, pirit taştan aynalar kullanmaktaydı. Yüzlerine ‘Axin’ adı verdikleri açık sarı renkte, kokulu yağ ya da aynı renkte ‘tecozauitli’ adında bir toprak sürerlerdi. Kadınlar saçlarını alın bölgelerinden iki yana koydukları bantlarla yukarı kaldırmaktaydı.

Yüksek sosyete ya da genç savaşçılar ve nedimeler dışında kalan kadınlar yüzlerini pek boyamazlardı. Savaşçı kadınlar ve nedimeler ise yüzleri ve dişlerini dönemin modasına uyarak ‘kırmızı böceği’ ile kırmızı renge boyamaktaydı. Değerli taşları ve metalleri burunlarına, dudaklarına, el ya da ayak bileklerine ve kulaklarına takarlardı..

Soylu bir erkek hiyerarşide yükselirken savaş alanlarına veya tören alanlarına süslü saçlar, tüylü kalkanlar ile renkli ve gösterişli çeşitli sembolleri içeren kıyafetlerle çıktığı yazılı kaynaklardan bilinmektedir.

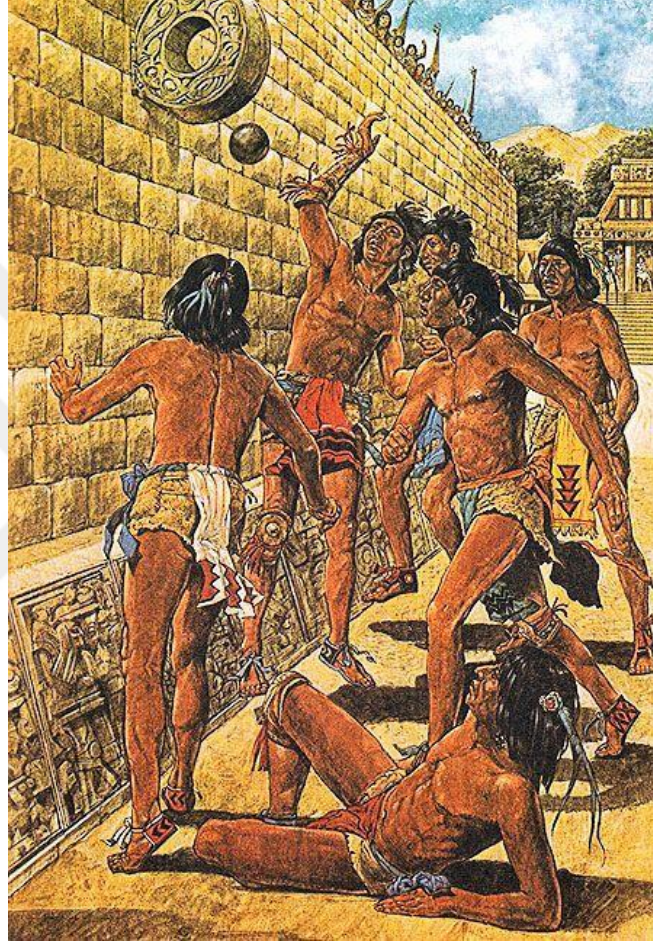
Maya ve Toltek uygarlıklarından Aztek uygarlığına miras olarak kalan ‘Tlachtli’ adını verdikleri oyuna oldukça bağlıydılar. Kauçuk bir topla oynanan bu oyun çift ‘H’ şeklindeki bir alanda iki takım ile oynanmaktaydı (bkz. Görsel 9).

Görsel 9: Tlachtli Oyun Alanının Taslağı

Kaynak: (Editorial, 2015)

Oyunculara deriden yapılmış eldivenler, dizlikler ve çenelikler ile korumaları bulunmaktaydı. Zaman zaman oyuncular oyun esnasında sakatlanmalar yaşamaktaydı. Tlachtli oyununu oynayan takımlardan, kazanan takımın lideri tanrıya kurban edilmekteydi. Kaynaklarda bilgilere göre, Tlachtli oyunu Evreni, kauçuk topta Güneşi temsil etmekteydi (bkz. Görsel 10).

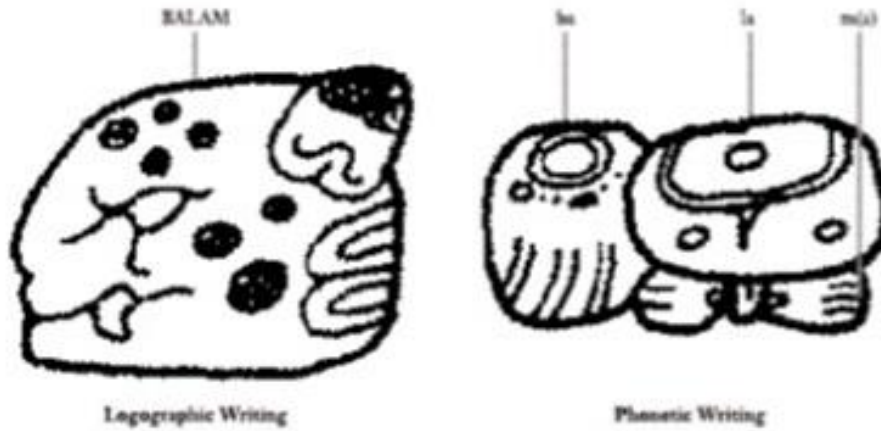
Görsel 10: Aztek Tlachtli Oyunu

Kaynak: (Keyword, 2019)

Aztek uygarlığının diğer bir oyunu ‘Patolli’ adını verdikleri oyundur. Bu oyun toplumun tüm sınıflarında oynanmaktaydı. Patolli, tutkulularının kurbanı olan ve iflasa sürükleyen bir oyun olduğu, iflas eden bazı oyuncuların son çare olarak kendilerini köle olarak satıp borçlarını ödediklerini bir oyun türü olarak tanımlanmaktadır. Pişmiş topraktan küçük topların bir boru yardımıyla üflenmesi ile gerçekleştirilen bir oyundur.

1.2.4 Dil ve Yazı

Moreno'ya (2006:275) göre; Yazının Mesoamerica'da ilk kullanımları Tabasco'daki La Venta'nın Olmec sahasında, M.Ö. 1000'lere tarihlenen yazıtlarda ve Oaxaca'daki San José Mogote'da yaklaşık M.Ö. 600'e kadar uzanmaktadır. Pre-klasik Dönemde Veracruz ve Oaxaca'da tarafından yazılmıştır. La Mojarra'da bulunan yazıtlar ise çok sofistike bir karakter sergilemektedir. Bu Nahuatl (Nahua dili) yazı biçimi M.Ö. birinci yüzyılda Maya halkıyla en sofistike zirvesine ulaşmıştır. Klasik Dönem'de Maya hem fonetik hecelerden hem de logodan (kelimeleri temsil eden semboller) oluşan karışık bir dil kullanmışlardır. Balam (jaguar) kelimesi hiyoglif biçimde bir jaguarın stilistik başı olarak, fonetik ba-la-ma hecelerinin kombinasyonu olarak (son sesli harf sessiz) veya her ikisinin bir kombinasyonu olarak çizilmektedir. İspanyol işgali zamanında Aztekler arasında yazı yazmak tllili tlapalli (siyah, kırmızı) olarak bilinmekteydi. Bu renkler, kullanılan ana renkler oldukları için Maya kodlarıyla da ilişkilendirilmiştir. Nahuatl şiirinde, Efsanevi Tamoanchan ülkesi (yağmur veya sis, yeri) Maya adı ile bilinmektedir.

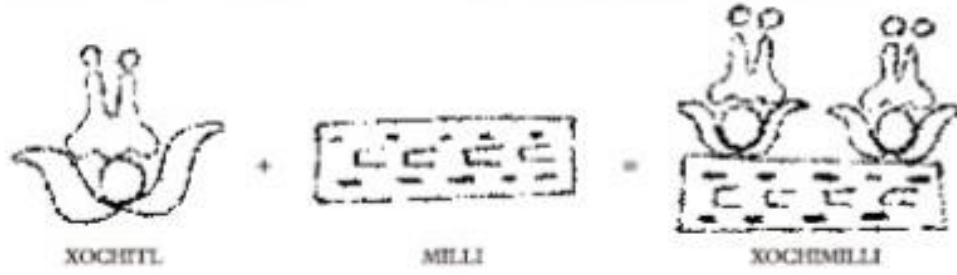

Görsel 11: Aztek Fonetik Yazı Sitali Örneği

Kaynak: (Moreno, 2006, s.275)

Yazı stilinde işaretler, yerli halk tarafından yaygın olarak tanınan nesnelerin basit hiyoglifleri olarak işlev görmektedir. Hiyogliflere ek olarak, Aztek uygarlığı iki ana yazı türü kullanmaktaydı: ideograflar²² ve kısmen fonetik bir yazı biçimi.

²² **İdeografi:** Kavram yazı sistemi (TDK)

Görsel 12: Aztek Fonetik Yazı Stili Örneği

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 276)

Hiyeroglifler belirli şeylerin şematik gösterimlerinde oluşmaktaydı; yanan bir tapınağın çizimi yanan bir tapınağı ifade etmekteydi. İdeograflar belirli fikirlerin sembolik temsilleridir; “yanan bir tapınak” fetih ve kurbanlarının kazanılmasını ifade etmektedir. “Fonetik formlar, özellikle heceler olmak üzere belirgin sesleri temsil etmek için çizilen görüntülerdir. Fonetiklerin yazı stili kullanımının geç dönemlerde daha gelişmiş kullanıma sahipken İspanyol işgalinden sonra fonetik yazı stili kullanımının hızlı bir biçimde asimilasyona uğramıştır” (Moreno, 2006, s. 276).

	a	e	i	o
ch				
k				
kʷ				
m				
n				
p				
s				
t				
tl/l				
tz				
w				
x				
y				

Görsel 13: Fonetik Yazı Biçimi Örneği

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 279)

Aztekler hakkındaki birçok bilgi, “Historia General de Las Cosas de Nueva España” (Yeni İspanya’daki Şeylerin Genel Tarihi) adlı Orta Meksika halkı ve kültürü hakkında yapılan ansiklopedik bir çalışmadan bilinmektedir. Bu çalışma, bir Fransisken misyonere olan Fray Bernardino de Sahagún (1499-1590) tarafından derlenerek yapılmıştır. Sahagún, bilim adamlarının modern antropolojik alan tekniğinin öncüsü olduğunu düşündüğü bir metodolojiyi kullanarak 1540’larda yerli kültürler üzerine araştırma yapmaya başlamıştır. Araştırmanın temel amacı yerlileri Hristiyanlığa dönüştürmek ve sahte tanrılara olan bağlılıklarını ortadan kaldırmaktır. Sahagún, bu çalışma için öncelikle tanrıları ve Aztek halkı üzerindeki hakimiyetlerini anlamının gerekli olduğuna inanmaktaydı. Ancak yerel halk tarafından gerçek niyeti anlaşıldığında tepkiler almış olmasına rağmen araştırması boyunca Azteklerin birçok özelliğine de hayran kalmıştır. Çalışması için Orta Meksika’daki bazı kasabaların yaşlıları (müdürler) ve Nahua öğrencileri ile Sahagún’un Meksika’da zamanının çoğunda çalıştığı Tlatelolco’daki Santa Cruz Koleji’ndeki eski öğrenciler olmak üzere iki gruptan destek almıştır. Yaşlılar, Sahagún tarafından kültürleri ve dinleri hakkında hazırlanan anketleri cevapladılar ve cevapları kendi resimli yazı biçimlerinde kaydedildi. Nahua öğrencileri görüntüleri yorumladılar ve cevapları genişlettiler, Nahuatl’ı Latin harflerini kullanarak fonetik olarak çevirdiler. Sahagún daha sonra Nahuatl metnini İspanyolcaya çevirmiştir. Neredeyse 30 yıl süren el yazması 1575-77’de yeni ve eksiksiz bir kopyası hazırladığında tamamlanmıştır. El yazması, Fransiskenlerin vekili ve Sahagún’un çalışmalarının destekçisi Fray Rodrigo de Sequera tarafından İspanya’ya götürülür. Çalışma; orijinal olarak 12 kitap, bu kitapların ilk olarak dört cilt daha sonra üç cilde dönüştürülmesi ile son halini almıştır. Kitaplar, sağda orijinal Nahuatl metni, solda Sahagún’un İspanyolca çevirisi olmak üzere iki sütun halinde düzenlenmiştir. İçeriğinde, çoğunlukla metnin daha kısa olduğu sol sütunda yer alan öğrenciler tarafından yapılmış 2.468 resim yer almaktadır. Çizimlerde, eski Nahua resim-yazma geleneğinin sözdizimsel ve sembolik özelliklerini Avrupa Rönesans resminin biçimsel nitelikleriyle birleştirildiği düşünülmektedir. ‘Florentine Codex’ olarak adlandırılan el yazması, 1588’de Medici’nin mülkiyetine girmiştir, günümüzde ise Floransa’daki Medicea Laurenziana Kütüphanesinde bulunmaktadır (Library, 2016).

Görsel 14: Yeni İspanya'daki Şeylerin Genel Tarihi Kitabının Görüntüsü

Kaynak: (https://es.wikipedia.org/wiki/Historia_general_de_las_cosas_de_Nueva_Espa%C3%B1a)

1.2.5 Takvim

Birçok kaynakta, gökyüzün incelenmesi ve yıldız hareketlerinin incelenmesinin dinsel görevler arasında yer aldığı belirtilmektedir. Din adamları astronomi, yıldız kütlelerini yorumlama, yıl süresi, gün dönümlerinin belirlenmesi, Ay'ın evreleri, tutulmaları, Venüs gezegenin hareketleri, Ülker yıldızı ve Büyük Ayı'nın hareketleri gibi bilgilere sahip oldukları bilinmektedir.

Diğer Mezoamerikan uygarlıkları gibi, Aztek uygarlığı da 20 rakamı olan aritmetiğe dayalı zaman hesaplamasına oldukça önem vermekteydiler. Maya uygarlığındaki takvim kadar karmaşık yapıda olmayan Aztek aritmetiği ve kronolojisi yine de olağanüstü ve entelektüel bir anıt niteliğindedir.

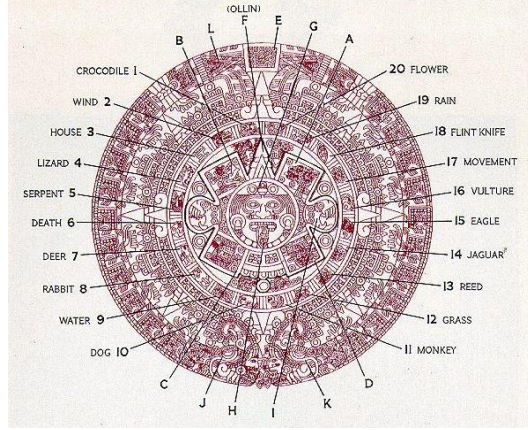
”Takvim alanında pozitif bir özellikle büyüsel-dinsel bir özellik iç içe geçmiştir. Yıl 18 ay, 20 güne bölünmüştür. Ayrıca 5 gün boş bırakılmıştır. Güneş takvimiyle beraber bir de kehanet takvimi Tonalpoulli bulunmaktaydı. Bu kehanet takviminde 13 sayılık ve 20 isimli bir dizgi yer almaktaydı. İsimler; Cipactli-Timsah, Itzcuintli-Köpek, Xochtli-Çiçek, Eecatl-Rüzgâr, Ozomatli-Maymun, Calli-Ev, Malinalli-Ot, Cuetzpalin-Kertenkele, Acatl-Saz, Coatl-Yılan, Ocelotl-Jaguar, Miquitzli-Ölüm, Quauhtli-Kartal, Mazatl-Karaca, Cozcaquauhtli-Akbaba, Tochtli-Tavşan,

Ollin- Hareket ya da deprem, Atl-Su, Quiauitl-Yağmur'dan oluşmaktaydı'' (Aguilar-Moreno, 2006, s. 291-292).

“Aztek takvimi, İspanyol işgalcilerden sonra yıl sayısı Xiuhpoualli olarak isimlendirilen 365 günlük bir takvim kullanmaya başlamışlardır. İspanyol işgalcilerden önce ise Tonalpohualli (gün sayısı) olarak isimlendirilen 260 günlük bir ritüel takvim kullanmaktaydılar. Aztek takviminde 260 günlü bir dizi ‘Cipactli’ ile başlamakta ve ‘Xochtli’ ile bitmekteydi. Bu takvim döngüsü ile beraber, ‘takvim devri’ olarak 52 yıl bir yüzyılı oluşturmaktaydı. Yılın başlangıcı ile alakalı olarak yalnızca 4 sembol gösterilmektedir. Acatl (saz), Tecpatl (sileks), Calli (ev) ve Tochtli(tavşan). Aynı rakam ve isim yalnızca elli iki yılda bir denk gelmektedir. Diğer yandan, sekiz dünya yılına denk gelen beş Venüs yılı, bu iki çevrim 62 Venüs yılından ve 104 dünya yılından sonra çakışmaktaydı. Fakat elli iki yıllık, her iki dönemin sonunda, Meksika’nın yakınlarında ‘Uixachtli’ dağında yeni bir ateş yakmaktaydılar. Buna ‘Yılların Bağı’ adını vermişlerdir” (Moreno, 2006, s. 291-292).

Kolomb öncesi kullanılmış olan Aztek takvimi 20 günlük aydan ve yılsonu nemontemi²³ olarak adlandırılmış 5 günlük dönemden oluşmaktadır. Takvimde yer alan ilk halka; Merkezden deprem dönemini ya da Güneşi temsil eden dört Çağ, olarak da isimlendirilen dört döneme karşılık gelmektedir. İkinci halka; Yine merkezde yer alan ve aynı zamanda yılların isimlendirilmesinde kullanılmakta olan yirmi isimden oluşmaktadır. Her yıl bu Yirmi günün dördünden birinde başlamaktadır. Üçüncü halka; Güneş ışınları, Chalchihuile süsleri, Sıçrayan kan sembolleridir. Dördüncü halka; Kanuna ithaf etme, Tomurcuklu otlar, Beyaz sihir süsleri, Alev işareti, Xiucoatl kuyruğudur. Bu takvim saat yönün tersi yöne düzenlenmiş ve bazı kaynaklar tarafından farklı bir tanrının himayesi altında olduğu belirtilmiştir (Aguilar-Moreno, 2006, s. 292-293).

²³ **Nemontemi:** Aztek halkının kullandığı takvimde 5 günlük ve uğursuz kabul edilen bu döneme, Nahuatl dilinde verdikleri isimdir. (Chauhan, 2011)

Görsel 15: Aztek Takvimi ve Detayı

Kaynak: (Davis, tarih yok)

1.2.6 Din

Aztekler, Meksika'daki en dindar yerli halk olarak bilinmekteydi. Aztek inancının temelinde yıldızlar ve gökyüzü ile ilgili inanç sistemi bulunmaktaydı. Bu inanç, zamanla bölgedeki diğer yerli halklarla olan ilişkilerinin de etkisiyle zenginleşmiş ve karmaşıklaşmıştır. "İmparatorlukların da genişlemesiyle beraber diğer uygarlıkların tanrıları ve ritlerini kendi inanç sistemlerine dahil etmişlerdir. 16.yüzyılın başında yaşamlarına tümüyle egemen olan inanç sistemlerinin kökenleri oldukça farklı inanç ve kültürlerin henüz tamamlanmamış bir sentezinden oluşmaktaydı" (Soustelle, 2006, s. 79).

"Tanrılar; Uitzilopochtli: Kemiğin tanrısı ve Azteklerin esas tanrısı, Paynal: Uitzilopochtli'nin yardımcısı küçük tanrısı, Tezcatlipoca: Yeryüzü tanrısı, Coatlicue: Yeryüzü tanrıçası, Huitzilopochtli: Güneş ve savaş tanrısı, Quauhcoatl (kartal- yılan): Sabah, akşam yıldızı tanrısı, rahiplerin koruyucusu, Xiuhcoatl: Karanlık tanrısı, Mixcoatl: Av tanrısı 'Bulutların yılanı', Tlaloc: Yağmur tanrısı, Chicomecoatl: Yedi başak tanrısı (Yedi yılan), Cinteotl: Mısır tanrısı, Xochipilli: Çiçekler prensi, Coatlico: Çiçeklerin koruyucusu ve Xipe Totec: 'Nahuatl lehçesinde' kuyumcuların koruyucusu anlamına gelmektedir, İlkbahar ve yeşeren bitkilerin tanrısıdır" (Narçın, 2020, s. 25,29)

İnançları gereği, bahsi geçen tüm tanrılar için dini törenler içeren festivaller düzenlemişlerdir. Festivallerin her birinin kendine özgü adı ve hitap edilen tanrıları bulunmaktaydı. Yılın belirli gün ve aylarında gerçekleşen festivaller boyunca ilahi

şarkılar söylenir, danslar edilir, oruçlar tutulur, sonunda ise hitap edilen tanrılara adaklar sunulurdu. Bu adaklar bazen kadınlar veya çocuklardan çoğu zaman ise köle erkeklerden oluşmaktaydı. Bu festivallerden yapılaş biçimleri farklı olanlar seçilerek tablo 1’de verilmiştir.

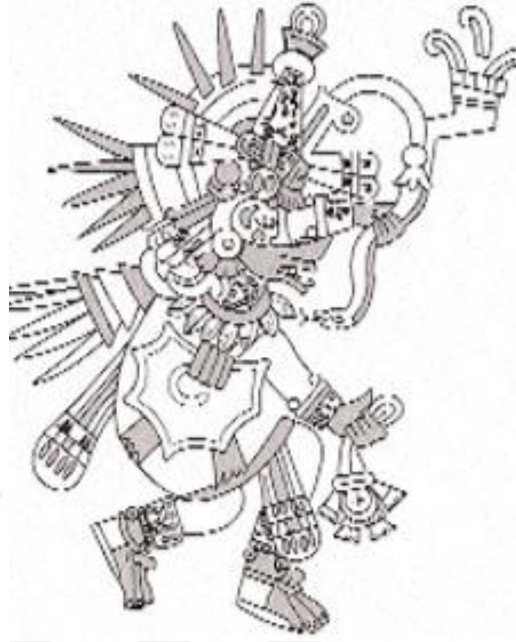
Tablo 1: Seçilmiş Yıllık Festival Örnekleri

FESTİVAL ADI	SÖZCÜK ANLAMI	TARİH	YAPILIŞ BİÇİMİ	TANRILAR
Atlacualo	Suların Kesilişi	14 Şubat	Evlerde ve tapınaklarda tören direkleri dikilerek tören sancakları ile süslenir. Dağlarda adı geçen tanrılara çocuklar kurban edilirdi.	Tlaloc, Chalchihutle, Chicomecoatl, Xilonen, Quetzalcoatl
Tlacaxipehualztlı	İnsan Derisinin Yüzölçüsü	6-25 Mart	Danslar, savaş provaları, kabul törenlerinde genç savaşçıların tutsak tutulması, gladyatörler için adaklar, kralın askeri törenlerle tarım dansına katılması biçiminde yapılmaktaydı. Törende insanlar kurban edilir ve derileri kurbanı gerçekleştiren rahibin sırtında 20 gün kalırdı.	Xipe Totec
Huey Tozoztli	Büyük Arife	15 Nisan 4 Mayıs	Tohumluk kurutulmuş mısırları taşıyan genç kızlar bereket getirsin diye mısır tanrıçasına yürürler, dört kentin kralının törene katılması ile beraber Tlaloc dağında ve Tetzcoatl gölündeki Pantlitlan’da çocuklar kurban edilirdi.	Tlaloc, Chalchihutlicue, Centeotl, Chicomecoatl, Xilonen, Quetzalcoatl
Toxcatl	Büyük Arife	5-22 Mayıs	Tanrı Tezcatlipoca ile özleştirilen bir delikanlı bir yıl önce seçilir ve tüm istekleri yerine getirilirdi. Bir yıl sonra Tezcatlipoca tapınağının kanalına getirilerek orada kurban edilirdi.	Tezcatlipoca, Huizilopochtli, Mixcoatl, Camaxtl
Etzalcuazilitli	Mısır ve Fasulye Yenişi	23 Mayıs 13 Haziran	Festival, yağışların başlaması ve kurak mevsimin sonu, rahiplerin yağmur yağması için tuttıkları oruç, yönetici olanların mısır saplarıyla dansı, fasulye ve mısır tohumlarının olduğu kapların taşınması ve tarım aletleri için düzenlenen sunumlarını içermektedir.	Tlaloc, Chalchihutlicue, Quetzalcoatl
Tecuilhuitonatl	Soyluların Küçük Şölenu	14 Haziran 3 Temmuz	Bitki ve tören tanrısı için adaklar sunulur, kral dans edip armağan dağıtır ve soylu kişilerde halkı ağırlardı.	Xochipilli, Huixtocihuatl
Huey Miccailhuitl	Ölüler için Büyük Şölen	13 Ağustos	Ateşe adaklar sunulması, Xocotl (direk) ağacına gençlerin tırmanma yarışması, ata tanrıların anılması şeklinde yapılmaktaydı.	Huehueteotl, Xiuhtecuhtli, Yacatecuhtli, Ata tanrıları
Teotleco	Tanrıların Gelişi	22 Eylül 11 Ekim	Tanrıların görünüşü, görünmelerinin işaretleri tapınak zeminine serpilen mısır unu üzerindeki ayak izlerinin belirlenmesi biçiminde yapılırdı. İlk gelen tanrı Tlamazincatl son gelen ise Huehuecoteoth olarak düşünülürdü. Bunlar için danslar edilir, kurbanlar veriliirdi.	Tüm Tanrılar
Tepeilhuitl	Dağların Şölenu	12-31 Ekim	Tapınaklardaki tüm yağmur tanrılarına kurbanlar, “amarant” hamurundan heykeller ve dallar adanır, hasırcıların, balıkçıların, katran yapıcılarının, dokumacıların ve ressamaların tanrılarını onurlandırmak için kurbanlar kesilirdi.	Nappatecuhtli, Opohtli, Zapotlanenan, Xochiquetzal, Tlaloc ve birçok tanrı

Kaynak: Tablo metin özetlerinden oluşturulmuştur (Narçın, 2020, s. 148-157)

Görsel 16: Rüzgâr ve Bilgelik Tanrısı
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 150)

Görsel 17: Savaş ve Güneş Tanrısı Huitzilopochtli
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 152)

Festivallerde yapılan törenlerin birçoğundan da anlaşıldığı üzere Aztek inançlarına göre, dünyanın sona ermesini önlemek için tanrılara besin sağlamak şarttı. Tanrıların beslenmesi, insan kurban edilmesi sırasında dökülen kan ile gerçekleşmekteydi. 2015 yılında yapılan kazı çalışmalarından elde edilen bulgular bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Kazıda, Tzompantli adlı kafatası kulesi bulunmuştur. Arkeologlar ve antropologlar tarafından incelenen kulede binlerce kafatası olduğu tespit edilmiştir. İlk incelemelerde bulunan kafataslarının 16. yüzyılın başlarına tarihlenen Hernan Cortes ve işgalci İspanyol askerlerine ait olduğu düşünülmüş ancak araştırmaların ilerleyen zamanlarında kadınlara ve otuz iki çocuğa ait kafatasların bulunması araştırmalara farklı bir boyut getirmiştir. Kule, 6 metre çapında kireçle kaplanmış 650 kafatası ve binlerce parçalanmış oluşan silindirik yapıdadır (bkz. Görsel 19, 20). Bulunduğu alan, Aztek güneş, savaş ve insanları kurban etme tanrısı olan Huitzilopochtli'nin aynı adla anılan şapelin köşesinde yer almaktadır (Tarih Kurdu, 2017).

Görsel 18: Arkeologlar Tarafından 2015'te Bulunmuş Olan Kuru Kafa Kulesi

Kaynak: (Tarih Kurdu, 2017)

Görsel 19: Kuru Kafa Örneklerinden Detaylar

Kaynak: (Tarih Kurdu, 2017)

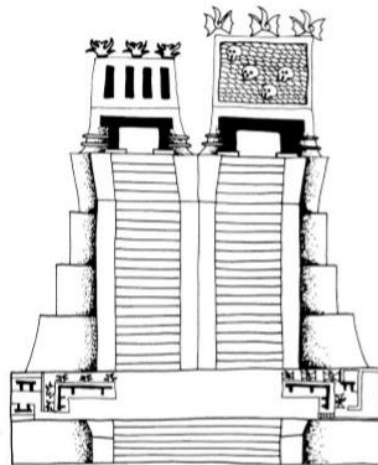
Aztek inanışlarında ölülerin geneli yakılmaktaydı istisna durumlarda ise gömülmekteydi. Ölen kişinin bedeni oturmuş pozisyonda dizleri çenesine dayanmış biçimde mumyalanmaktaydı. Ölümünden sonraki hayatın olduğuna inanmaktaydılar. Doğum sırasında ölen bir kadın, hastalıktan ölen insanlar gömülmekteydi. Ölen kişiyle birlikte gıda maddeleri ve bir köpek öldürülüp yakılmaktaydı.

1.2.7 Mimari

Moreno'ya (2006:218) göre; Aztek mimarisi, Colhuacan Toltec'leri, Azcapotzalco Tepanec'leri ve Tetzco Acolhuas'ından büyük ölçüde etkilenmiştir. Aztek imparatorluğu fetih yoluyla inşa edildiğinden dolayı, Aztekler çeşitli egemen etnik grupları entegre etmenin yollarını bulmak zorundaydılar. Bu sebeple Aztekler dünya görüşlerini geliştirmek için mimarilerine ve sanat eserlerine güveniyorlardı. Büyük yapılar imparatorluğun askeri gücünü yansıtmaktaydı. Aztekler iyi örgütlenmiş bir uygarlıktı ve halklarının ihtiyaçlarını karşılayan büyük yapılar inşa etmek için insanları ve maddi kaynakları harekete geçiren güçlü altyapı ve sistemlere sahiptiler. Başkent

Tenochtitlán Aztek uygarlığının gücünü sembolize etmekteydi ve Aztek mimarisi, diğer Mezoamerikan kültürlerine benzeyen, doğuştan gelen bir düzen ve simetri duygusuna sahipti. “Geometrik tasarımlar ve çizgileri, dini ilkelerin ve devletin gücünü de temsil etmekteydi. Tüm tören binaları, platformları ve merdivenleri, kutsal sayılan toprak, hava, ateş ve suyu temsil eden dört yönde kurulmuştur. Ayrıca piramitler ve plazalar doğu-batı eksenine göre inşa edilmiştir” (Moreno, 2006, s. 63). Buna ek olarak da Aztekler tanrılarını ve ideallerini temsil etmek için kabartma, duvar ve platformlar kullanmışlardır. İmparatorluklarının çeşitli dönemleri boyunca yapılarına yeni teknikler ve materyaller eklemişlerdir. Aztek mimari uyumu ve yaratıcılığı, bir tapınağın kayadan kesildiği ve bir dağa entegre edildiği Malinalco’da (Meksika’nın batı kısmının güneyinde bulunan kasaba) görülebilmektedir.

Aztek mimarisini tam olarak anlamak için Aztek kozmolojisi, mitolojisi ve kültürünün kapsamlı biçimde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun sebebi, Aztek yapılarının çoğunun dini anlamlar içermesidir. Aztek tanrılarına ibadet etmek ve insan kurbanları sunmak için inşa edilen çeşitli tapınakları, piramitleri ve mabetleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de Büyük Tapınaktır. Tapınak, tanrı Huitzilopochtli’ye ibadet edilen ve tanrılarını yatıştırmak için insan kurban edilen kutsal bir yer olarak sayılmaktaydı. Dört başlıca yönün merkez noktasında olması nedeniyle dikey kanalın veya eksenin cennete ve yeraltı dünyasına götürdüğü, yüce hükümdarın tanrılarla etkileşime girdiği yer olarak kabul edilmekteydi.

Görsel 20: Büyük Tapınağın Çizimi

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 189)

Görsel 21: Büyük Tapınak Maketi ve Detay

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 185-186)

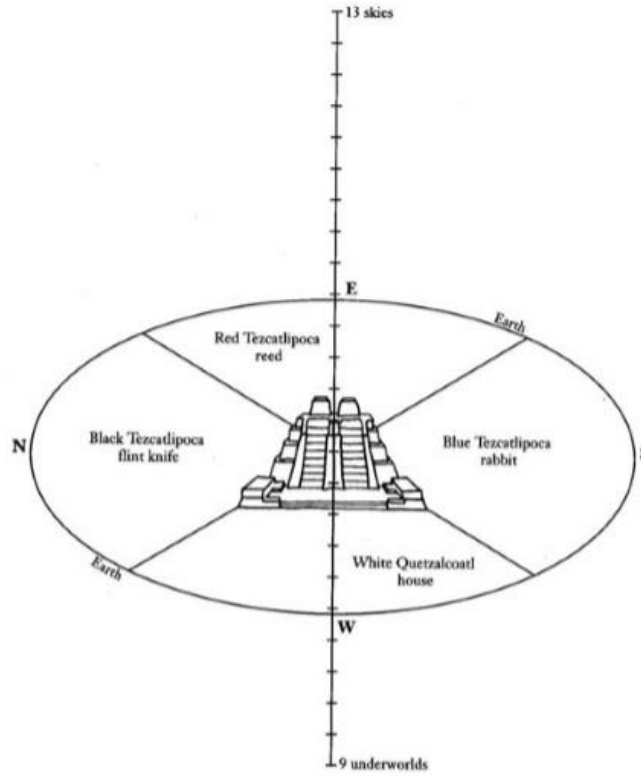
Tapınaklarda düzenlenen törenlerin çoğu mevsimleri ve festival takvimlerini takip etmekteydi. Tapınaklar, dini törenlerin yanı sıra imparatorluğun yenilenmesi, yeniden doğuş ve umut sunakları için kullanılan yerlerdi.

Yeni bir tapınak halihazırda var olan bir tapınağın yerini alacaksa bile, eski tapınak yıkılmamış aksine, inşaatı yapan Aztekliler mevcut yapıya yeni bir yapı eklemişlerdir (Moreno, 2006, s. 222).

Aztek uygarlığında piramitlerin genel yapısına bakıldığında, dini ve dünya görüşünü kolaylaştırmak için inşa edildiği düşünülmektedir. Piramit inşa etmek, dini önemlerinden dolayı Aztekler için en önemli mimari görevlerden biriydi. Dindarlık ve emperyal güç duygusu yaratmak için tasarlanmış devlet destekli kamu işleriydi. Su kaynağı olan dağların ve Aztek atalarının ruhlarının evi olduklarına inanılmaktaydı. Ritüeller için kutlamanın yapıldığı ve önemli insanların gömüldüğü mabetler olarak tasarlanmış yapılardır. Antropolog Rudolf van Zantwijk'e göre Büyük Tapınağın planını izleyen piramitlerin çoğu dört ana yönle ilgili olarak birbiri üzerine basamak şeklinde inşa edilmiş dört platformdan oluşmaktaydı. Üç alt platform on iki platformdan oluşuyordu on üçüncü bölüm ise Huitzilopochtli ve Tlaloc'un ikili tapınaklarının inşa edildiği küçük üst platformdu. Yönler, göksel düzeni temsil etmekte ve her biri farklı insanüstü bir olgu ile ilişkilendirilmişti (Moreno, 2006, s. 220). Her yönün belirli bir tanrısı, sembolü, rengi ve kendi kuşu, bitkisi veya ağacı vardı. Doğu; kırmızı, bitki örtüsü ve doğanın yenilenmesi tanrısı Xipe Totec, Tezcatlipoca ile ilişkilendirildiği için saz ile sembolize edilen Tlapallan bölgesini temsil ediyordu. Kuzey; siyah, Tezcatlipoca tanrısı, çakmak taşı ile

simgelenen ölümler bölgesi Mictlampa temsil ediyordu. Güney; mavi, güneş ve savaş tanrısı Huitzilopochtli olarak bilinen, Tezcatlipoca tavşanın işaret ettiği Huitztlanpa bölgesini temsil ediyordu. Batı; beyaz, Quetzalcoatl tanrısı, genellikle ev tarafından temsil edilen Chuatlampa adıyla tanımlanmaktaydı (Moreno, 2006, s. 138).

Çoğu piramit, bir platform üzerinde, merkezden yükselen uzun geniş, dik bir çift merdiven, basamakların kenarları boyunca korkuluklar içeren genel bir desen izlemiştir. Platformu ve korkulukların sonunu süslemek için heykel, taş bloklar ve kafatasları kullanılmıştır. Kozmolojiyi de göz önünde bulundurularak inşa edilen piramitler her zaman batıya dönük biçimde ve şehir merkezi sınırının doğu tarafında yer almaktaydı.

Görsel 22: Aztek Piramit Şeması

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 174)

Çift merdivenli piramitleri, güneşin yeraltı dünyasına indiğini ve batıya da dönük olduğunu göstermektedir. Piramitlerin tepeleri, bir tapınağın veya bir tapınağın kurban edilenler için bir bloğunun inşa edileceği küçük düz platolara sahiplerdi. Tapınağın adanmış olduğu idolü içeren bir arka oda ve rahipler için bir ön odası bulunmaktaydı.

Duvarların içindeki tapınakların çoğu heykel veya boya ile süslenmiştir. Tapınaklar geometrik olarak oyulmuş taş bloklarla da süslenmiştir.

Yuvarlak piramitler ağırlıklı olarak Toluca Vadisi'ndeki Calixtlahuaca'da bulunmaktadır. Onlar tanrı Quetzalcoatl'ın biçimlerinden biri olan Ehecatl rüzgâr tanrısına adanmıştır. Yapılar, rüzgâr akışını kolaylaştırmak için dairesel bir şekilde inşa edilmiştir, böylece yapının rüzgâr tanrısının girişini engelleyebilecek bir bariyer görevi görmesi de engellenmiştir. Aztek ve diğer Kolomb öncesi inançlara göre, Ehecatl dört ana yönde rüzgâr esmektirmektedir.

Görsel 23: Calixtlahuaca Ehecatl- Quetzalcoatl Piramidi
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 271)

Görsel 24: Tenyuca'daki İkiz Merdivenli Piramit
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 233)

Tenyuca'da bulunan İkiz Merdivenli Piramit büyük Tenochtitlán Tapınağı'dır, zirvesinde iki tapınak ve bir çift merdiven yer almaktadır. Tapınaklar Tlaloc ve Huitzilopochtli'ye adanmıştır. Çift merdivenli piramitlerin diğer örnekleri Tenayuca ve Tlatelolco'da bulunur. Bir piramidin zirvesinde bulunmak, kişiye tanrılara olabildiğince yakın olduğunu düşündürmekteydi.

Başkent Tenochtitlan, Tepeyacac caddesi (Kuzey), Tlacopan ve Chapultepec caddesi (Batı), ve Iztaapalapan caddesi (Güney) olmak üzere üç ana caddenin ortasında yer almaktaydı. Günümüzde ise Meksika Katedralinin ve bugünkü Cumhurbaşkanlığı sarayının bulunduğu Zocalo semtinin meydanında yer alan, Aztek halkı için gerçek kutsal bir kenttir. Bu meydanda Axayacatl, Auitzotl ve II. Moktezuma tarafından inşa ettirilmiş olan İmparatorluk sarayları yer almaktadır. İmparator II. Moktezuma'nın sarayı bir kenarı 200 metre uzunluğunda, kare bir alanın üzerine inşa ettirilmiştir. Bir

ya da iki katlı olmakla beraber çeşitli yapıları da içerisinde barındırmaktaydı. Bunun içinde iç avlular bulunmakta, saraya kara ve su kanalları yolundan teknelerle ulaşılmaktaydı. Bu sarayda; siyaset ve yönetim merkezi, toplantı salonları, mahkeme salonları, hazine depoları, vergi memurlarının bulunduğu bürolar, müzik, dans salonları ve Totocalli²⁴ yer almaktadır. Uitzilopochtlinin emrine göre; Aztek halkı, Doğu Teopan (tapınak mahallesi), Batıda Aztacalo (balıkçıl), Kuzeyde Cuepopan (çiçeklerin açtığı yer) olmak üzere kenti dört semte ayırmıştır. Bu semtlere Calpulli'ler atanmıştır. Calpulli'ler aynı zamanda bu dört semte savaşçı sağlamaktaydılar.

Birçok yazılı kaynakta, kentte 80.000- 100.000 arasında evin bulunduğu ve toplam nüfusun 500.000'i geçmekte olduğu yer almaktadır. Bu nüfus, kazıklar üzerinde yer alan evler inşa edilirken lagünlere doğru taşmakta olan kıyı banliyölerinin nüfusu gibi sürekli artmaktaydı. Azcapotzako, Chapultepec, Coyacan gibi köyler ile birlikte nüfus sayısı 1.000.000 (bir milyon) aşmaktaydı. Bu nüfus artışı zamanla su sıkıntısına neden olmaya başlamıştır. Nüfus artışından önce Uitzilopochtli tapınağının bulunduğu adadan çıkan suyla idare etmekteydiler. Ancak lagünlerden gelen sular acı ve temiz olmadığı için içme suyuna ihtiyaç duymuşlardır. Bu sebeple, Kral I. Motecuzoma döneminde Tezcocan kralı Netzahuacoyotl, Tenochtitlán'ı yoğun yağışlı mevsimlerde çok yıkıcı olan sellerden koruyan bir eşik veya baraj inşa etmişlerdir. Bu karmaşık hidrolik ²⁵çalışmalar Aztek teknolojisinin en etkileyici başarılarından biridir (Aguilar-Moreno, 2006).

Görsel 25: Azteklerin İnşaa Ettiği Su Kemerini

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 177)

²⁴ **Totocalli:** Vahşi hayvanların ve zanaatkarların da içerisinde bulunduğu odalar, sarayın iç bahçelerinde çeşitli bölgelerden getirilmiş endemik türde bitkilerin yer aldığı açık alan (Nahuatl Dictionary, <https://nahuatl.uoregon.edu/content/totocalli>).

²⁵ **Hidrolik:** Hidrolik terimi, eski Yunanca'da su anlamına gelen 'hydor' ile boru anlamına gelen 'aulis' kelimelerinden türetilmiştir. Günümüzde akışkanlar vasıtasıyla kuvvet ve hareketlerin iletimi ve kumandası anlamında kullanılmaktadır (Kuzu, tarih yok)

Aztek mimari yapıları içinde yer alan bahçeler, öncelikle zevk amaçlı yapılmış, sonrasında ise tropikal bitkiler ve şifalı bitkiler yetiştirmek için kullanılmıştır. Bu kullanım amaçları doğrultusunda iyi organize edilmiş ve sarayların mimari planına dahil edilmişlerdir.

Bahçelerin duvarına doğru gezinti yolunun diğer tarafında, arkasında ağaç ve aromatik bitkilerin her türlü plantasyonu²⁶ olan kamıştan yapılmış, kafes çitleri bulunmaktaydı. Bu çitlerin arasında havuzlar bulunmakta içlerinde ise birçok balık ve farklı su kuşları barındırmaktaydı.

Görsel 26: Aztek Bahçeleri Maketi

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 179)

Aztek uygarlığının tüm büyük şehirlerinde, topluluğun merkezindeki ana tapınağın yakınında veya yanında yer alan pazarları bulunmamaktaydı. Kaydedilen İspanyol tarihine göre, Aztek yasası kişinin pazara gitmesini ve şehre malzeme getirmesini gerektmekteydi. Pazarlar sadece şehrin ekonomik refahı için önem taşımamaktaydı, aynı zamanda imparatorluğun ilk yıllarında olduğu gibi, isyan söylentileri veya komşu halkların saldırıları gibi bilgileri toplamak için buluşma alanlarıydı. Pazarlar ve ilgili meydanları Büyük Tapınak veya saraylar gibi muazzam binalar içermemelerine rağmen, Azteklerin mimarisi için konum, düzen ve kozmolojik etkileri açısından önemlidir.

Yapı malzemeleri ve teknik bakımdan keski, sert taş ve obsidyen bıçaklarını alet olarak kullanan usta zanaatkarlardır. Meksika'nın merkez vadisinde yaklaşık iki bin yıl boyunca kullanılan malzemelerin çoğunu buradan temin ettiklerini, bununla birlikte, Tenochtitlán'ın en yeni inşaatlarında Aztekliler, sürekli batan yumuşak zemin, nedeniyle

²⁶ **Plantasyon:** Sanayide kullanılan kahve, kakao, kauçuk vb. bitkilerin geniş ölçüde yetiştirildiği işletme (TDK).

binaların sağlamlığına odaklanmışlardır. Bu sebeple güçlü ve hafif bir volkanik taş olan Tezontle yaygın olarak kullanılmıştır. Tezontle çok popüler bir volkanik taş türüydü, çünkü kesmesi kolay, dokusu ve kırmızı rengi ile Azteklilere çok çekici gelmekteydi. Anıtsal binaların yapımında, duvarların doldurulmasında ve çatıların yapımında kullanılmıştır.

Görsel 27: Aztek Pazarı Maketi ve Detayı

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 179)

Metal (bakır hariç) Aztekler tarafından bilinmemekteydi. Taşları kesmek için kordonlar, kamalar veya diğer araçlar kullanılmaktaydı. Kum ve su popüler aşındırıcılardı. Azteklerin kullandığı yapı malzemelerinin çoğu bölgede bulunmaktaydı veya ticaret yoluyla satın alınmaktaydı. Tenochtitlán'da kurbağa, balık ve yosun gibi bataklık hayvanları kaya ve dolgu gibi yapı malzemeleri için takas edilmekteydi. Bataklık chinampalarını (tarım için kullanılan arazileri) genişletmek ve stabilize etmek için kaya ve dolgu kullanılmıştır. (Aguilar-Moreno, 2006, s. 323,324)

Görsel 28: Gevşek Arazileri Tarım Alanına Çevrilmiş Bir Arazi Maketi Örneği

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 210)

Kıyı bölgelerinden taş ve moloz ithal edilmiş, sıva yapmak için moloz, alçı ve kireç de yaygın olarak kullanılmıştır. Tenochtitlán dışında insanlar ıssız ormanlardan çam ve meşe

ağaçlarından odun toplayarak, topladıkları odunları destek kirişleri ve kapı kirişlerinin yapımında kullanmışlardır.

1.2.8 Sanat

Mezoamerikan kültüründe plastik sanat üretimleri, yaygın biçimde piramitler ve tapınaklar gibi mimari yapılarda görülmektedir. Bu sanat üretimleri arasında heykeller, rölyefli panolar, oyma masklar, adak baltaları ve çeşitli taş oymalı, fresklerle süslenmiş eşyalar ve seramik kaplar yer almaktaydı. Birçok araştırmacı tarafından bu plastik sanatların üslup benzerliği sebebiyle Aztek uygarlığına Olmek ve Toltek uygarlıklarından miras kaldığı düşünülmektedir.

Moreno'ya (2006) göre; Aztek uygarlığında heykel, rastgele ya da ilhamın sonucunda değil dini ve kültürel kavramların anıtsal bir sentezinden ortaya çıkmaktaydı. Aztek heykelinin önemli bir özelliği de gerçekçi, somut detayları koruyan bütün görüntülerin soyutlanmasıdır. Heykeller, Aztek efsanelerini temsil etmekte; rüyalar, yaşam ve ölüm yanılsamasından oluşmaktaydı. Aztekli zanaatkarlar bir nevi tanrıların şekillendirmişlerdir. Anıtsal heykeller, Aztek sanatında önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, anıtsal heykeller büyük ve muazzam olma özelliğinin yanı sıra, kuvvetli bir fikrin görsel sembolünü de oluşturmakta ve basit bir biçimde uygulanmaktaydı. Ayrıca boyutlar arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktaydı.

Anıtsal heykeller arasında kap biçiminde olanlarda bulunmaktadır. Ocelot-Cuauhxicalli kurbanların kalbini saklamak için kullanılan, bazıları, hayvan biçiminde oyulmuş kaplardı. Genel anlamda, Ocelotl-Cuauhxicalli, yeraltı dünyasına, Dünya'ya ve geçmişin tanrı krallarına adanmış bir anıt olma özelliğini taşımaktaydı.

Kartal figürlü kurban kabı ise, Cuauhtli hem Güneş'i hem de savaş tanrısı olan, Huitzilopochtli'nin himayesi altında gecenin güçleriyle savaşıyor güçlü bir savaşçıyı sembolize etmekteydi. Kartalın, Tanrıya kurban edilen kişilerin yürekleri ve kanlarıyla beslendiğine ve böylece güneşe günlük yolculuk yapması için gerekli enerjiye sahip olduğuna inanılmaktaydı. Bu kurban kabı, Aztek dünyasında yaşam ve ölümün birleştiği hayati bir inancı işaret etmekteydi.

Görsel 29 Cuauhtli-Cuahxicalli Heykeli
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 53)

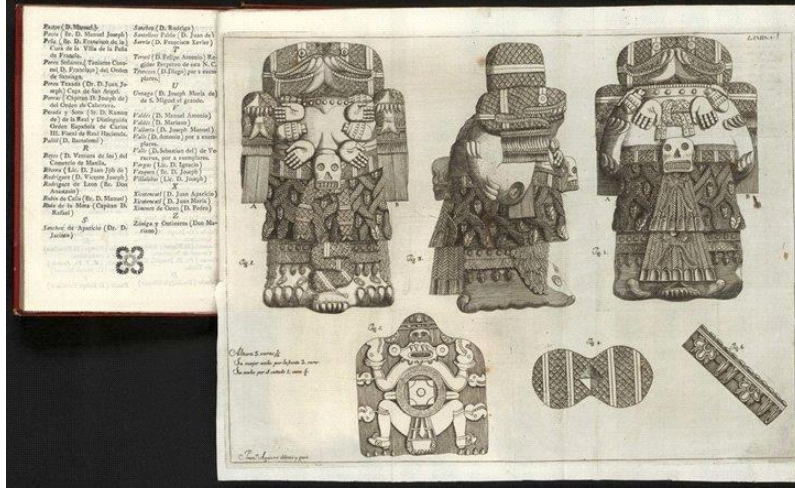
Görsel 30: Cuauhtli-Cuahxicalli, Şehrin Kalbi
Yapılmış Kartal Şeklindeki Bir Kap, Antropoloji
Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 54)

Coatlicue (Yılan kadın ya da Eteği yılan kadın) bir ana tanrıça olan Yeryüzü tanrıçasıdır; aynı zamanda, ezici, yaşamın ve ölümün ikiliğini birleştiren bir doğurganlık ve yıkım tanrısıdır. Coatlicue'nin Mezoamerikan ve Aztek taş heykel sanatına dair iyi bir örnek niteliği taşımaktadır. Görsel 30'da yer alan heykel, bütünü soyutlanması ve ayrıntılı olarak gerçekçiliği yakalamaya çalışmaları yaşamda ve ölümden kendini yenileyen kozmik güç fikrini temsil etmekteydi. Bu nedenle birçok kaynaktan, doğum ve ölümün iki rolünde yeryüzü tanrıçasının kozmik-dinsel anlayışı olduğu belirtilmektedir. Bu heykelin olası bir başka tanımlaması da Cihuacoatl veya Yeryüzünün Öbür tarafını şekillendiren bir tanrıça olan Yılan Kadın'dır. Cihuacoatl, Yeryüzü tanrısı olarak bilinmektedir.

Görsel 31: Coatlicue, Yeryüzü ve Ana Tanrıça, Antropoloji Müzesi, Meksika

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 72)

Görsel 32: Antonio León y Gama'nın 1792 tarihli kitabından Coatlicue ve Yollotlicue Çizimi.

Kaynak: (Khan Academy, 2018)

Birçok araştırmacı, Tlaltecuhlti Tlachi-Tonatiuh veya Yeraltı Güneşi ile bağlantıyı sembolize eden Güneş Taşı'nın merkezindeki figürle benzerlik gösterdiği kanısındadır. Figür, yeraltı dünyasını sembolize etmektedir. Heykelin, yaşamın içinde var olan doğurganlık, yaşamın devamlılığı için ölümün karşısında durmakta, bunun insan doğasında var olan ikiliği temsil etmekte olduğu düşünülmektedir. Heykel Mexico City'de bir metro hattının inşasının sırasında bulunmuş ve Coatlicue heykeliyle benzerlikleri nedeniyle, başlangıçta tanrıçayı temsil ettiği düşünülmüştür. Tlaltecuhlti veya Dünya Lordu olarak bilinen heykel, yuvarlak olarak şekillendirilmiş, bilinen en eski tasvirdir.

Görsel 33: Tlaltecuhlti del Metro

Kaynak: (Flickr.com, 2012)

Görsel 34’de yer alan figür, Huitzilopochtli’nin annesi Coatlicue için bir anıttır. Pueblo Eyaleti, Coxcatlan kasabasında bulunmuştur. Figür, insanlığın ana tanrıçası olarak kabul edilir ve güneşi besleyerek insanların fedakârlık ihtiyacını karşıladığı sanılmaktadır. Baş kısmında bulunan deliklerin, muhtemelen insan saçı yerleştirmek için kullanıldığı ve böylece gerçeğe yakın olmasını sağladığı düşünülmektedir.

Görsel 34: Coxcatlan Antropoloji Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 76)

Görsel 35: Cihuacoatl, Yılan Kadın,
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 75)

Görsel 35’te yer alan figür, yaşam veren ve ölülerin ruhlarını koruyarak doğurganlığı da simgeleyen, güçlü bir dünya tanrıçası olan Cihuacoatl’u temsil etmektedir. Cihuacoatl onu yarı insan, yarı yılan tanrısı yapan “yılan kadın” anlamına gelmektedir. İlahi varlık olarak, ağzından çıkan uzun çatallı bir dili olan bir yılanın gırtlığından ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Cihuacoatl ayrıca çiçek tanrıçası Xochiquetzal ile ilgilidir ve evrenin kadınsı yönünün doğurganlığı ile ilişkilidir.

Görsel 36: Bileşik Tanrı Heykeli, Asil Genç Bir Adam, Xiuhtecuhtli/huitzilopochtli, Antropoloji Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 77)

Görsel 37: Coyolxauhqui Başkanı, Antropoloji Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 80)

Bileşik Tanrı Heykeli ise, ritüel kıyafeti içinde genç bir adam olarak gösterilmiştir. Duruş pozisyonu ve yapılış biçiminden dolayı ellerin muhtemelen silah veya sembolik bayrak tutmak için yapılmış olduğu düşünülmekte; bu nedenle heykel Standart Taşıyıcı olarak da bilinmektedir.

Görsel 37’de yer alan Ay tanrıçası Coyolxauhqui’nin Mesoamerika’da kullanılan diyorit²⁷ taşı kullanılarak yapılmış en büyük heykel özelliğini taşımaktadır. Tanrıça heykeli kendi içinde nitelikli bir heykel olmakla birlikte, başka bir heykelin parçası değildir. Efsaneye göre, Coyolxauhqui kardeşi Huitzilopochtli tarafından anneleri Coatlicue’yu öldürmeye çalıştığı için başını kesmiş olduğu kaynaklarda belirtilmiştir. Heykel, tanrıçanın ölümünü ve Huitzilopochtli’nin rehberliğinde Aztek başkenti Tenochtitlan’ın kurulmasını temsil etmektedir. Bir düdük (kamış, kaval), dünyanın efsanevi yaratılış tarihi şekilde tasvir edilmiştir. Bu heykel kafası muhtemelen Büyük Tapınağın 1487’de adanması için yapılmıştır.

²⁷ **Diyorit taşı:** Birbirinden gözle kolayca ayrılabilen açık ve koyu renkli minerallerden oluşan iç püskürük bir taştır. İri taneli olanları, ince tanelilere göre daha kolay dağılır (Uludağ, 2011).

Görsel 38: Xochipilli, Çiçek Tanrısı, Antropoloji Müzesi, Meksika

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 81)

Bir zamanlar Chalco eyaletinin bir parçası olan ve Görsel 38’de verilen heykel, Tlalmanalco kasabasının, Meksika Vadisi’ndeki Iztaccihuatl yanardağının eteklerinde yer almaktadır. Kolomb öncesi dönemde önemli bir dini merkez ve sanatçılarıyla ünlü olan bölge tarzının yüksek bir süs kalitesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu bölge de Aztek çiçek, müzik, dans ve şölen tanrısı Xochipilli’nin bir heykeli bulunmaktadır.

Görsel 39: Sarmal Tüylü Yılan, Tanrı Quetzalcoatl, Antropoloji Müzesi, Meksika

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 82)

Görsel 40: Xiuhcoatl (Ateş Yılanı) heykeli, Antropoloji Müzesi, Meksika

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 83)

Aztek tanrıları arasındaki en önemli tanrılardan biri olan Tüylü Yılan olan Quetzalcoatl’u temsil etmektedir. Şeklin üstünde Quetzalcoatl’ın doğuda kaybolmadan önce Dünya’ya döneceğine söz verdiği yıl olan Acatl tarihi ortaya çıkmıştır. Tüylü Yılan, insanlara hayatta kalmaları ve ruhlarının gelişimi için temel olan tarım ve sanat bilgilerini vermiştir ve bu parça doğurganlık, yenilenme ve dönüşümdeki rolünü anlatmaktadır.

Büyükülüğü ve modellemesi jaguar kabına benzemekte olan Xiuhcoatl heykeli ise, Yeni Ateş Töreni'ni düzenleyen II. Montezuma hükümdarlığına atfedilmiştir.

Görsel 41: Chacmool (Kolomb Öncesi Taş Heykel)

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 84)

Tlaloc Tapınağına ait olan bu figür Mesoamerika'nın özellikle Tula'nın Toltec başkenti ve Maya şehri Chichén Itzá'da bulunmuştur. Chacmool Kolomb öncesi sanatında taş heykellere verilen isimdir. Chacmool'un Meksika farklı varyasyonları da bulunmaktadır. Göbek kısmında tabak andıran obje tutuyormuşçasına, kafası ve vücudu bir tarafa dönük, uzanmış bir insan figürünü temsil etmektedir. Heykel, Büyük Tenochtitlan Tapınağı'nın 1979'da ki kazıları sırasında keşfedilmiştir.

Görsel 42: Tlaloc-Chacmool, Antropoloji Müzesi, Meksika

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 85)

Görsel 43: Chicomecoatl, Bereket ve Mısır Tanrıçası,

Tapınak Başlığı, Antropoloji Müzesi, Meksika

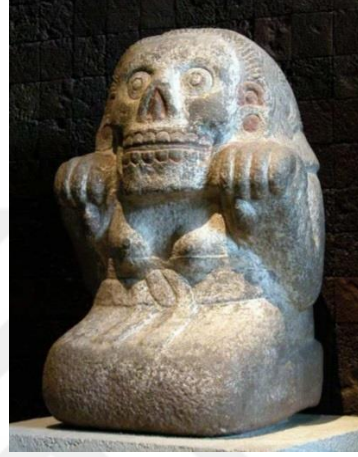
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 87)

Görsel 42'deki heykelin zemin kısmı; tanrı, kalpler, salyangozlar, doğurganlık, yaşamın sembolü ve evrenin kutsal sıvıları olan kan ve yeraltı suyu ile ilişkilendirilmiş olan su canlıları ile çevrilmiştir. Çünkü ana besin kaynağı tarım olan Mezoamerikan halkı için su çok önemliydi.

Görsel 38’de yer alan Chicomecoatl heykeli, daha basit bir pamuk başlığı ve mısır başakları ile temsil edilen genç mısır tanrıçası Xilonen ile ilişkilendirilmektedir. Ayak bileğine kadar uzanan bir etek (cueitl), göğsüne ve sırtına düşen üçgen ritüel pelerinden (quechquemitl) oluşan tipik Aztek kadını kostümü giyer. Elinde bir çift mısır koçanı olan bir Cinmaitl tutar. Xilonen, mısırın olgun başaklarını temsil etmektedir ve her hasatın başında, mısır toplanır ve ona daha zengin hasatların gelmesi için teklif edilir.

Görsel 44: Huehueteotl, Eski Ateş Tanrısı, Yağmur Tanrısı
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 88)

Görsel 45: Cihuateotl, Doğumda Ölen Tanrılaşmış Bir Kadın, Antropoloji Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 89)

Mesoamerica’nın en eski tanrılarında biri olan eski ateş tanrısı Huehueteotl’a ithafen Aztekliler tarafından yapılmıştır bir heykeldir. Heykel elleri dizlerinin üstünde, sağ eli açık ve sol eli bir yumruğu kapalı olarak oturmuş bir tanrı olarak tasvir edilmiştir. Yüzü buruşuk ve ağzı dişsiz, tıpkı yaşlı bir insana benzetilmektedir. Bu anıt hala eski Mezoamerikan özelliklerini koruduğuna inanılmaktadır. Huehueteotl’ün evrenin dengesini koruduğuna inanılırken aynı zamanda evrenin merkezini yöneten eski tanrıyı sembolize ettiğine de inanılmaktadır. Bu heykel birden fazla tanrının sentezinden oluşmaktaydı. Çünkü ateş, su ve ölümü temsil eden bir dizi sembolik anlam da taşımaktadır. Meksika’nın merkezindeki ateş tanrısı Xiuhtecuhtli’nin, Turkuaz Lord veya Yılın Efendisi olarak da bilinmektedir.

Doğumda ölen kadınlara adanmış bir tapınakta bulunan “tanrılaşmış kadın” anlamına gelen ‘Cihuateotl’, yaşayan ölülerin yüzüne sahiptir (bkz. Görsel 45). Cihuateteo’yu oluşturan bu tanrılaşmış kadınlar, Meksika toplumundaki erkek savaşçıların kadın

meslektaşları olarak kabul edilirdi. Aztekliler için doğumda ölen kadınlara, tıpkı savaşlarda hayatlarını veren savaşçılar gibi Güneş'e yükselişinden öğlene, güneşin zirvesinden batıdaki ortamına kadar Güneş'e eşlik etmenin en büyük onuru verilirdi.

Görsel 46: Bir Jaguar Savaşçısı, Taş Heykel, Antropoloji Müzesi, Meksika
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 96)

Görsel 47: Atlantis Savaşçısı
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 97)

Görsel 46'da yer alan heykelin baş kısmının Jaguar kaskına benzetilmesinden dolayı figürün bir Aztek jaguar savaşçısı olduğuna inanılmaktaydı. Jaguar savaşçının, başının arkasında katlanmış bir yelpazeye benzeri kabartmasıyla, kıyafetinin bir parçası doğurganlık ve doğa tanrılarına bağlanmıştır. Aztek halkının inanışına göre; jaguar mağaraları doğurganlıkla ilişkilendirildiği için Dünya'nın iç kısmını sembolize etmektedir, çünkü mağaralar yaratılışın gerçekleştiği dağların rahime benzetilmekteydi.

Beş devasa heykelden oluşan bir grup olan Atlantis Savaşçıları, ünlü Tula Atlantes'ten esinlenerek evrenin Aztek vizyonunu temsil ettiğine inanılmaktaydı (bkz. Görsel 47). Heykeller tanrıların yaratımlarını askeri eylemlerle destekleyen savaşçıları temsil etmektedir. Tenochtitlan'da bulunan heykellerin dördü erkektir; beşinci kadındır. Savaşçılardan biri sakallı ve kozmosun merkezini koruyacağı düşünülmekteydi. Diğer üç erkek kuzeyi, doğuyu ve güneyi işaretler. Kadın savaşçı, Cihuatlampa'nın (kadınların bulunduğu yeri) batıyı işaret etmektedir. Toltec savaşçıların kebek göğüsleri olan vücutlarının yanı sıra kaskları da bulunmaktaydı.

Görsel 48: Eril Gücün Sembolü Olan Tüylü Çakal
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 98)

Görsel 49: Kartal Savaşçı, Terakota Heykeli
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 100)

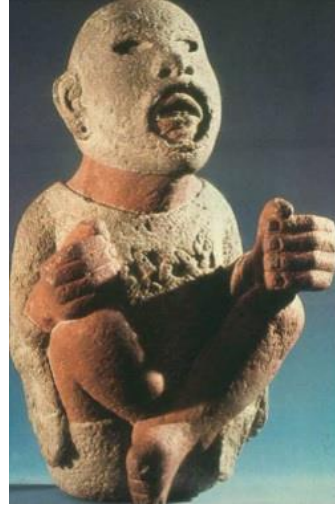
Görsel 48’de yer alan heykel, oturmakta olan bir çakalı tasvir etmektedir. Genellikle heykel rölyeften oluşan çakal, jaguar ve kartal gibi güçlü bir yırtıcı olduğu için elit Aztek şövalyelerinin lideridir. Çakal erkeklik ve savaşın tanrısı Tezcatlipoca’ya bağlanmaktaydı, bu nedenle eril gücü ve bereketi sembolize etmekte olduğuna inanılmaktadır.

Terakota heykeller, Mesoamerika’daki çoğu kültür için, Preklasik ve Klasik dönemlerde başlıca sanat biçimlerinden biriydi. Pişmiş toprak heykeller, şehirlerde ve uzak bölgelerdeki Aztek halklarının kült uygulamalarını ve tanrılarını tanımlamak için gereklidir. Ana konuları arasında doğa ve doğurganlık, tanrılar ve çocuklu anneleri konu edinmişlerdir. Ölüm ve kurban ise terracotta eserlerinin odak noktası gibi görünmekteydi.

Görsel 49’da yer alan terakota figür, Tenochtitlan’daki Büyük Tapınağın kuzeyinde, Toltec tarzında inşa edilmiş olan bir evin içerisinde bulunmuştur. Figürde kartal miğferi bulunmakta, kolları kanatlarla kaplı ve bacakları pençelerle süslenmiştir. Güçlü kartal savaşçıları temsil etmenin yanı sıra, bu figürün aynı yerde bulunan başka bir heykelcik ile birlikte şafakta Güneş’i sembolize ettiğine inanılmaktadır.

Görsel 50: Mictlantecuhtli Terracotta Heykeli
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 101)

Görsel 51: Xipe Totec Terracotta Heykeli
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 102)

Diğer bir terakota heykeli olan Mictlantecuhtli ölülerin tanrısını temsil etmektedir. Aztek efsanelerine göre, Mictlantecuhtli yeraltı dünyası veya kozmosun alt kısmı olan Mictlan olarak bilinen nemli ve soğuk bir yerde yaşamaktaydı.

Aztekli zanaatkârlar ağaç, taş, kemik, sedef, turkuaz, kaymaktaşı gibi değer verdikleri maddelerden özenle oyulmuş objeler yapmaktaydılar. British müzesinde yer alan Turkuaz kakmalı mask ve figürlü bıçak günümüze kadar gelmiş olan örneklerdir (bkz. Görsel 52-53).

Görsel 52: Turkuaz Kakmalı Mask
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 103)

Görsel 53: Figürlü Bıçak
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 115)

Ayrıca altın, gümüş gibi madenlerden heykeller, broşlar, süs iğneleri çingiraklar, kolyeler, bilezikler ve kalkanlar yapmışlardı. Bununla birlikte, Viyana ve Stuttgart'ta bulunmakta olan kalkanlar, dini sembolik tüylerle süslenmiş kâğıttan şahane tören pelerini günümüze kadar korunabilen ender parçalardır.

Görsel 54: II. Moktezuma'nın Başlığı, Hernan Cortes'e Hediyesidir.

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 108)

Görsel 55: Kuş tüyünden yapılmış yelpaze Viyana Etnografya Müzesi, Avusturya

Kaynak:(Moreno, 2006, s. 110)

Görsel 56: Tüylerden Oluşan Mozaikle Kaplanmış Süslü Aztekli Savaşçı Kalkanı, (Ön ve Arka)

Kaynak: (Küster-Heise, 1976)

Geç Post-Klasik dönemde, 1479'da Kral Axayacatl döneminde yapılmış olan güneş taşı, Güneş'e yönelik ayrıntılı bir anıttır, aynı zamanda Takvim Taşı ve Aztek Takvimi olarak da bilinir. Taş, güneş tanrısı Tonatiuh kültüyle ilgili insan fedakarlığını temsil etmektedir.

Görsel 57: Oyularak Yapılmış, Güneş Taşı ya da Aztek Takvimi

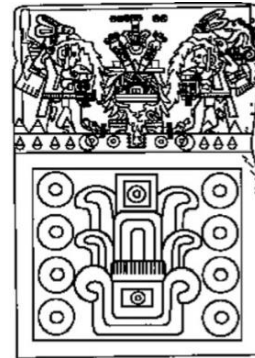
Kaynak: (Moreno, 2006, s. 62)

Kaynaklarda yazılanlara göre; Güneş Taşı'nın merkezinde, Tonatiuh'un buruşuk suratı, obsidiyen kurban bıçağı (tecpatl) şeklinde dili ağzından sarkan bir şekilde tasvir edilmiştir. Bazı Aztekli kâhinler tanrının aslında yeraltının gece güneşi olan Tlaltecuhltli olduğunu düşünmektedirler. Tizoc'un anıtsal Taşının, bilinen ve Aztek kralıyla ilişkilendirilen türünün ilk örneği olduğunu söylenmektedir.

Görsel 58: İmparator I. Motecuhzoma'ya Adanan ve Düşmanların Yakalanmasını Gösteren Bir Temalacatl-Cuauhxicalli, Mexico City, Antropoloji Müzesi

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 65)

Görsel 59: İmparator Tizoc ve Ahuitzotl'un Büyük Tapınağın Genişlemesine Bağlı Bir Adanmışlık Taşı

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 55)

Görsel 59’da yer alan adanmışlık taşı, 1487 yılında Tenochitlan’da Huitzilopochtli Tapınağı’nın tamamlanmasının anısına yapılmıştır. Bu panelin asıl bulunduğu yer hala bilinmemektedir, ancak bunun gibi tarihi olan kabartma paneller genellikle merdiven ve piramit platformları gibi yerlerde bulunmaktadır. Arkeologlar, Büyük Tenochtitlan Tapınağı’nda çok benzer taşlar bulunmasından dolayı bu taşın da muhtemelen bunların bir parçası olduğunu düşünmektedirler.

Aztekler, birçok işlevsel ve törensel nesneler üretmişlerdir. Teracotta heykeller dışında, tütsü kapları, kül kapları, günlük kullanım amaçlı kaplar, testiler, mühürler, ağırşak gibi hem günlük kullanıma hem de dinsel ritüeller gibi önemli sayılan törenlerde kullanılmak amacıyla üretimler yapmışlardır.

Görsel 60: Ayaklı Vazo

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 104)

Aztek seramiğine ait, Teracotta heykellerin dışında en bilindik eser büyük vazodur. Üzerinde rölyefi bulunan, Aztek yerel motifli figür süslemesiyle dokuz metre yüksekliğindeki tütsü kapları olduğu bilinmektedir. Ayaklı vazonun içerisinde Kral Axayacatl döneminde olduğu düşünülen Michoacan Etrüsklerine karşı savaşta ölen Aztek savaşçıların ölü kemikleri bulunmuştur. İçinde boncuk kolye, bir mızrak ucu ve delici bir alet bulunmuştur.

Bu vazo, dört yatay yöne ve kozmosun üç dikey seviyesine sahip olan bir yaratıcı olan Tanrı Tezcatlipoca’nın imajını somutlaştıran savaşçılardan birini temsil etmektedir. Ayrıca Tezcatlipoca’nın karanlık gecenin gökyüzünü simgeleyen savaşçıların, kralların ve büyücülerin koruyucusu ve tanrısı olduğuna inanılmaktaydı.

Görsel 61: Tlaloc'u Temsil Eden Seramik Kap

Kaynak: (Agúlar-Moreno, 2006, s. 103)

Görsel 61'deki kap, Tlaloc Tapınağı yönünde kuzeye bakan Büyük Tenochtitlan Tapınağı'nda yer alan 56 üründen biridir. Su canlılarını, kabuklularını ve doğurganlığı sembolize etmekteydi.

Meksika vadisinde seramik kap, yüzey ve bezeme olarak dokuz farklı türden oluşmaktadır. Turuncu ve kırmızı kaplar ve vazolar en yaygın olanlarıdır. Genellikle Tetzcoco ile ilişkili olan kırmızı kaplar yüksek derecede pişirilmiş ve kırmızı renkli kil ile astarlanmış ve perdahlanmıştır. Kırmızı kaplar bazen beyaz astarla kaplanmış, daha sonra siyah kafatası ve çapraz kemik tasarımları ile boyanmıştır. Meksika'nın güney merkezindeki bölgeye (Mixteca-Puebla) ait seramik kaplar kalitesi ve tasarımlarından dolayı oldukça önemli sayılmaktadır.

Üretim, usta çırak ilişkisi ile gerçekleşmekteydi. Astarlı ve perdahlanmış kırmızı ve siyah renkte yerel motiflerle bezenmiştir. Kavisli kulpları ve dairesel gövdelerle yüksek boyunları ile tanımlanabilen birkaç güzel Meksika sürahisi örneği günümüze kadar ulaşabilmiştir. Ayrıca Aztekli zanaatkârlar tarafından üretilmiş kadehler; özel günlerde ve törenlerde, ziyafetlerde kullanılan kırmızı şarap kadehleri bulunmaktadır ve genellikle ziyafetlerde “pulk” adı verilen Meksika'ya özgü içkinin bu kadehlerde içildiği bilinmektedir.

Görsel 62: Yerel Motiflerle Bezenmiş
Seramik Kap Örnekleri
Kaynak: (Mursell, Mexciolore, 2009)

Görsel 63: Astarlı Sürahi
Kaynak: (Mursell, Mexciolore, 2009)

Görsel 64: Yerel Motiflerle Bezenmiş Tabak
Kaynak: (Mursell, Mexciolore, 2009)

Görsel 65: Üç Ayaklı Form
Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, Tripod, 2020)

Görsel 66: Yerel Motifli Seramik Kap Örneği (5,3 x 16,3 cm)

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, Bowl, 2020)

Görsel 67: Üçayaklı Seramik Kâse (9,5 × 15,2 cm)

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, Tripod Bowl, 2020)

Görsel 68: Üçayaklı Kâse Örneği, 15- 16 yüzyıl (8,6 × 19,1 cm)

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020)

Görsel 69: Üçayaklı Rölyefli Tütsü Kabı

Kaynak: (Metropolitan Müzesi, Tripod Vessel with Date Glyph, 2020)

Hayvan figürleri şeklindeki seramik kaplar, Kolombiya öncesi dönemi boyunca Meksika'nın birçok yerinde çok sayıda yapılmıştır. Genellikle törenlerde kullanılan tasvir için seçilen hayvanlar, efsanede rol oynayan hayvanlardır. Yaşam alanlarına ve doğal özelliklerine göre kültürel ve kozmik metaforlar olarak hizmet etmektedirler (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020).

Görsel 70: Akbaba Biçimli Kap, Metropolitan Sanat Müzesi, ABD

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, Vulture Vessel, 2020)

“Meksika’da Kolomb öncesi dönemden (14 - 16. yüzyıl başı) itibaren seramik mühürler üretilmeye başlanmış ve 16. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bunun ilk örneklerinin, giysileri, seramik kapları ve hatta vücudu süslemek için kullanılan süs aletleri olarak üretilmiştir. Genellikle tekrar eden desenlerde, soyut geometrik tasarımlar veya stilize edilmiş hayvan desenleri içermektedir. Arkeolojik kazılarda bulunmuş olan mühürler, yaşamda olduğu kadar ölümden de değer görmekteydi mühürler kumaş, seramik ve mühürün kullanılabileceği uygun yüzeyleri süslemek için kullanılmaktaydı” (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020).

Narçın’a göre (2020:44) Bu imza niteliği taşıyan mühürlere ‘Glif’ adı verilmekteydi. Ayrıca hangi kral ya da tanrı adına yapıldığı hiyeroglifler gibi sembollerle belirtilmekteydi.

Görsel 71: Kuş Bezemeli Mühür ve Arkası

Kaynak: (Metropolitan Müzesi, Stamp, Bird, 2020)

Görsel 72: Geometrik Çiçek Biçimli Mühür

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020)

Görsel 73: Maymun Biçimli Mühür

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020)

Görsel 74: Kelebek Biçimli Mühür

Kaynak: (Metropolitan Sanat Müzesi, 2020)

BÖLÜM 2: AZTEK UYGARLIĞINDA MÜZİK KÜLTÜRÜ

Aztek müzik kültürü hakkında yapılan araştırmaların çoğunu müziğin kullanım alanları, enstrümanlar ve enstrüman çeşitleri oluşturmaktadır. Araştırmacılar, uygarlığın müzik kültürüyle ilgili bilgilere yapılan kazı çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular ile Sahagün'ün “Yeni İspanya'daki Şeylerin Genel Tarihi” adlı kitabında bulunan kodexleri çözümleyerek ulaşmışlardır.

Uygarlığa ait müzik enstrümanları üzerine bilimsel araştırmalar 20. yüzyılın başlarına kadar yapılamamıştır. Siyasi bağımsızlığın ardından müzikteki en önemli temsilcisi, besteci ve eğitimci olan Carlos Chávez (1899-1978) seramik flütler, deniz kabukları ve tanımlı perdeler üretebilen Teponaztli ve Tecompiola gibi perküsyon çalgılarının buluntuları ile Aztek müziğinin pentatonik (beş sesli) yapısını ve Aztek müziği, Batı müziği ses sistemindeki oktav²⁸, tam 5'li ve minör 3'lü aralıkların yoğunluğunu tespit etmiştir. Nitekim Chávez'in Aztek karakteristik dizisi olarak isimlendirdiği dizi de minör pentatonik dizidir. Sırasıyla La-Do-Re-Mi-Sol seslerinden oluşan minör pentatonik dizi böylece Aztek müziği ses sisteminin en basit şekliyle ifade edilmesini sağlar (Sakarya, 2017, s. 78). Azteklerde yazılı bir nota sistemi bulunmamaktadır (Sakarya, 2017, s. 76).

2.1.Müziğin Kullanım Alanı

Dünya üzerinde bilinmekte olan birçok eski uygarlıklar gibi Aztek uygarlığında da müzik, dini ritüellerle doğrudan ilintilidir. Bu eski Mezoamerikan uygarlığında müzik başlı başına bir sanat dalı olmanın da yanı sıra dini normlardan ayrı düşünülmemektedir. Bu sebeple müzikle doğrudan ilintili tanrılar bulunmaktadır. Macuilxochitl müzik tanrısı, Huehucóyotl ise müzik, şarkı ve dans tanrısıdır. Bourbon Kodeks'i'nde, bu iki tanrı müzik yaparken betimlenmiştir. Görsel 75'te verilen kodekste; sağda Huehucóyotl dans edip, şarkı söylemekte ve bir Ayacachtli (çingirak) kullanmaktadır. Solda yer alan Macuilxochitl ise bir Huehuetl çalmakta ve şarkı söylemektedir. Ayrıca, Huehucóyotl yüksek rütbeli müzisyenlerin giydiği “Mecotl” adı verilen bir aksesuar takmaktadır (Narvaez, 2004, s. 56).

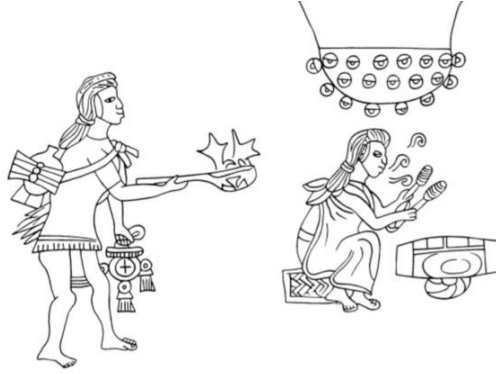
²⁸ **Oktav:** Biri diğerinin iki katı değerinde frekansa sahip olan ve aynı ismi alan iki ses arasındaki 12 yarım seslik mesafe (kelimeler.gen.tr, 2016).

Görsel 75: Bourbon Kodeksi

Kaynak (Música simbólica prehispánica, 2014)

Müziğin tanrılar ile ilintili olması sebebiyle, müzik, şarkı ve danslar ritüel biçiminde gerçekleştirilmektedir. Birçok araştırmacıya göre şarkılar ilahi türünde olup; çoğunlukla dini takvimde yer alan özel günler için güne uygun olacak biçimde tematik olarak kurgulanmaktadır.

Görsel 76: Gerçekleşmekte Olan Bir Ritüel

Kaynak: (Both & Sanchez, 2007, s. 92)

Müzik; ilahi olarak sayılan günlerde, festivallerde, ayinlerde, lord veya kral gibi yüksek rütbeli kişilerin evlerinde düzenlenen özel günlerde, tüccar gibi imtiyaz sahibi olan kişilerin verdikleri ziyafetlerde ve düşmanı ürkütmek veya askerleri cesaretlendirmek amacıyla savaş esnasında kullanılmaktaydı.

Görsel 77: Bir Tüccarın Ziyafetinde Dans Edenler

Kaynak: (Bierhorst, 1985, s. 73)

2.2. Müzik Okulları

Tenochtitlan kenti, tapınak ve sarayların yanı sıra ibadethaneler ve eğitim merkezleri ile dolu olan bir şehirdi. Bu ibadethaneler, çoğunlukla belirli tanrıların hizmetine sunulmuş tapınaklardı. Tapınaklarda, ritüellerin gerçekleştiği, ritüel temsillerinin vazgeçilmez kıyafetleri ve piktogram veya kodeks kitaplarının tutulduğu odalar bulunmaktaydı. Ayrıca, müzik aletlerinin muhafaza ve restorasyonu için kullanılan “Mixcoacalli” adı verilen oda bulunmaktaydı (Bravo, 2018, s. 37).

Zengin ve kalabalık olan bu şehirde, dans, müzik ve şarkıların gelişmesi için; müzisyenleri, şairleri, şarkıcıları ve dansçıları bir araya getiren, rahipler tarafından kontrol edilen ritüel okulları kurulmuştu. Bu okullar sivil ve dini hiyerarşiler tarafından teşvik edilmekteydi. Profesyonel müzisyenler, haraçlardan muaf edilerek sivil ayrıcalık kazandırılıyordu. Bu sayede tapınak ve sarayların hizmetinde bir sanatçı kastı yaratılmaktaydı (Bravo, 2018:38; Narvaez, 2004:10).

Görsel 78: Mixcoacalli Odasında Bulunan İki Müzisyen Bekçi (Florentine Kodeksi)

Kaynak: (Bravo, 2018, s. 38)

Müzik, genel eğitimin bir parçasıydı. Şarkıların ve dansların öğretildiği “gençlik evi” olarak adlandırılan Calmecac ve Tepochcalli adlı iki okul bulunmaktaydı. Genç öğrenciler kutsal tarihlerde sergilemek üzere dans ve şarkıların koreografi ve müzikal kısımlarını burada organize ederlerdi (Narvaez, 2004, s. 10). Dansların eş merkezli turlarını, adımlarını, jestleri ve hareketlerin sembollerini bilen, ayetleri ve söylenmeleri gereken müzik ölçüsünü koruyabilen, ideografik karakterlerin yorumlanmasında talimat veren dikkatli enstrüman çalan kişiler bulunmaktaydı. Tezcatlipoca’nın onuruna kutsanan Telpochtiliztli tarikatında, bu tanrının suretine bürünmüş genç adamlar ve bakireler cemaatte değil kendi evlerinde yaşamalarına izin veriliyordu. Din eğitiminin diğer bir merkezi, rahipler, okul çocukları gibi cemaatte yaşayan genç erkekler ve bakirelerin hizmet ettiği Quetzalcóatl onuruna Tlamacazcáyotl olarak adlandırılan okuldu. Bu okulda sabah ikiye kadar uyanık kalınır, dua ve şarkılarla tanrılara övgüler yaydırılırdı. Genç yaşlarda okula başlayan öğrenciler ancak evlenme çağına geldiklerinde okuldan ayrılabilmekteydiler (Bravo, 2018, s. 40).

Görsel 79: Ritüel Görevleri Yerine Getirmek İçin Gece Yarısı Uyanmak

Kaynak: (Bravo, 2018, s. 43)

Tenochtitlan'ın tören bölgesinde yer alan ve yalnızca müzik aletlerinin nasıl kullanılması gerektiğinin eğitimi verilen “Mecatlán” adında ev de bulunmaktaydı. Tüm müzik aletlerinin yanı sıra özellikle danslarda ve törenlerde sıklıkla kullanılan trompet ve flütler öğretilmekteydi (Bravo, 2018, s. 42).

Texcoco şehrinde ise müzik ve dansın özel olarak öğretildiği ve öğrenildiği okullara “Cuicacalli” adı verilmekteydi. Öğretmenler, “Şarkı evi” anlamına gelen bu okullarda kız ve erkek çocuklara şarkı söylemeyi, dans etmeyi ve oynamayı öğretmekteydi. Öğretmenler okulların yakınlarında bulunan büyük evlerde ikamet etmekteydi. Bravo'ya göre (2018:38) mükemmellik arzusu sebebiyle törenin etkinliğini ve bütünlüğünü tehlikeye attığı için metinde, melodide veya adımda hata yapan şarkıcılar, oyuncular ve dansçılar için bedensel ceza ve hatta ölüm cezası verilmekteydi. Diğer bir görüş ise eksik olan bir eğitimde bitirilemeyen ya da hatalı davul vuruşu içermekte olan ritüel performanslarının tanrıları tam olarak tatmin etmediğine inanılması ve sonuç olarak sorumlu olan kişilerin ölüm cezası yada yaptırımlarla karşılaşmalarıdır. Bu denli katı kurallara sahip olan müzisyenlerin, Aztek toplumunda önemli bir statüye sahip oldukları düşünülmekle beraber, Aztekli hiçbir müzisyenin adı günümüze kadar ulaşamamıştır. Müziğin oldukça önemli bir ritüel ögesi olmasına rağmen performanslarda bireysel duygulardan daha çok toplumun dini duygularının yansıtılması da amaçlanmıştır (Sakarya, 2017, s. 77).

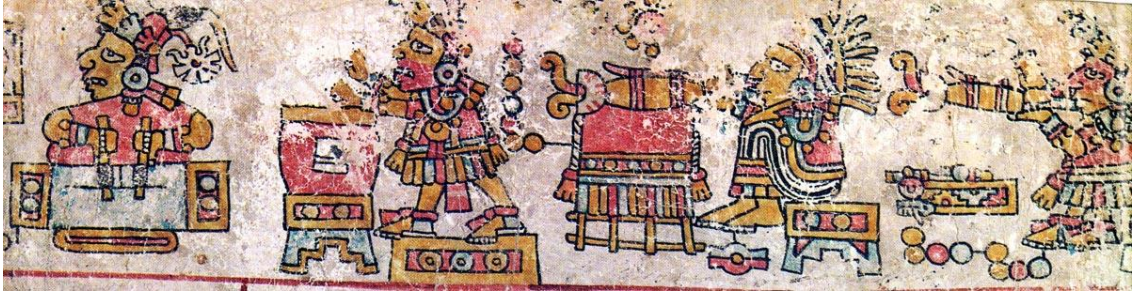

Görsel 80: Aztek Soylu Dansçılarının Dans Tarzı

Kaynak: (Brown, 2014)

2.3. Çalgı Çeşitleri

Aztek uygarlığına ait çalgı çeşitleri; vurmali (perküsyon), sürtmeli, sallamali ve üflemele çalgılar olarak dört başlıktan oluşmaktadır. Aztekler de müziğin ritüel yönden ön planda olması çalgılara dinsel manada kimlik kazandırmış ve çalgılarının da tanrısal bir ruha sahip olduğuna inanmışlardır. Aztek efsanelerine göre; çalgıların seslerinin yeraltından gizemli bir dünyadan gelmekte olan sesler olduğuna inanılmaktaydı.

Görsel 81: Mixtec Perküsyon ve Rüzgâr Oyuncuları Grubu

Kaynak: (Mursell, 2009)

2.3.1. Vurmalı (Perküsyon) Çalgılar

Aztekler, vurmalı çalgı olarak iki tür davul kullanmışlardır. İlki, dikey ve çıplak el ile çalınan Huehuetl'dir. Huehuetl kendi içinde üç boydur. En büyük boyuna Aztek dilinde 'Tlalpan' kelimesinin karşılığı olan "ayakta duran" anlamına gelen Tlalpanhuehuetl, orta boyuna Panhuehuet, en küçük boyuna ise Huehuetl adı verilmektedir. Bu üç boy davul, ağaç kütlesinin iç kısmının oyulmasıyla elde edilmekteydi. Davulun akustliğini sağlamak için, ayak kısımları ters üçgen biçiminde kesilerek üçayak oluşturulmuştur. Ağzına genellikle geyik derisi gerdirilerek vurma yeri elde edilmekteydi. Gerdirilen alanın orta kısmına vurulduğunda 'tok' bir ses, kasnak kısmına doğru vurulduğunda daha ince bir ses elde edilmektedir. Böylece davul, farklı iki yerine vurulduğunda beşte bir aralıkta iki ton ses vermekteydi (Bierhorst, 1985, s. 72).

Görsel 82: Tlalpanhuehuetl, Panhuehuetl ve Huehuetl Davulları

Kaynak: (Martinez, 2009)

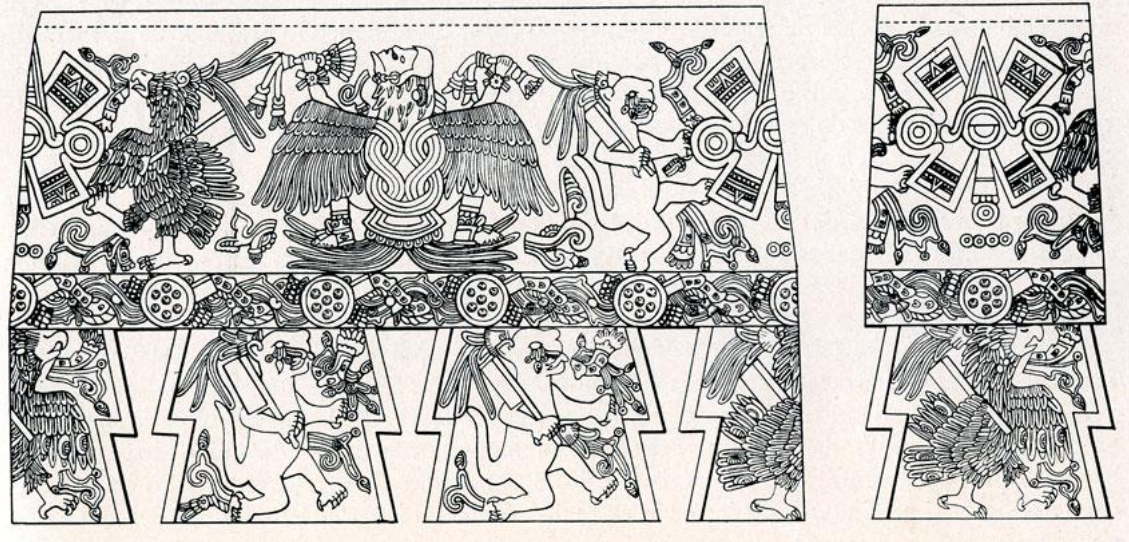
Arkeolog José García Payón ve araştırmacı Xavier Noguez'e göre 20. yy başlarına kadar Santa Monica mahallesi Malinalco sakinleri tarafından kullanılan Tlalpanhuehuetl en ünlü örneklerden biridir (bkz. Görsel 83). Ahşap rölyeflerinde zengin ikonografi içeriğine sahip olan Tlalpanhuehuetl, bu özellikleri ile Mezoamerikan araştırmacıların odak noktası olmuştur. İkonografide; güneşin hareketini temsil eden bir glif, jaguar savaşçıları, tanrı Xochipilli-Macuilxochitl, savaşın metaforu olan şenlik ateşi ve Aztamécatl, savaş ve güneş tanrıları ile ilgili işaretler ve beş kalkan yer almaktadır (Diaz, 2009).

Savaşı temsil eden birçok sembol içeren Tlalpanhueuetl'in savaşta kullanılan bir örnek olduğu düşünülmektedir.

Görsel 83: Tlalpanhueuetl Örneği

Kaynak: (Diaz, 2009)

Görsel 84: Tlalpanhueuetl ve oymalarındaki çizimi

Kaynak: (Moreno, 2006, s. 107)

Diğer bir davul çeşidi olan Teponaztli, yatay, silindirik ve kütükten yapılmış bir davuldur. Bir kaidenin üzerine oturtularak çalındığı düşünülmektedir. Tek başına, kauçuk kaplı tokmaklar ile çalındığında beşinci, dördüncü ya da daha küçük bir aralık verirdi (Bierhorst, 1985, s. 72). Araştırmacılara göre bu davul ev törenlerinde, kraliyet veya imparatorluk cenazelerinde ve savaş zamanı iletişimde kullanılmaktaydı. Teponaztli'nin, tanrı Tezcatlipoca tarafından kaçırılan ve nesne biçiminde Dünya'ya geri gönderilen bir saray şarkıcısının tezahürü olduğuna inanılıyordu (Eric Blair-Joannou, 2020).

Teponaztli'lerin rölyefli, insan yüzlü veya hayvan biçimli örnekleri bulunmaktadır. Görsel 85'te yer alan Teponaztli çok yıprandığı için rölyefleri net olmamakla birlikte barındırdığı izlerde gövdesinde tavşan, kuş ve diğer hayvanların tasvirlerinin bulunduğu belirtilmektedir. Metropolitan Sanat Müzesi'nin koleksiyonunda bulunan örnekte silindirik yapının sağ tarafı demir ile kaplanmış olduğu görülmektedir. Uzmanlara göre bu kaplama ahşabın genişlemesini ve bölünmesini önlemek amacıyla yapılmıştır.

Görsel 85: Teponaztli Örneği, 15-16.yy, 46.6 x 15.2 x 14.4 cm, Metropolitan Sanat Müzesi, New York

Kaynak: (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/312583>)

Görsel 86: Tlaxcalan Teponaztli

Kaynak: (Vocca, 2013)

16.yy. kayıtlarına göre Aztek müzik etkinliklerinde bu “Teponaztli ve Huehuetl davulları birlikte kullanılmaktaydı. Böylece bu iki davuldan çıkan iki ton birbirine uyum sağlamaktaydı. Huehuetl bir tenor, Teponaztli ise bir davudi gibi ses vermekteydi” (Bierhorst, 1985, s. 72).

Görsel 87: Yeni Doğan Çocuk Bayramında Huehuetl ve Teponaztli’nin Birlikte Kullanımı

Kaynak: (Bierhorst, 1985, s. 73)

Görsel 88: Savaşçı Akademisinde Dans Eden Genç Dansçılar, Huehuetl ve Teponaztli'nin Birlikte Kullanımı

Kaynak: (Bierhorst, 1985, s. 73)

2.3.2. Sürtmeli Çalgılar

Sürtmeli çalgılarda Aztek uygarlığında önemli yere sahip bir çalgı çeşididir. İnsan veya geyik uyluk kemiğinden yapılmakta olan bir çalgı türüdür. “Kemik gürültüsü” anlamına gelmekte olan Omichicahuatzli, yalnızca kral ve savaşçıların cenaze törenlerinde kullanılmaktaydı. Çalgının üzerinde bulunmakta olan çentiklere bir çubuğun sürülmesi suretiyle ses elde edilmekteydi.

Görsel 89: Omichicahuatzli Örneği

Kaynak: (Sakarya, 2017, s. 85)

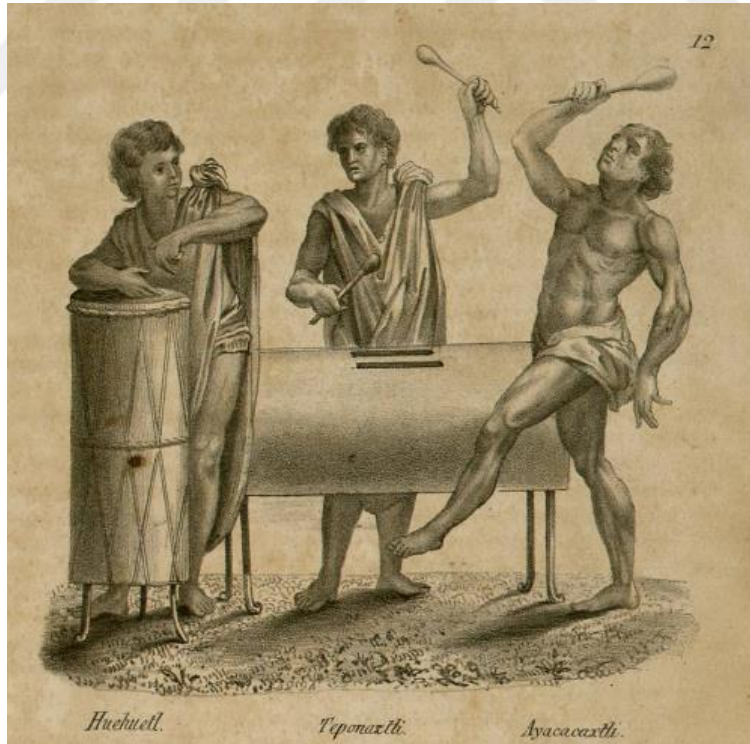
2.3.3. Sallamalı algılar

Sallamalı algı türü diğ r bir kalabalık gruptur. Aralarında su kabağı şekline benzeyenler “Ayacachtli” olarak adlandırılır ve en çok bilinendir. Gövdeye takılan bir çubukla, gövdenin içerisine tohum ya da çakıl taşları konulup ses elde edilmekteydi.

Görsel 90: Ayacachtli  rneği

Kaynak: (Ayacachtli, 2012)

Görsel 91: Ayacachtli'nin Huehuatl ve Teponaxtli ile Birlikte Kullanımı

Kaynak: (Clavigero, 1844, s. 235)

“Cacalachtli” olarak adlandırılan, üç ayaklı bir kase formunda olan seramik formlar ise diğer sallamalı çalgılardan biridir. İçinesine küçük pişmiş seramik parçaları konularak, döndürülerek ya da sallanarak ses elde edilmekteydi (bkz. Görsel 92). Meksika’nın Oaxaca sahilindeki Viejo’da yapılan kazılarda 110 binden fazla seramik parçasının arasında 142 kil topağı bulunmuştur. King ve Santiago’ya göre (2011:408) Cacalachtli’ler yağmur tanrısı olan Tlaloc’a adanmış tarım ayinlerinde kullanılmaktaydı. Ayin sırasında aynı kap içinde tütsü yakılmakta ve sallanmaktaydı. Çıkardığı sesler sayesinde ayin gerçekleşmekteydi. Araştırmacılar bu kanıya Sahagün’ün kitabında yer alan ayinler ile ilgili aktardığı bilgiler sayesinde ulaşmışlardır.

Görsel 92: Cacalachtli Örneği

Görsel 93: Oaxaca, Viejo’da Bulunmuş Cacalachtli’nin Çizimi ve Kesit görünüşünü

Kaynak: (Franch, 2020)

Kaynak: (King ve Santiago, 2011, s. 409)

Görsel 94’te yer alan top biçiminde bir seramik çingıraktır. Günümüzde Metropolitan Müzesi’nde yer alan ve 1200-1521 yıllarına tarihlenen Aztek kültürüne ait bu çingırak 5,5 cm çapında olup nasıl kullanıldığına dair net bir bilgi bulunamamıştır. Görsel 95’te yer alan iki başlı figür ise seramik bir çingıraktır. Metropolitan Müzesi koleksiyonunda bulunan bu çingırak 13-16. yüzyıla tarihlenmiş olup, 22,9 × 17,8 cm ölçülerine sahiptir. Müzik aleti olarak tanımlanan çingırığın nasıl kullanıldığına dair her hangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Görsel 94: Seramik Çingirak

Görsel 95: İki Başlı Figür Çingirak

Kaynak: (Metropolitan Sanat müzesi, 2020)

Kaynak: (Two-headed Figure Rattle, tarih yok)

Sallamalı çalgılar grubunda bulunan; kelebek kozaları, kuru meyveler, kil topakları, altın veya bakır parçaları gibi küçük boyutlu farklı malzemelerin ipe dizilmesiyle elde edilen çalgılara genel olarak “Coyolli” adı verilmektedir. Boyun, ayak veya el bileğine asılarak dans esnasında sallanma hareketi sayesinde ses verirler. Azteklerde kullanılan örnekler günümüze kadar ulaşmamıştır. Ancak onların torunları olan Yaqui (Yoeme) kabilesi bireyleri kurutulmuş kelebek kozasından yapılmış “Tenabari” ile kurutulmuş geyik toynaklarından yapılmış olan “Grijutian”ı kullanmaktadırlar (Sakarya, 2017, s. 86). Tenabari, kelebek kozasını terk ettikten sonra kurumuş kozaların toplanması ve içlerine çakıl taşlarının yerleştirilmesi ile yapılan bir çalgıdır. Günümüzde Yaqui dansçıları geleneksel festival günlerinde bu çalgıları kullanarak dans etmektedirler (bkz. Görsel 96)

Görsel 96: Tenabari Örneği

Kaynak: (Buja, 2018)

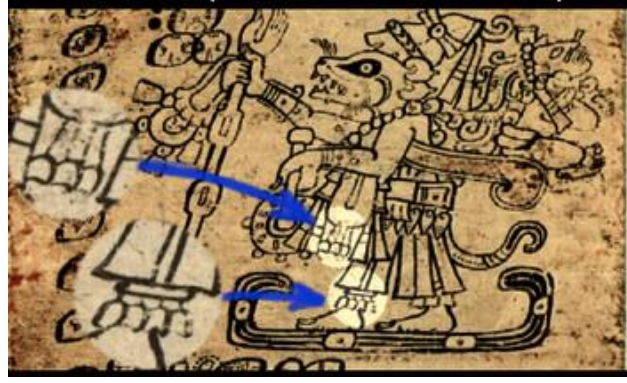
Görsel 97: Yaqui Geyik Dansçısı David Hinojos

Kaynak: (Native Peoples of the Sonoran Desert: The Yoeme, 2021)

Görsel 98: Coyolli Örneği

Kaynak: (Ayoyotes, tarih yok)

Görsel 99: Dresden Kodeks'inde Coyolli'nin Kullanımı

Kaynak: (Ayoyotes, tarih yok)

Görsel 100: Grijutian Örneği

Kaynak: (Sakarya, 2017, s. 87)

Görsel 101: Grijutian Örneği

Kaynak: (Garcia, tarih yok)

2.3.4. Üflemeli Çalgılar

Üflemeli çalgılar grubunda flütler ve düdükler yer almaktadır. Nahuatl dilinde “Tlapitzalli” olarak adlandırılan flütler, deniz kabuklarından yada pişmiş topraktan üretilmişler. Aztek törenlerinde sıklıkla kullanılan seramik flütlerin şekli ve bezemeleri değişiklik göstermektedir. Gövdelerinde kutsal sayılan ve tanrıları sembolize eden hayvan figürleri yer almakta, bazı örneklerde ise bitkisel motifler bulunmaktadır. Görsel 102’de verilen seramik flütün ağız kısmında bir çakal figürü bulunmaktadır. Nahuatl’da dilinde “Çok Eski Çakal” anlamına gelen Huehuecoyotl müzik, dans ve yaramazlık tanrısıdır. Büyük partileriyle ve kendini eğlendirmek için insanlar ve diğer tanrılar arasında iyi niyetli yaramazlıklara neden olmasıyla tanınmaktadır. Hayvan figürlü örneklerden olan bu flüt antika satan bir web sitesinde satışa sunulmuştur.

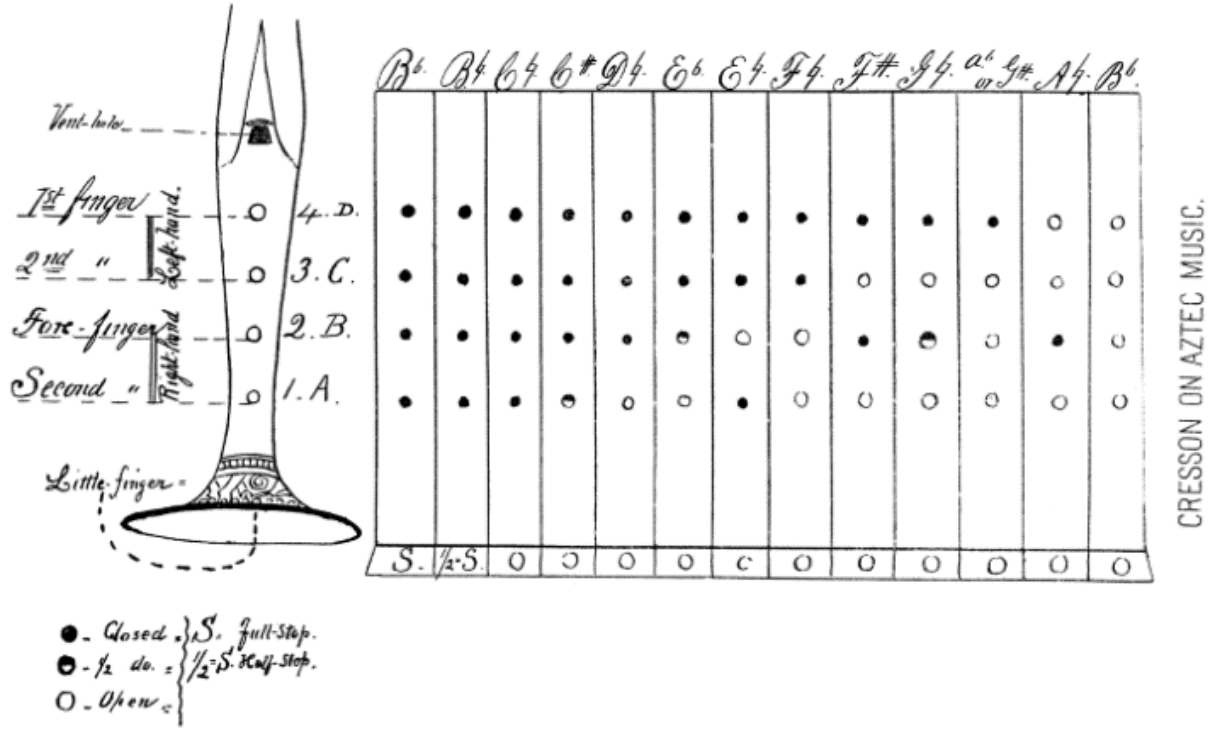

Görsel 102: Çakal Başlı Seramik Flüt Örneği ve Farklı Açılardan Görünümü

Kaynak: (Rare Aztec Polychrome Pottery Flute w/ Coyote, 2021)

Boyutları nedeniyle küçük flüt kategorisinde yer alan flütler dört deliklidir. Elde edilen ses aralıkları konusunda müzik bilimcileri farklı görüşlere sahiptirler. Sakarya (2017:88) ve diğer araştırmacılara göre bu flütler pentatonik dizi yarım seslerden noksan (anhemitonik) bir yapıdadır. Teponaztli ile aynı ses aralıklarına sahip oldukları düşünülmektedir. Ancak diğer bir araştırmacı Cresson'a göre (1883:91); müzik otoriteleri bu konuda biraz aceleci sonuca varmaktadırlar. Cresson, seramik flüt ve düdüklerin üzerine yaptığı araştırmalarda; bu kadar kolay elde edilen aralıkların (pentatonik) farklı anahtarlara yerleştirilmiş seramik flütleri üretebilen ve parmak delikleri arasındaki tam mesafeyi belirleyebilen zanaatkârlar tarafından bilinmemesinin mümkün olamayacağını vurgulamaktadır. Cresson, yaptığı denemeler sonucunda zanaatkârların parmak deliklerini ustaca ve bilimsel düzenlenmesiyle delikler kapatıldığında tonu tam olarak dörtte bir azalttığı, ölçeğin baskınına eşit olduğu kanısına ulaşmaktadır. Ayrıca her yeni

bir flütü araştırdığında Aztekli zanaatkârların diyatonik ve kromatik ölçekler hakkında tam bilgiye sahip olduklarına inanmakta, savını kanıtlamak adına günümüzde modern flütleri çalabilen müzisyenlerin herhangi birinin söz konusu seramik flütleri kullanarak istenilen sesleri üretebileceğini öne sürmektedir.

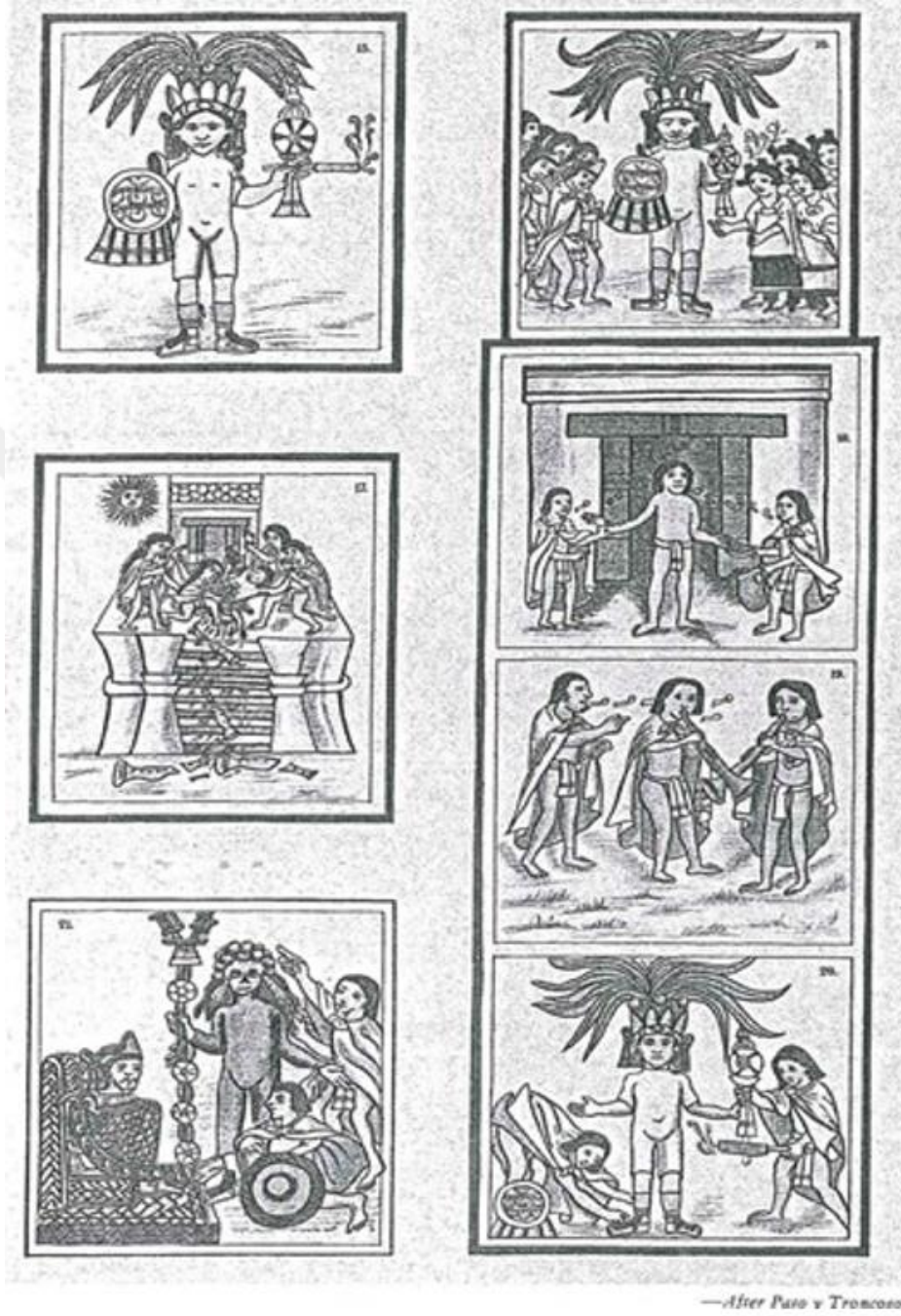

Görsel 103: Cresson'un Seramik Flüt Üzerinde Ses Aralıklarını Anlatan Çizimi

Kaynak: (Cresson, 1883, s. 96)

Tezcatlipoca, Huitzilopochtli, Mixcoatl, Camaxtl tanrılarına adanan Toxcatl (Büyük Arife) festivalinde flütün önemli bir yeri bulunmaktadır. Festivalden bir yıl önce tanrı Tezcatlipoca'yı temsil edecek kişi esirler arasından özenle seçilmekte, bir yıl boyunca rahipler tarafından eğitilmekte, kent sokaklarında yıl boyunca ilahi melodileri flüt ile çalarak dolaşması sağlanmaktaydı. Halk, Tezcatlipoca ile özdeşleşiren bu esire saygı duymaktaydı. Yılsonunda esir, tapınağın adak kısmına çıkartılarak tanrılara kurban edilmekteydi. Öldürülmeden hemen önce onunla özdeşleşen flütü tapınak merdivenlerinden fırlatarak kırmakta böylece mutlak sonu ilan etmekteydi. Sahgün'ün kitabında yer alan Florentine Kodeksinde Toxcatl festivalinde gerçekleşen; esirin

hazırlanması, halkın esire sunduğu saygı ve idam ediliş sahnelerinin tasvirlerine ayrıntılı olarak yer verildiği görülmektedir.

Görsel 104: Florentine Kodeksinde Toxcatl Festivali Tasviri

Kaynak: (Wilkoş, 2014, s. 64)

Görsel 105: Florentine Kodeksindeki Toxcatl Kurbanının Tasviri

Kaynak: (Wilkosz, 2014, s. 65)

Üflemeli çalgılar grubunda yer alan ve tezin temel konusu olan seramik düdükler ayrıntılı biçimde üçüncü bölümde ele alınmıştır.

BÖLÜM 3: AZTEK ÖLÜM DÜDÜKLERİ

3.1 Aztek Kültürüne Benzer Kültürlerin Düdüklerine Genel Bir Bakış

Üflemeli çalgılar grubunda yer alan düdükler, Orta ve Güney Amerika’da hemen hemen tüm zamanlarda farklı uygarlıklar tarafından kullanılmışlardır. Bu düdükler genellikle seramik, kemik, taş ve altın gibi malzemelerden, hayvan veya insan figürleri biçimde üretilmiştir. Metropolitan Müzesi koleksiyonunda yer alan Moche kültürüne (3-7.yy) ait Peru’da bulunan altın savaşçı figürlü düdük bu örneklerden biridir. Uzmanlara göre bu düdük, Moche evlerinde veya mezarlarında bulunan seramik düdük örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bilim insanları, Moche toplumunda düdük çalmanın insan sunumunda atalarla iletişim kurmak için üretilen bir ses olduğunu düşünmektedirler.

Görsel 106: Moche Kültürüne Ait Altın Düdük

Kaynak: (Figure Whistle, tarih yok)

Meksika bölgesinde ise Olmek, Toltek, Teotihuacano vb. gibi yaşamış birçok uygarlıkta da düdüklere rastlanılmaktadır. Bu düdükler, biçimleri, kullanım alanları ve isimleri ile çeşitlilik göstermektedir.

Arkeolog Roberto Velázquez Cabrera, Latin Amerika’yı kapsayan müzik aletleri araştırmalarında özellikle düdükler hakkında bir çok yayın yapmış ayrıca bunların yapılarını inceleyerek yeni tasarımlar üretmiştir. Araştırmalarından biri de Kolomb öncesi

kültürlerden olan Olmek kültürüne ait delikli taş siyah boncuktur. Bu boncuğu bir müzik aleti olarak yorumlamış, tıpkı Azteklerde olduğu gibi rüzgar veya bazı hayvan sesleri çıkaran benzersiz sesler üretebilen aerofon grubunda yer aldığını belirtmiştir (Cabrera, 2004).

Görsel 107: Olmek Kültürüne Ait Taş Düdük

Kaynak: (Cabrera, 2004)

Cabrera (2003), bazı araştırmacıların kilden yapılmış düdükleri 3000 ila 10.000 yıl önce ortaya çıkan kültürlerde de görüldüğünü belirttiğini, çoğunlukla mezarlarda bulunan düdüklerinlerin az gelişmiş veya göçebe olarak kabul edilen kültürlerde de bulunduğunu ifade etmektedir. Batı Meksika gibi bölgelerden çıkarılan düdüklerin bazılarının akustik açıdan çok kaliteli, Körfez, Mixtec'ler ve Zapotec'ler gibi toplumlarınkilerinin ise estetik ve etkileyici görünüme sahip olduklarını belirtmektedir.

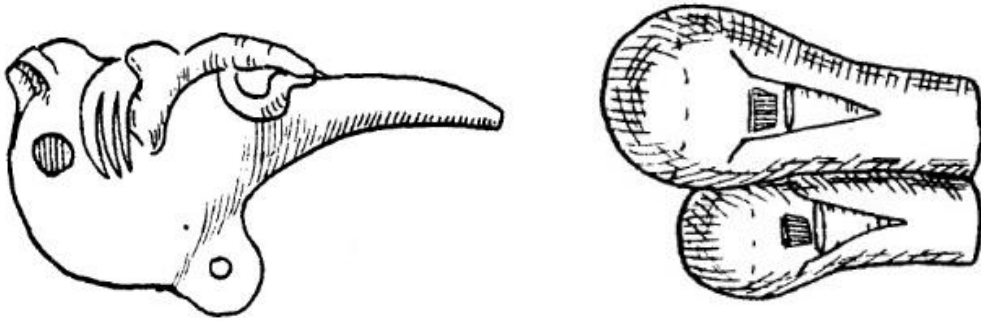
3.2. Aztek Ölüm Düdüğü ve Tarihçesi

Aztek ölüm düdükleri; insan kafatası, figürlerinden oluşan seramik düdüklerdir. Aztek ölüm düdükleri, bir elin avuç içini dolduran boyutlarda, asma aparatları bulunan ve üflendiğinde insan veya hayvan çığlığı, rüzgâr ya da hayvan sesleri çıkaran düdüklerdir. Nahuatl dilinde 'Ehecachichtli' olarak adlandırılmaktadırlar. Rüzgâr tanrısı Ehecatl ve ölüm tanrısı Mictlantecutli ile ilişkilendirilmektedir. Çıkardığı seslerden biri olan rüzgâr nedeniyle Ehecatl'ı temsil ettiği ve adını bu tanrıdan aldığı düşünülmektedir.

“Aztek Ölüm D d   ” terimi ilk defa Mezoamerikan müzik kültürlerini inceleyen arkeolog Roberto Vel zquez Cabrera tarafından 1990’lı yıllarda kullanılmıştır (Rodriguez, 2019).

Bir çok bilim insanı tarafından yapılan Aztek müzik kültürü araştırmaları arasında ölüm düdükleri ile ilgili belgeler en az sayıda olan yayınlardır. Bunun en önemli sebeplerinden biri İspanyol işgali sırasında somut bir çok eserin zarar görmesi ve yok olması bir diğeri ise ölüm düdüklerinin geç keşfedilmesi yada tanımlanması sayılabilir. Aztek  l m düdüklerinin tarihçesini kavrayabilmek adına Aztek düdüklerinin genel tarihçesini incelemek önemlidir.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda Aztek düdükleri ile ilgili en erken bilgilere Arkeolog Hilborn Thomson Cresson’ın yayınlarda rastlanılmıştır. Cresson, 1883 yılına ait “Aztec Music” adlı makalesinde Aztek mezarlarından çıkarılan seramik flüt ve d d klerden bahsetmektedir.  izimleri verilen d d klerin o dönemde Poinsett koleksiyonunda bulunduğu, örneklerin kopyalarının Philadelphia Doğa Bilimleri Akademisi Müzesi’nde yer aldığını ifade etmektedir. İnternet üzerinden yapılan araştırmada akedeminin 2011 yılında Drexel  niversitesi’ne bağlandığı bilgisine erişilmiş ancak bahsedilen koleksiyona ulaşılamamıştır.

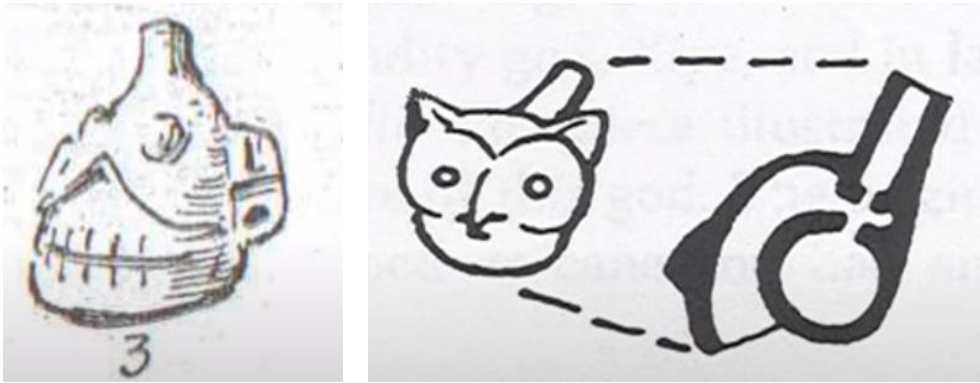

Görsel 108: Cresson’ın Makelesinde Yer Alan Aztek Düdükleri

Kaynak: (Cresson, 1883, s. 96)

Cresson (1883:93), Görsel 108’de verilen düdük örneklerinden soldakinin serçe formunda olup  alan kişinin boynuna asabilmesi için bir deliği olduğunu belirtmektedir. Sağdaki  rnek ise ikili düdük olarak adlandırılmaktadır.

Eski Meksika medeniyetlerinin müzik kültürü hakkında bir çok yayın yapan sosyal antropolog ve etnomüzikolog Gonzalo S nchez Santiago ile arkeolog Roberto Vel zquez Cabrera günümüz araştırmacılarıdır. Cabrera (2016) ve Santiago'ya (2014) göre daha önceleri tanımlanamayan düdükler, Jos  Luis Franco'nun  nc  araştırması sayesinde "ağız ısılgı" olarak tanımlanabildiğini ifade etmektedirler. Düdükler, akustik prensibi dünyada benzersiz olan "hava yayı" veya "gürültü  rete leri" adı verilen daha geniş bir aerofon ailesini - rüzgar müzik aletleri- oluşturur. Bu aletler, Oaxacan Mixteca da dahil olmak üzere neredeyse tüm Mezoamerika'da çok eski zamanlardan beri mevcuttur. 1960'larda Jos  Luis Franco, akustik prensibi flütler, ocarınalar ve ısıklar gibi daha yaygın nefesli enstr manlarınkinden tamamen farklı olan özel bir ses enstrümanı grubunun varlığının farkına varmıştır. Franco, bu tür benzersiz eserleri başlangıçta "bilinmeyen akustik ilkeye sahip aletler" ve daha sonra "hava yayı" aerofonlar olarak tanımlamıştır. Cabrera'ya (2016) göre Franco, on yıl boyunca aerofonlar ile ilgili araştırma yapmış ve bunları biri 1962 yılında diğeri ise 1971 yılında olmak üzere iki yayımla paylaşmıştır. Bu yayınlarında Meksika bölgesinde bulunan d d klerin çizimleri ve çalışma prensipleri anlatılmaktadır. Bunlardan ilki Aztek  l m d d klerinden biri olan kafatası biçimi, diğeri ise Meksika Körfez bölgesinden baykuş başlı bir d d kt r.

Görsel 109: Franco'nun Düdük  izimleri

Kaynak: (Cabrera, 2016)

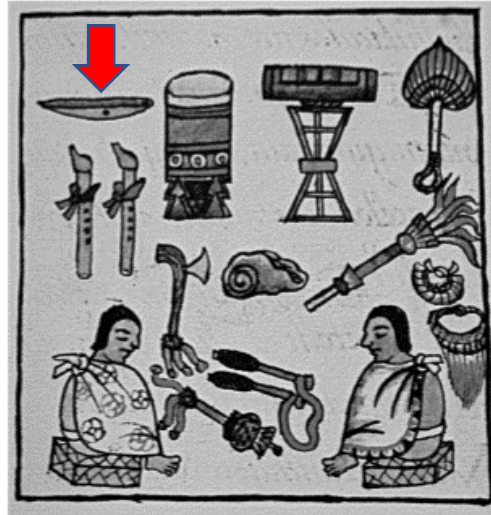
Bir diğ r önemli araştırmacıları olan müzisyen Guillermo Constreras 1988 yılında paylaştığı yayında Maya ve Aztek veya Michico k lt rl rine ait olduğunu düşündüğü ölüm düdüklerinin çizimlerini paylaşmıştır (bkz. Görsel 110). Ayrıca Constreras, aynı yayınında o güne kadar hiçbir araştırmacının fark etmediğ  bir teoriyi  ne sürmüştür. Sahagün' n kitabında yer alan Mixcoacalli odasında bulunan müzik aletlerini ve iki bek iyi betimleyen Florentine Kodeksi'nde

müzik aletlerinin arasındaki bir aleti “çift diyafram” düdüğü veya “ağız düdüğü” olarak tanımlamıştır (Santiago, 2014).

Görsel 110 :Guillermo Constreras’ın Çizimleri; Maya Ölüm Düdüğü (Solda), Aztek yada Michico Kültürüne Ait Ölüm Düdüğü (Ortada), Düdüklerden Bir Kesit (Sağda)

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Görsel 111: Constreras’ın Florentine Kodeksi’nde Keşfettiği Ağız Düdüğü

Kaynak: (Bravo, 2018, s. 38)

1964 yılında Mexico City’deki Tlatelolco’da yapılan kazılarda Eceatl Tapınağı’nın seromoni alanında 41 mezar bulunmuştur. Mezarların, tapınağın ön doğu cephesinde bulunması sebebiyle bu insanların kurban edildikleri düşünülmektedir. Diğer bir güçlü neden ise Azteklerde bir çok festival ya da törenlerde insanların kurban edilmesidir. Rüzgar tanrısı Eceatl’ın tapınağında ona adanmış kurbanların olması olağan durumlardan biridir.

Görsel 112: Tlatelolco'daki Kazı Alanı ve 41 Mezar

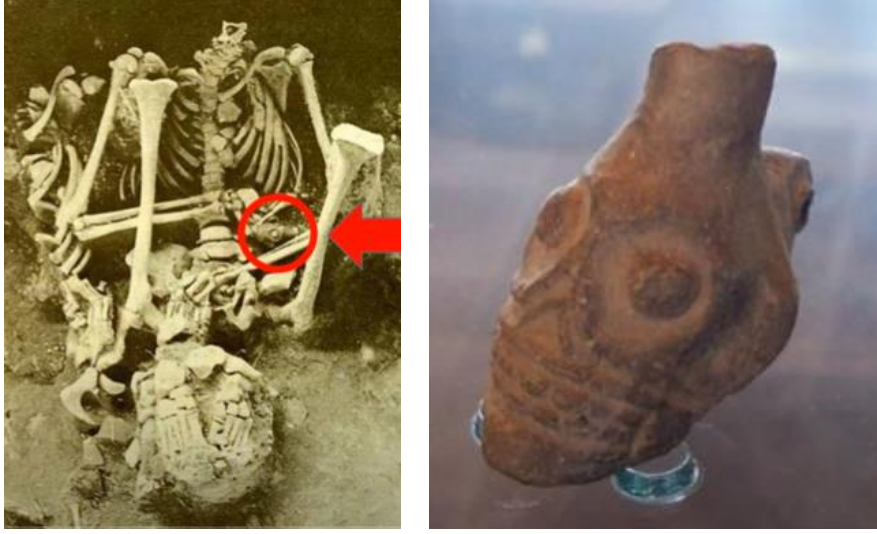
Kaynak: (Cabrera, 2016)

Görsel 113: Kazıda Bulunmuş Kurban ve Ölüm Düdüklerinin Bulunduğu Alan

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Kazıda, yirmili yaşlarda olduğu düşünülen genç bir erkek kurbanın elinde bulunan iki seramik düdük, belgelenen ilk ölüm düdükleri olarak bilinmektedir. Woodman'a (2018) göre, tarihçiler kafatası biçimdeki düdükleri seramik oyuncak olarak düşünüp kataloglayarak bir müzenin deposuna kaldırmışlardır. Yıllar sonra meraklı birinin düdükleri üflemesiyle onların birer Aztek müzik aleti olduğu ortaya çıkmıştır.

Görsel 114: Kazıda Bulunmuş Kurban ve Elindeki Düdük

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Kazı sonuçları ile ilgili ilk belgeler 1999 yılında arkeolog Salvador Guilliem Arroyo tarafından yayınlanan görsel 114’de verilen iskelet ve ölüm düdüğü fotoğraflarından ibarettir.

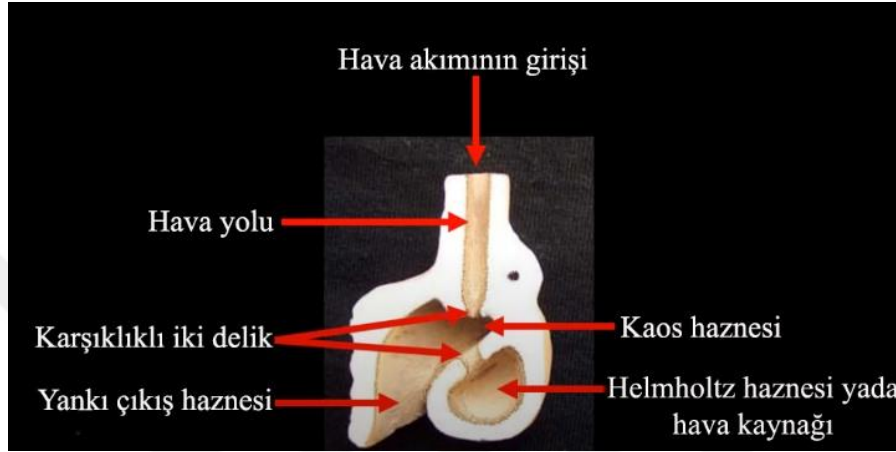
2006 yılında, Güney Mexico City’de yer alan Mazatepetl Tepesi arkeolojik sit alanında kırık bir düdük bulunmuş, kesin olmamakla birlikte Aztek yada Moche kültürlerinden birine ait olduğu düşünülmektedir. 2015 yılında ise Guerrero’daki Izcateopan de Cuahutemoc’da iki insana ait olduğu tespit edilen kremasyon işleminden geçirilmiş kemik bulutuları ve obsidyen bıçakları ile birlikte bir ölüm düdüğü bulunmuştur. Cabrera (2016), arkeolojik buluntu kayıtları kayıp olduğu için düdük hakkında yeterli bilgiye sahip olunamadığını ifade etmektedir.

3.3. Ölüm Düdüklerinin Yapısı ve Ses Özellikleri

Seramik düdükler, genel anlamda karmaşık bir içyapıya sahiptirler ve içyapıları birbirinden farklılık göstermektedir. Düdüklerin içyapısı ve yapım aşamaları detaylı biçimde arkeolog Hilborn Thomson Cresson ile arkeolog Roberto Velázquez Cabrera tarafından incelenmiştir. Cresson’a (1883:93) göre Aztek düdükleri; kil kamış (clay reed), boyun, gövde ve hava deliği olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Gövde daire formunda olup kesilmiş iki parçadan oluşmaktadır. Parçanın biri boyuna diğeri ise

kendisine bağlanmıştır. Bu parçalar kusursuz denilebilecek düzgünlükte içyapıya sahiptirler, böylece çalındıklarında tok ve net bir ses verirler.

Ölüm düdüklerini isimlendiren arkeolog Roberto Velázquez Cabrera ise, düdüklerin içyapılarını inceleyerek yeniden üretmiştir. 2002 yılında ilk yaptığı denemenin kesiti görsel 115'te verilmektedir.

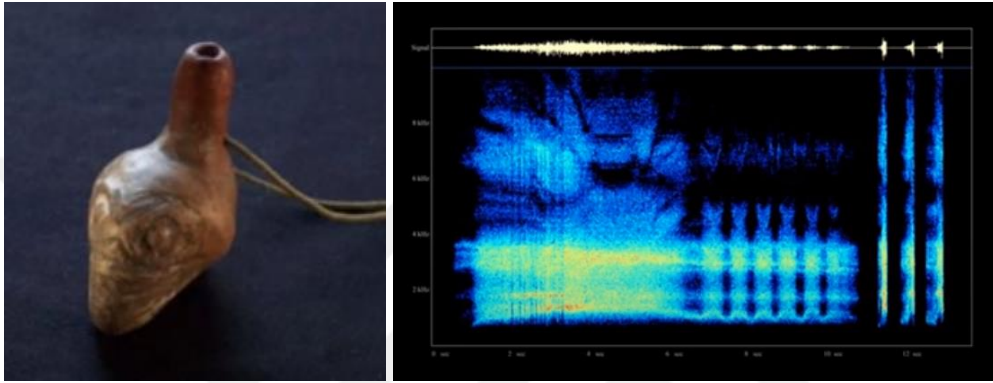
Görsel 115: Cabrera'nın İlk Ölüm Düdüğü Örneğinin Kesit Görünüşü

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Üflendiğinde havanın gireceği kanal, gürültünün üretildiği kaos haznesi, Helmholtz haznesi (akustik dalgaların oluşmasını sağlayan boş bir hazne) ve yankı çıkış haznesinden oluşmaktadır.

Düdüğe üflendiğinde hava ağız boşluğuna girer ve ardından üst kanaldan geçer, çıkışta hava genişler çünkü ana oda önde açıktır ve alt kanalın içindekinden daha az basınca sahiptir. Dalgalar, arka tarafa yansımalar oluşturarak ana odanın diğer tarafına ve alt kanalın dairesel eğimine doğru yönlendirilir. Merkezi hava akışının en güçlü kısmı alt kanaldan geçer ve rezonatör görevi gören ağız boşluğuna veya dilaltı boşluğuna girer; bunun boyutu dilin hareketi ile değiştirilebilir ve bu da sesin veya frekansın yüksekliğini değiştirir. Küçük bir alanda iki dairesel eğimle hava akımının her iki yöndeki yansımalarının, kırılmalarının ve genişlemelerinin bir saniyeden kısa bir süre içinde birleşimi, son derece karmaşık, çalkantılı ve dinamik bir dalga ve basınç patlaması oluşturur (Santiago, 2014).

Cabrera (2016), ölüm düdüğünün gürültü üreten kısmı olan kaos haznesinin, bilgisayar ortamında simülasyonunun yapılamadığı ayrıca matematik, bilgisayar ya da akışkan dinamiği veya aerodinamik laboratuvarlarında çözümlenemediğini ifade etmektedir. Bu sebeple simülasyonu; ev ortamında, yapılan büyük boyutlu bir modelin kaos haznesine ayak pompası kullanarak talk enjekte eder. Tahmini olarak üflenene hava iki milisaniyede kaos haznesi ve Helmholtz haznesine ulaşmıştır. Gürültü üreten sesin gösterilebilmesi için spektrogramını²⁹ oluşturmuştur.

Görsel 116: Cabrera'nın Ölüm Düdüğü Modeli ve Spektrogramı

Kaynak: (Cabrera, 2016)

2006 yılında, arkeolog Arnd Adje Both doktora tezi kapsamında Berlin Etnoloji Müzesi'ndeki aerofon örneklerinin ilk tomografilerini yayınlamıştır.

Görsel 117: Berlin Etnoloji Müzesi'ndeki Ölüm Düdüğü Örneği ve Tomografisi

Kaynak: (Cabrera, 2016)

²⁹ **Spektrogram:** Bir sinyalin frekans içeriği zaman içinde nasıl değiştiğini gösterir. Bu, genliğin (parlaklık veya renk) vs frekansa (dikey eksen) zamana (yatay eksen) karşı 2 boyutlu bir fonksiyonudur. (<https://qastack.info.tr/signals/2426/terminology-spectrum-spectrogram-spectrograph-sonogram-etc>)

Both (2010:16), “Kafatası Düdükleri” olarak adlandırdığı ölüm düdüklerini řu şekilde tanımlamaktadır: “... Bu enstrümanları dünya çapında organik olarak benzersiz kılan ayrıntılı akustik mekanizmaları ve r zg rın ürettiği atmosferik gürültüyü hatırlatan bozuk bir ses üretmeleridir”.

2006 yılında, arkeolog Francisco Rivas Castro tarafından Güney Mexico City’de yer alan Mazatepetl Tepesi arkeolojik sit alanında kırık bir düdük bulunmuştur. Cabrera, buluntu üzerinde çalışma yapma fırsatı elde etmiştir. Kalıntının en önemli özelliği kırık olmasından dolayı i  mekanizmasının açıkça görülebilir olması ve böylece tomografi vb. cihazlara ihtiyaç duyulmamasıdır.

Görsel 118: Mazatepetl Tepesi’nde Bulunan Düdük

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Cabrera, 2015 yılında arkeolog Jorge Cervantes Martinez tarafından Guerrero’daki Izcateopan de Cuahutemoc kazı alanından çıkarılan ölüm düdüğünü inceleme fırsatını bulmuştur. Ölüm düdüğü, National Polytechnic  niversitesi’nin sahasında akustik açıdan test edilmiş, üç futbol sahası ve ikiz elli adım mesafede duyulabilir olduğu tespit edilmiştir. Cabrera’ya (2016) göre, günümüz koşullarında duyulan ses, seramoni alanlarında çok daha net duyulmaktaydı. D d ğ n iç yapısı ve şekil bilgisi, X-Ray görüntüsü ve ses mekanizması çizimi ile elde edilmiştir. Yapılan diğer testlerde ise, ses basıncı 90-106 dB, ses gücü 0.0125-0.5 Watt olarak ölçülmüştür.

Görsel 119: Guerrero'da Bulunan Ölüm Düdüğü ve Akustik Test Sahası

Kaynak: (Cabrera, 2016)

Görsel 120: Düdüğün X-Ray Görüntüsü ve Ses Mekanizması Çizimi

Kaynak: (Cabrera, 2016)

3.4. Ölüm Düdüklerinin Kullanım Alanı ve Amacı

Aztek kodekslerinde ölüm düdükleri ile ilgili açıklayıcı bilgi bulunamadığı için konu üzerinde çalışan araştırmacılar düdüklerin kullanım alanı ve amacı üzerine birçok teori üretmişlerdir. Bunlardan biri savaşçı bir yapıya sahip olan Azteklerin, savaş esnasında davullarla birlikte ölüm düdüklerini çalarak düşmanı manipüle ettikleri yönündedir. Martens (1928:423), 8000 Aztek savaşçısının 400 kişilik gruplara ayrılarak her birinin bir kaptanı olduğundan bahsetmektedir. Bu askerlerin arasında davulcular, deniz kabuğu çalanlar ve düdük çalanlardan oluşan bir bando takımı bulunmaktadır. Kayıtlarda geçen Hernan Cortéz'in Aztek savaşçıları hakkındaki yorumları ilginçtir; saldırılarının şehvetli olduğu için "saldırdıklarında sanki gökler çökecekmiş gibi" ses çıkardığını ifade

etmektedir. Savaş esnasında ilahiler söylenmektedir. Bir gözlemcinin yorumu ise; “Savaş sırasında yerliler kesintisiz olarak dans eder ve şarkı söyler. Buna ek olarak, ara sıra, korkunç bir uğultu ve ıslık sesi çıkarırlar ve bu seslere ve vahşi eylemlere henüz alışmamış olanlar yardım edemezler, korkarlar” biçimindedir (Martens, 1928, s. 424).

Teponatzli ve Huehuetl’in birkaç kilometre uzaktan, ölüm düdüklerinin ise birkaç futbol sahası uzaklıktan duyulduğu düşünüldüğünde düşmanlarını korkutma, ürkütme ve kaos yaratma fikri olağandır. Ayrıca bu teori doğrultusunda başka bir sav ise; taşınan davulların ağır olması nedeniyle ölüm düdüklerinin daha küçük boyutta yapılarak boyun asma aparatı sayesinde kolay taşınabilir biçimde üretildikleridir.

Diğer bir görüş ise ölüm düdüklerinin kurban törenleri ve cenaze törenlerinde kullanıldığı yönündedir. Bir kurban öldürülmeden hemen önce düdüklerin üflendiği, korkunç seslerin ruhları ölümden sonraki hayata yönlendirdiği teoriler arasındadır. Benzer biçimde mezar alanlarında bulunan düdüklerin ise ölenlerin ruhlar dünyasına sorunsuz girebilmeleri için bu nesnelere ihtiyaç duyulduğudur (Rodriguez, 2019).

Ölüm düdüklerinin kullanıldığı bir başka yer ise Toxcatl festivali olarak düşünülmektedir. Tanrı Tezcatlipoca’yı canlandıran genç kurban sabahları dinlenir, akşamları hareketlenirdi, bir elinde cirit diğer elinde tanrının kalkanyla sokaklarda dolaşmaktaydı. Bu hareketi rüzgâr tanrısının akşamları sokak ve caddelerde yaptığı taşkınlığı sembolize edilmekteydi. Kurban ayrıca yanında tanrıyı simgeleyen bir düdük taşımaktaydı, bu ölüm düdüğünün sesi rüzgâr tanrısının caddelerde koştuğunda çıkan rüzgâr sesini andırmaktaydı. Kurban edileceği gün kullandığı müzik aletlerini kırardı (Spence, 2020, s. 102-103).

3.5 Ölüm Düdüklerinin Günümüzde Kullanımı

Arkeolojik kazılardan çıkarılan ölüm düdükleri, düdükler ile ilgili yapılan araştırmaların çeşitli yayın organlarında paylaşılması sonucunda farklı disiplinlerden birçok kişinin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle arkeolog Roberto Velázquez Cabrera, bireysel deneyimleri sayesinde inceleme fırsatı bulduğu orijinal ölüm düdüklerini yeniden üretmiştir. Ürettiği düdükler Meksika ve diğer ülkelerde düzenlenen konserlerde müzisyenler tarafından çalınarak Aztek müzik kültürü izleyici ile buluşturulmaktadır.

Görsel 121: Cabrera'nın Ölüm Düdüklerinden Örnekler

Kaynak: https://www.mexicolore.co.uk/images-5/549_08_2.jpg

Ölüm düdüklerini çalışan diğer bir kişi ise Meksikalı Xavier Quijas Yxayotl'dur. Ressam, müzisyen ve besteci olan Xavier, sanatçı kimliği ile Maya ve Aztek müzik aletlerini farklı malzemelerden üretmiş ve bunları tüm dünyaya tanıtmak adına sempozyumlar düzenlemiş, çeşitli video ve ses kayıtları yapmıştır. “Şef” olarak adlandırılan Xavier, ayrıca Mel Gibson'ın ‘Apocalypto’ filmine yerli enstrümanlar sağlamıştır. Alanında bir çok ödüle sahip sanatçı, 2020 yılının Kasım ayında vefat etmiştir.

Görsel 122: Xavier Performans Sergilenken Bir Görüntü

Kaynak: (Raghallaigh, 2013)

Görsel 123: Xavier'in Yeşim Taşından Yapılmış Ölüm Düdüğü

Kaynak: (Yxayotl, 2018)

Elektro-akustik müziğin günümüzde önem kazanmasıyla birlikte, birçok besteci, düdükten çıkan belirsiz ruh halleri yaratan sesleri müziklerinde kullanmışlardır. Armonisinden ve melodinin geçmiş ruhunu yeniden yakalayıp müziğe entegre etmişlerdir. Neil Goldsmith, Wei-Chi Chien, Fernando S. Gallegos, Scott Garcia gibi isimler ve yine Meksikalı müzisyen ve besteci Cristina Garcia Islas, Mario Cortes Vergara gibi isimler ölüm düdüklerini üretiminde katkıda bulunmuşlardır.

Görsel 124: Neil Goldsmith'in Ölüm Düdüğü

Kaynak: (Goldsmith, 2015)

Görsel 125: Wei-Chi Chien'in Ölüm Düdüğü

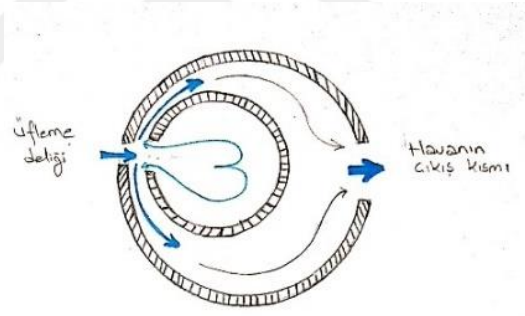
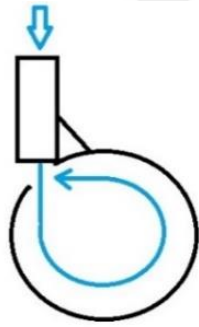
Kaynak: (Chien, 2015)

BÖLÜM: 4 UYGULAMALAR

Aztek ölüm düdükleri ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda farklı biçim ve boyutlarda 14 adet ölüm düdüğü üretilmiştir. Uygulamalar bölümü düdüklerin yapım aşaması ve üretilen örnekler olarak iki ana başlık altında verilmektedir.

4.1. Ölüm Düdüğü Üretim Aşamaları

Ölüm düdükleri temelde iki kürenin iç içe geçmesi sonucunda oluşturulmaktadır. Küçük olan küre büyük olan kürenin içerisinde yer almaktadır. Düdüğü düz bir çizgi üzerinde konumlandırıldığı düşünüldüğünde iç düdüğün içine dolan hava, içeri dolduktan sonra ikinci odacığa (büyük küre) dolar ve daha sonra hava ağız kısmından dışarı rüzgâr ya da çılgılık sesine benzer bir ses şeklinde çıkmaktadır. Ölüm düdüklerinin yapı olarak farklılıkları olsada mantık aynıdır.

Görsel 126: Üretilen Düdüğün İç Yapısı **Görsel 127:** Farklı Bir Düdüğün İç Yapısı

Düdüklerin üretim aşamasında içten dışa doğru ilerleyen bir üretim biçimi söz konusudur. Üretime, iç küreyi şekillendirmekle başlanmaktadır. Şekillendirilen iç kürenin içi modelaj aleti ile et kalınlığına dikkat edilerek boşaltılır ve kısa bir süre nemini atması için bekletilir. Bekleme süresinde, ince uzun bir fitil açılarak üfleme deliği yapılır. Modelaj aleti yardımıyla yukarıdan aşağı kısmına doğru delik açılır ve küreye montajlanacak kısmına 45° açı verilir. Hazır olan iki yarım kürenin kenar kısımlarına çentikler atılır ve balçık yardımıyla birleştirilir. Ardından orta kısmına modelaj aletiyle delik açılır ve doğru sesi yakalamak için ses kontrolü yapılır. Doğru sesin yakalandığı kısım belirlenerek çentiklenir ve üfleme deliğinin arka kısmı ufak çamur parçasıyla desteklenir. Üfleme deliği balçıklanır, yerleştirilir ve 45 derecelik açı kaybedilmeden

yapıştırılmalıdır. Yapıştırılırken bir yandan da ses kontrolü yapılmaya devam edilmedir. Çünkü 45° açı doğru sesi veren bir açıdır.

Görsel 128: İç Düdüğü Biçimlendirme Aşamaları

Görsel 129: Kesit Görünüşü ve Bitmiş İç Düdük Örneği

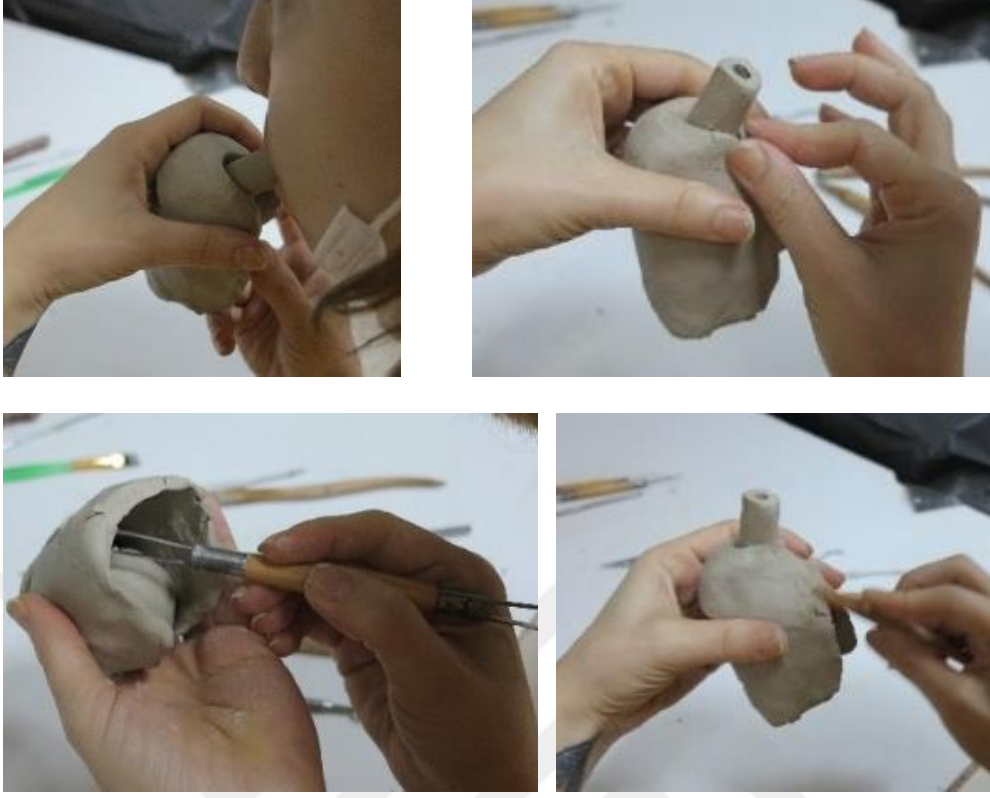
Üretim aşamasında yanlışlıkla oluşabilecek açılma farkı sonucu ses perdesi³⁰ meydana gelir. Dış kürenin delik boyutundaki değişiklikte de ses yine farklılık göstermektedir. Kürenin büyüklüğü ve küçüklüğü ses perdesini etkilemektedir. Ayrıca havayı daha güçlü ya da daha az üflemek de sesi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Görsel 130: Dış Düdüğün Biçimlendirilmesi

İç düdük birleştirildikten sonra düdüğün dış kısmı şekillendirilir ve içi boşaltılır. İç düdük, içerisine gerekli boşluk (havanın dolaşabileceği alan) bırakılarak dış düdüğün içine yerleştirilir. Üfleme deliğinden üflenerek ses kontrolü yapılır ve bu işlem dış düdük şekillendirmesi bitene kadar konturollü biçimde tekrar edilir.

³⁰ **Perde:** Sesin alçak veya yüksek olma durumu (TDK)

Görsel 131: Ölüm Düdüğünün Dış Bölümünün Biçimlendirilmesi

Görsel 132: Biçimlendirilmesi Tamamlanmış Ölüm Düdüğü Örneği

4.2. Ölüm Dödüğü Uygulamaları

Uygulamalarda, farklı boyutlarda olmak üzere 14 adet ölüm dödüğü çalışılmıştır. Dödük tasarımlarında Aztek kültüründe önemli yeri olan ve ritüellerde sıklıkla rastlanılan hayvan figürlerinin yanı sıra ölüm dödüğünün ana temasını oluşturan insan kafatası figürlerinden de esinlenilmiştir.

Uygulama kapsamında üretilen dödüklerin yapımında kırmızı, beyaz ve şamotlu düşük dereceli (1000°C -1050°C) çamurların yanı sıra kırmızı ve şamotlu çamur karışımından elde edilen yine düşük dereceli çamur ile Creaton markalı şamotlu ve şamotsuz yüksek dereceli (1200°C) farklı renklerden oluşan çamurlar kullanılmıştır. Uygulamaların bazıları sırlı bazıları ise sırsız fakat zinterleştirilmiştir.

Uygulamalar arasında farklı seslere sahip ölüm dödükleri seçilerek görüntü ve ses içeren bir slayt oluşturulmuştur. Bu slayta <https://youtu.be/2qnqx2Aswhs> adresinden ulaşılabilir.

4.2.1. Kartal Başı Figürlü Ölüm Dödüğü

Aztek mitolojisinde kara kartalı yada diğer adıyla obsidyen kartalının, güneşin doğumu sırasında orada olduğuna, kanatlarının ucundaki karaltının da o sırada oluştuğuna inanılmaktadır. Aztek halkı için kutsal sayılan kartal bu sebeple mimaride, heykel sanatında ve özel kostümlerde sıklıkla kullanılmıştır. Ölüm ve yaşam döngüsünün devamlılığı için insanın hem güneşe hem de evrene ihtiyacı vardır. Günümüzde pandemi nedeniyle artış gösteren toplu ölümlerin bazı dinlerde kıyamet göstergesi olduğuna inanılmaktadır. Ölümün dil, din, ırk, renk gözetmeksizin insanın peşinde olması, yaşanan her bir gün için şans sayılmaktadır. Kartal figürünün üzerindeki her bir renk farklı dil, din, ve ırkları temsil etmektedir.

Kartal başı figürü, beyaz çamur kullanılarak biçimlendirilmiş, 1000°C’de bisküvi, 1040°C’de sır pişirimi gerçekleştirilmiştir. Dödüğün çıkardığı sese, sırn çok büyük bir değişikliğe neden olmadığı gözlemlenmiştir.

Görsel 133: Kartal Başı Figürlü Ölüm Düdüğü, 10x14,5x14 cm, 2021

4.2.2. Jaguar Figürlü Ölüm Düdüğü

Azteklerde jaguar, savaşçıların koruyucusu olarak bilinmekte ve hükümdarlar ile ilişkilendirilmekteydi. Bu sebeple pek çok kral jaguar derileri giyilerek ölü kralları temsil etmekte ve kılık değiştirmekteydi. Jaguarın yüzünde bulunan sarı renkli astarla bezenmiş bölüm bu değişimi sembolize etmektedir. İnce şamotlu çamurdan biçimlendirilen düdük 1200°C’de pişirilmiştir.

Görsel 134: Jaguar Figürlü Ölüm Düdüğü, 6,5x13x14cm, 2021

4.2.3. İnsan Figürlü Ölüm Düdükleri

Rahipler tarafından müzik ve dans eğitimi verilen Calmecac okulunda çocuklar öğrendikleri bilgilerle tanrılara hitap etmeyi öğrenirlerdi. Tanrıları tatmin etmek huzurlu bir yaşamın garantisiydi. Bu sebeple rahipler hem tanrıya hizmet eden tanrının adamları, üst düzeyde kişiler hem de müzik ve dans gibi tanrılara hitap edilecek ilahi sunakların eğiticisiydiler. İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü I, Aztek müziğinin mimarlarından olan rahiplere atıfta bulunularak tasarlanmıştır. İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü II ise yaşamla ölüm arasındaki geçişte olan insanı sembolize etmektedir.

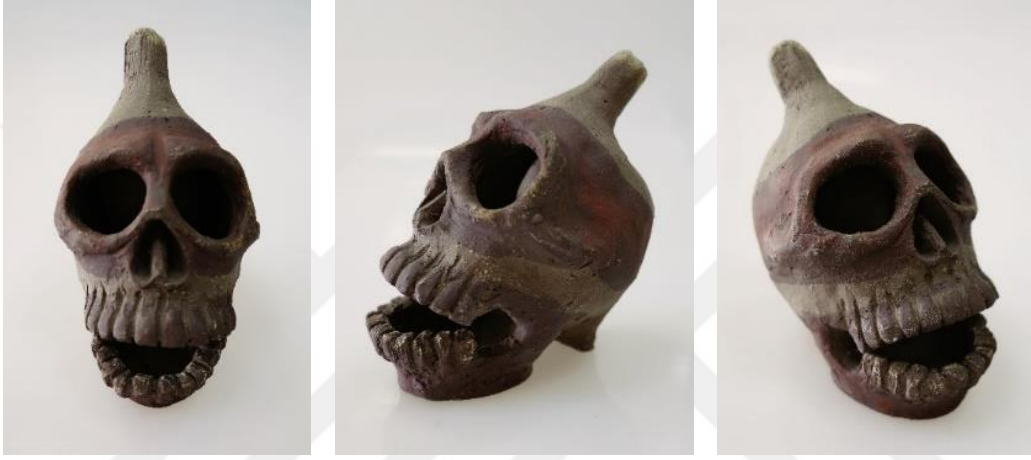
Görsel 135: İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü I, 10x14,5x13 cm, Beyaz Çamur, Renkli Astar, 1050°C, 2021

Görsel 136: Soyutlanmış İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü II, 5,5x9,5x7 cm, Kırmızı Çamur, 1000°C, 2021

4.2.4. Kuru Kafa Figürlü Ölüm Düdükleri

Orijinal ölüm düdüklerinin de biçimi olan kuru kafa figürü ölümü temsil etmektedir. Ölümde tıpkı doğum gibi doğadaki sirkülasyonun bir parçasıdır. Hastalıklar, salgınlar, toplu ölümler müdahalelerle sirkülasyonun bir parçası haline getirilmiş ve durum son yıllarda oldukça artmıştır. Biyolojik silahlar, savaşlar, soy kırımlar insanın kendinden olmayana, farklı olana verdiği zarar, öldürme dürtüsü yok etme isteği gibi tüm bu doyumsuzluk duygusu beraberinde ölümü de getirmektedir.

Görsel 137: Kuru Kafa Figürlü Ölüm Düdüğü I, 8,5x17x13 cm,

Creaton Marka İnce Şamotlu Beyaz Çamur, 1200°C, 2021

Görsel 138: Kuru Kafa Figürlü Ölüm Düdüğü II, 11x14,5x13,5 cm,

Kırmızı Çamur, Renkli Astar, 1000°C, 2021

4.2.5. Diğer Hayvan Figürlü Ölüm Düdükleri

İnsanlar, çağlar boyunca birçok salgın hastalıktan dolayı toplu ölümlere maruz kalmışlardır. Bu hastalıklara, kuş gribi, domuz gribi hayvanlardan türetilmiş isimler koyulmuştur. Tüm dünyayı etkisi alan ve ölüm saçan bu hastalıklara gönderme yapan çeşitli kuşlar ve içinde bulunduğumuz pandemiye sebebiyet veren yarasalardan esinlenerek ölüm düdükleri yapılmıştır.

Görsel 139: Şahin Başlı Figür, 8,5x 12,5x10 cm, Kırmızı Çamur ve Astar, 1050°C, 2021

Görsel 140: Soyutlanmış Kuş Figürü, 5x12,5x6,5 cm, Siyah Creaton Çamuru, 1200°C, 2021

Görsel 141: Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü I, 12,5x15x10,5 cm, Siyah Creaton Çamuru, 1200°C, 2021

Görsel 142: Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü II, 10x10,5x9 cm, Siyah Creaton Çamuru, 1200°C, 2021

Görsel 143: Yarasa Figürlü Ölüm Düdüğü III, 10x10,5x8,5 cm, Siyah Creaton Çamuru, 1200°C, 2021

4.2.6. Asma Aparatlı Ölüm Düdükleri

Kazılardan çıkarılan ve savaş sırasında boyna asılarak kullanıldığı düşünülen ölüm düdükleri gerçek boyutlarında asma aparatları ile birlikte tasarlanarak üretilmiştir. İnsan ve hayvan figürlerinden esinlenilen düdükler, Creaton marka beyaz çamurdan biçimlendirilmiş, siyah astar ile dekorlanmış ve 1200°C’de pişirilmiştir.

Görsel 144: Leopar Figürlü Ölüm Düdüğü, 5x7x6 cm, 2021

Görsel 145: Ağlayan İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü, 5x6,5x7cm, 2021

Görsel 146: İnsan Figürlü Ölüm Düdüğü, 5x6x7cm, 2021

SONUÇ

14. ve 16. yüz yıllar arasında yaşamış olan Azteklerde; tanrılar, ölüm, yaşam, güneş, ve yeraltı gibi kavramlar oldukça önemliydi. Dini normların sosyal yaşamın temeli olması nedeniyle mimari yapılar, takvim, eğitim, zanaat ve müzik gibi uygarlığın kültürünü tanımlayan unsurların bu normların üzerinden şekillendiği görülmektedir.

Yaşam için gerekli olan su ve yiyecek gibi temel ihtiyaçların sağlanmasından, huzur ve refaha erişmeye kadar tüm ihtiyaçların giderilmesi tanrıları hoşnut etmekten geçtiğine inan Aztekler, bir takvim yılı boyunca peşi sıra zamanlanmış festival ve bayramlar gibi özel günler belirlemişlerdir. Her olay veya olgunun tanrısı olduğu inancıyla birbirinden farklı yada benzer ritüellerin temelinde tanrıları memnun etmek adına sunulan adaklar bulunmakta ve bu adakların çoğunu insanlar oluşturmaktadır. Adak olarak sunulacak insanların farklı medeniyetlerden savaş sonrası elde edilen esirlerden özenle seçildiği bir çok kaynakta geçmektedir. Özellikle Toxcatl festivalinde tanrı Tezcatlipoca'yı layığı ile temsil edebilecek fiziksel görünümü iyi olan bir erkek esir seçilmekteydi.

Dini ritüellerin vazgeçilmez parçası olan müzik; başta müzik tanrısı olan Macuixochitl, müzik, şarkı ve dans tanrısı olan Huehucóyotl ile adaklar adanan diğer tanrılara itafla edilirken müziği icra edenlerin yaptıkları bir hata ölüm cezası ile sonuçlanmaktaydı. Bu sebeple başta rahipler olmak üzere eğitimcilerin disiplinli ve doğru eğitim verebilmeleri için özel okullar kurulmuştur. Bununla birlikte ritim ağırlıklı, sesleri tok ve ürkütücü, ayinler için adeta özel olarak tasarlanmış müzik enstrümanları bulunmaktadır.

Araştırmanın konusu olan ölüm düdüğü bu müzik enstrümanlarından biridir. Aerofon (havalı/üfleli) grubunda yer alan kafatası biçimli seramik düdüğü geç keşfedilmesiyle birlikte kullanım alanları hakkında bir çok sav bulunmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri, Hernan Cortes'in 1571'de Aztek topraklarında yaptığı işgal sonrası oluşan tahribat sonucunda medeniyetin sahip olduğu bir çok yapı ve kayıpların zarar görmesidir. Ancak kazılar neticesinde, çıkan buluntular bir takım teoriler üzerinden şekillenmektedir. Bu teorilerden en yakın olanı İspanyalı işgali sırasında Cortes ve bir gözlemcinin Aztek savaşçılarından duydukları çığlık seslerini betimlemeleri ve bunların kayıtlara geçmesi ile ölüm düdüğü savaş sırasında düşmanı korkutmak adına kullanılmasıdır. Arkeolog Cabrera'nın yaptığı araştırmalar

doğrultusunda üç futbol sahası mesafede rahatlıkla duyulabilen, çalındığında insan çığılığı veya rüzgar sesi çıkartan düdüklerin, birden fazlasının aynı anda çalınmasıyla ürkütücü bir ses yankısının kaos oluşturmaları olasıdır. Diğer kuvvetli bir sav ise, Toxcatl festivali örneğinde olduğu gibi adı ve çıkardığı sesle rüzgar tanrısını tasfir eden esir kurbanın yıl boyunca Aztek sokaklarında düdüğü çalarak dolaşmasıdır. Sahagün'ün Azteklerin tüm yaşam dinamiklerini anlatan kodekslerden oluşan kitabı bu savı güçlendiren bilgiler içermektedir.

Araştırmacılar tarafından ölüm düdüklerinin ulaşılabilen orijinallerine tomografi çekilerek iç yapısının ancak çözümlenebilmesi nedeniyle düdüklerin yeniden üretimleri; arkeolog, müzik bilimci vb. farklı disiplinlerden kişiler tarafından günümüze yakın tarihlerde yapılabilmektedir.

Orijinal seramik ölüm düdüklerinin kil özellikleri, nasıl biçimlendirildikleri, hangi ortamlarda kaç derecede pişirildiği ile ilgili her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu sebeple günümüzde birbirinden farklı killer ile biçimlendirilen ve farklı derecelerde pişirilen düdüklerin çoğunlukla ses kayıtlarını içeren videolar izlenerek uygulamalar kapsamında yeniden üretimleri gerçekleştirilmiştir.

Aztek kültürünü oluşturan temalar ile son yılda yaşanan pandemi, uygulama çalışmalarının esin kaynağını oluşturmuştur. 14 adet seramik ölüm düdüklerinin üretiminde beş farklı kil türü kullanılmış ve bazı örnekler perdahlanarak, bazıları ise şeffaf sır uygulanarak üç farklı derecede pişirilmiştir. Farklı pişirim derecelerine sahip düdüklerin sesleri bilgisayar ortamında desibel ölçme aleti (dm metre) ile ses ölçümüne tabi tutulmuş ve değerlendirme sonucunda ses değişikliğine ratlanılmamıştır. Farklı boyutlarda üretilen düdüklerden büyük boyutlu olanlar daha derin ve rüzgar sesine daha yakın bir ses elde edilirken küçük boyutlu olanların sesleri daha tiz ve çığıklık biçimindedir. Pandemiden dolayı eğitime ara verilmesi ve kısıtlamalar nedeniyle araştırmaya faydası olacak diğer ses ölçümleri ve görüntüleri yapılamamıştır.

Uygulamalar esnasında edinilen tecrübeler doğrultusunda ölüm düdüklerinin karmaşık iç yapılarını çözümlemek, pişirim öncesi ve sonrası ses farklılıklarını test etmek ve doğru sese ulaşmak oldukça zor ve beceri gerektirmektedir. Yaşanılan çağın teknolojik getirilerinden yararlanarak daha önce deneyimlenmiş örneklerden faydalanmak ve

retmek daha kolaydır. Ancak ortaçağ' da yaşamış seramik bir çok müzik aleti üreten Aztekli zanaatkarların el becerilerinin yanı sıra ses ve müzik bilgisine oldukça vakıf oldukları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- (tarih yok). 2019 tarihinde wikiwand: http://www.wikiwand.com/en/Isabel_Moctezuma adresinden alındı.
- (2016). (info@kelimeler.gen.tr) 2019 tarihinde kelimeler.gen.tr: <https://kelimeler.gen.tr/oktav-nedir-ne-demek-234244> /4.03.2020 adresinden alındı
- Aguilar-Moreno, M. (2006, eylül 2018). Handbook to life in the Aztec world. Los Angeles, United States of America. <http://www.factsonfile.com> adresinden alındı
- Anawalt, F. F. (1997). Codex Mendoza. California, United States of America. 2019 tarihinde alındı
- Ayacachtli. (2012, Eylül 25). Aralık 13, 2020 tarihinde Yaokuikatli: <http://yaokuikatli.blogspot.com/2012/09/ayacachtli.html> adresinden alındı
- Aydın, Y. (2007). *Gizemli Bir Halkın Tarihi*. (A. Seyrek, Dü.) İstanbul: Nokta Kitap. 2019 tarihinde alındı
- Ayoyotes. (tarih yok). Şubat 18, 2021 tarihinde Indigenous Instruments of Mexico and Mesoamerica: <https://indigenousinstrumentsofmexicomesoamerica.weebly.com/ayoyotes.html> adresinden alındı
- Bierhorst, J. (1985). Cantares Mexicanos, Song of the Aztecs. California, Stanford, USA: Stanford Universty Press. 12 20, 2020 tarihinde <https://mexikaresistance.files.wordpress.com/2012/08/cantaresmexicanos.pdf> adresinden alındı
- Bilgio.Net. (2015). 11 05, 2020 tarihinde Bilgo: <https://www.bilgio.net/agave-sabir-sabir-otu-faydalari-ve-zararlari-nelerdir/> adresinden alındı
- Both, A. A. (2009). *Aztec Music Culture*. (Z. Kılıç, Çev.) USA/ Michigan: jstor. Aralık 08, 2020 tarihinde [jstor.org: www.jstor.org/stable/41700022](http://www.jstor.org/stable/41700022) adresinden alındı
- Both, A. A. (2010). *Aztec Music Culture. Vol. 52, 1/3. The World of Music, Readings in Ethnomusicology.* Aralık 8, 2020 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/41700022> adresinden alındı
- Both, A. A., & Sanchez, J. L. (2007). *The World Music, Aztec Music Culture*. (M. P. Baumann, Dü.) Berlin, Almanya. 06 15, 2018 tarihinde https://www.jstor.org/stable/41699767?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents adresinden alındı
- Bravo, J. A. (2018, December). La Musica Ceremonial Mexica. doi:10.3989/anuariomusical.2018.73.03

- Brown, J. C. (2014, Temmuz 30). *World Digital Library*. 12 24, 2020 tarihinde Library of Congress: <https://www.wdl.org/en/item/6751/view/1/1/> adresinden alındı
- Buja, M. (2018, Eylül 28). *Bringing Indigenous Sounds to the Symphony*. Aralık 15, 2020 tarihinde Interlude: <https://interlude.hk/bringing-indigenous-sounds-symphony/> adresinden alındı
- Cabrera, R. V. (2003, Nisan 27). *Introduction to Mexican Wind Clay Singers*. Ocak 2, 2021 tarihinde Geocities: <http://www.geocities.ws/rvelaz.geo/singers/singers.html> adresinden alındı
- Cabrera, R. V. (2004, Nisan 21). *A Magical Aerophone From The Olmec Infraworld?* Ocak 3, 2021 tarihinde Geocities: <http://www.geocities.ws/rvelaz.geo/bstone/smagici.html> adresinden alındı
- Cabrera, R. V. (2011, 09 18). *Mexicolore*. (İ. Mursell, Editör) 2019 tarihinde <https://www.mexicolore.co.uk/>: <https://www.mexicolore.co.uk/aztecs/music/death-whistle> adresinden alındı
- Cabrera, R. V. (2016, Kasım 27). History of the Death Whistle. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=PWxKUYa-xyE> adresinden alındı
- Chauhan, Y. (2011). *ENCYCLOPEDIA BRITANNICA*. (Y. Chauhan, Editör) 12 09, 2019 tarihinde <https://www.britannica.com/topic/Aztec-calendar> adresinden alındı
- Chien, W.-C. (2015, Mayıs 4). Death Whistle, Aztec Whistle 201505. Aralık 5, 2019 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=rCvPoC65LU8> adresinden alındı
- Clavigero, D. F. (1844). *Historia Antiqua Mexico. 1*. Mexico: Imprenta de Lara calle de la Palma. Aralık 22, 2020 tarihinde http://cdigital.dgb.uanl.mx/la/1080023605/1080023605_45.pdf adresinden alındı
- Cresson, H. (1883). Aztec Music. Vol. 35. Proceedings of the Academy of Natural Sciences of Philadelphia. Nisan 6, 2021 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/4060857> adresinden alındı
- Davis, A. (tarih yok). *Multicultural Resuorce Center*. 09 25, 2019 tarihinde WORDPRESS.COM.: <https://nwsisdsmrc.wordpress.com/aztec-calendar/> adresinden alındı
- Diaz, D. (2009). *El Tlalpanhuéhuetl De Malinalco, Estado De México*. Ocak 10, 2021 tarihinde Arqueologia Mexicana: <https://arqueologiamexicana.mx/mexico-antiguo/el-tlalpanhuehuetl-de-malinalco-estado-de-mexico> adresinden alındı
- Editorial, A. G. (Dü.). (2015, 07 20). *Espacio Vivido*. 09 25, 2019 tarihinde ESPACIO VIVIDO.WORDPRES.COM: <https://espaciovivido.wordpress.com/2015/07/20/el-juego-de-pelota-arquitectura> adresinden alındı

- Eric Blair-Joannou. (2020). *Drum (Teponaztli)*. Aralık 15, 2020 tarihinde Metmuseum: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/312583> adresinden alındı
- Figure Whistle*. (tarih yok). Aralık 3, 2020 tarihinde Metropolitan Müzesi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/316420> adresinden alındı
- Flickr.com*. (2012, 04 15). 2020 tarihinde <https://www.flickr.com/photos/quetzalapaneayotl/6933354546/in/photostream/> adresinden alındı
- Franch, J. A. (2020, Aralık 15). *Cacalachtli*. Indigenous Instruments of Mexico and Mesoamerica: <https://indigenousandinstrumentsofmexicomesoamerica.weebly.com/cacalachtli.html> adresinden alındı
- Garcia, C. (tarih yok). *Sinfonia India as Performed by Ukla Symphony Orchestra*. Ocak 18, 2021 tarihinde Christopher Garcia Music: <https://christophergarciamusic.weebly.com/sinfonia-india-ucla.html> adresinden alındı
- Goldsmith, N. (2015, Aralık 5). Aztec Death Whistle - Apex Predator Aztec Death Whistle, Mayan Death Whistle. Aralık 23, 2019 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=GLo3XoP5SEY&t=5s> adresinden alındı
- goodfoodwebsite@immediate.co.uk*. (2019). 09 04, 2019 tarihinde BBC goodfood: <https://www.bbcgoodfood.com/howto/guide/top-10-foods-try-mexico> adresinden alındı
- Graz, A. D.-u. (2004). *FOUNDATION FOR THE ADVANCEMENT OF MESOAMERICAN STUDIES. INC.* 09 04, 2019 tarihinde FAMSİ: http://www.famsi.org/research/graz/ixtlilxochitl/img_page108r.html adresinden alındı
- Guy David Heppa, S. B. (2014, Mayıs 13). *World Archaeology*. 12 28, 2020 tarihinde <http://dx.doi.org/10.1080/00438243.2014.909100> adresinden alındı
- Keyword*. (2019, 09 25). <http://www.keywordbasket.com/>: <http://www.keywordbasket.com/dGxhY2h0bGkgd2FycmlvcnM/> adresinden alındı
- Khan Academy*. (2018). 01 27, 2020 tarihinde <https://www.khanacademy.org/humanities/art-americas/early-cultures/aztec-mexica/a/coatlicue> adresinden alındı
- King, S. M., & Santiago, G. (2011). Soundscapes of the Everyday in Ancient. (A. J. Congress, Dü.) doi:DOI 10.1007/s11759-011-9171-y
- Kuzu, H. (tarih yok). *teknikicerik.com*. (hsynkuzu@yandex.com.tr, Editör) 03 04, 2020 tarihinde Teknik İçerik: <http://www.teknikicerik.com/hidrolik-nedir.html> adresinden alındı

- Küster-Heise, K. (1976). *Landesmuseum Württemberg*. Stuttgart, Almanya: Fleischhauer, Werner (1976): Stuttgart'taki Württemberg düklerinin sanat odasının tarihi. Tarihi Bölgesel Çalışmalar Komisyonu Yayınları, Baden-Württemberg, cilt 87, Stuttgart, 140, not 7. 04 05, 2020 tarihinde https://www.landmuseum-stuttgart.de/sammlung/sammlung-online/dk-details/?dk_object_id=350 adresinden alındı
- Library, W. D. (2016, Şubat 03). *General History of the Things of New Spain by Fray Bernardino de Sahagún: The Florentine Codex*. Aralık 19, 2020 tarihinde World Digital Library: <https://www.wdl.org/en/item/10096/> adresinden alındı
- MANUEL AGUILAR-MORENO. (tarih yok). Aztec Art. (F. P. Lluvia Aras, Derleyici) 02 02, 2020 tarihinde http://www.famsi.org/research/aguilas/Aztec_Art_Architecture.pdf adresinden alındı
- Martens, F. H. (1928, Temmuz 1). Music In The Life of The Aztecs. *Volume XIV, Issue 3*. (T. M. Quarterly, Dü.) doi:<https://doi.org/10.1093/mq/XIV.3.413>
- Martinez, I. (2009, 02 14). *Alenarte Revista*. (A. Revista, Editör, & Alenarte Dergi) 03 2020 tarihinde ALENARTE REVISTA CULTURAL Y ARTÍSTICA. PRESENTACIÓN.: <https://alenarterevista.wordpress.com/2009/02/14/tradicion-en-mexico-la-musica-popular-por-issa-martinez/> adresinden alındı
- Moreno, M. A. (2006). Handbook to life in the Aztec World. Los Angeles, United States America: Facts on File. Eylül 2018 tarihinde <http://www.factsonfile.com> adresinden alındı
- Mursell, İ. (2009, Eylül). *Aztecs*. (G. Sanchez, Prodüktör) Mart 7, 2020 tarihinde Mexicolore: <https://www.mexicolore.co.uk/aztecs/music/> adresinden alındı
- Mursell, İ. (2009, 11 16). *Mexicolore*. 2019 tarihinde Aztecs.org: <https://www.mexicolore.co.uk/aztecs/artefacts/aztec-pottery> adresinden alındı
- Mursell, İ. (2011, Eylül 18). *AZTECS*. (G. Sánchez, Prodüktör) 03 07, 2020 tarihinde Mexicolore: <https://www.mexicolore.co.uk/aztecs/music/death-whistle> adresinden alındı
- Música simbólica prehispánica*. (2014). Ocak 5, 2021 tarihinde ellibrodelaresonancia.blogspot.com: <http://ellibrodelaresonancia.blogspot.com/2012/02/musica-prehispanica-en-mesoamerica.html> adresinden alındı
- Müzesi, M. S. (tarih yok). *Tripod Plate*. Ağustos 25, 2020 tarihinde The Met Museum: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/319461> adresinden alındı
- Müzesi, M. S. (tarih yok). *Two-headed Figure Rattle*. Ocak 15, 2021 tarihinde Metropolitan Sanat Müzesi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/317884> adresinden alındı

- Müzesi, M. S. (tarih yok). *Vulture Vessel*. 25 Ağustos, 2020 tarihinde Metmuseum: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/314365> adresinden alındı
- Narçın, A. (2020). (M. M. Sezer, Çev.) İstanbul, Davutpaşa- Topkapı: Parola Yayınları. doi:978-605-9398-63-3
- Narvaez, G. M. (2004). Aspectos Generales De La Musica Prehispanica Percibidos A Traves De Sus Imagenes. Enero: Universidad Autoonoma De Nuevo Leon, Facultad De Artes Visuales, Tesis De Maestría. Kasım 24, 2020 tarihinde <http://eprints.uanl.mx/5410/1/1020149392.PDF> adresinden alındı
- Native Peoples of the Sonoran Desert: The Yoeme*. (2021, Ocak 23). Şubat 17, 2021 tarihinde National Park Services: <https://www.nps.gov/articles/yoeme.htm> adresinden alındı
- Object, M. o. (Dü.). (tarih yok). *Ehecachichtli Whistle of Death*. Ocak 3, 2021 tarihinde Art and Culture: <https://artsandculture.google.com/asset/ehecachichtli-whistle-of-death-cultura-azteca/VgGm-vAAivMlnQ> adresinden alındı
- Owners, J. &. (2013). *The Oregon Flute Store*. (MightyMerchant) 2020 tarihinde <https://www.oregonflutestore.com/>: https://www.oregonflutestore.com/page_661_113/rare_death_whistle_by_xavier.html adresinden alındı
- Raghallaigh, M. (2013, Ocak 16). Death Whistle. Mayıs 18, 2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=I9QuO09z-SI&t=107s> adresinden alındı
- Rare Aztec Polychrome Pottery Flute w/ Coyote*. (2021). Ocak 5, 2021 tarihinde Liveauctioneers: https://www.liveauctioneers.com/item/50116632_rare-aztec-polychrome-pottery-flute-w-coyote adresinden alındı
- Rodriguez, W. A. (2019, 1 30). *Strange Haunting Sounds of the Aztec Death Whistle*. Mart 3, 2020 tarihinde Archaic Roots-Indigenous Instrument Education: <https://www.archaicroots.com/education/strange-haunting-sounds-of-the-aztec-death-whistle/> adresinden alındı
- Sakarya, U. C. (2017, 09 20). Kayıp Bir İmparatorluğun Müzikal Hazineleeri: Aztek Perküsyon Çalgıları. *Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Derneği (UHMAD)*, 73-94. doi:ISSN 2148-8223 ONLINE ISSN:2149-2476
- Sakarya, U. C. (2017). Kayıp Bir İmparatorluğun Müzikal Hazineleeri: Aztek Perküsyon Çalgıları. *Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Derneği (UHMAD)*, 73-94. doi:ISSN 2148-8223 ONLINE ISSN:2149-2476
- Santiago, G. S. (2014). Los Silbatos Bucleles De La Mixteca Instrumentos Multifuncionales. (125), s. 70-73. Ocak 2, 2021 tarihinde Arqueologia Mexicana: <https://arqueologiamexicana.mx/mexico-antiguo/los-silbatos-bucleles-de-la-mixteca-instrumentos-multifuncionales> adresinden alındı

- Soustelle, J. (2006). *Aztekler*. (İ. Yergüz, Çev.) Ankara: Dost Kitap Evi. 2018 tarihinde alındı
- Soustelle, J. (2006 Eylül). *Aztekler*. J. Soustelle içinde, *Aztekler* (s. 10). Ankara: Dost Yayınları.
- Soustelle, J. (2006). *AZTEKLER*. (İ. YERGUZ, Çev.) ANKARA, YENİŞEHİR, TÜRKİYE: DOST KİTAPEVİ. 2018 tarihinde alındı
- Spence, L. (2020). *Aztek Mitolojisi* (1. Baskı b.). (S. Aktaş, Dü., & N. İğdem, Çev.) İstanbul, Nişantaşı, Türkiye: Karakarga Yayınları. doi:978-60-7865-99-1
- Tarih Kurdu*. (2017). 04 23, 2019 tarihinde Tarih Kurdu: <https://tarihkurdu.net/aztek-tapinaginda-bulunan-kafatasi-kulesi.html> 23.04.2019 adresinden alındı
- Türkçe Bilgi*. (tarih yok). 2019 tarihinde <http://www.turkcebilgi.com/mezoamerika> adresinden alındı
- Two-headed Figure Rattle*. (tarih yok). Ocak 15, 2021 tarihinde Metropolitan Sanat Müzesi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/317884> adresinden alındı
- Uludağ, S. (2011, 12 22). *Jeogenc.net*. 02 08, 2020 tarihinde <https://www.jeogenc.net>: <https://www.jeogenc.net/diorit-ve-ozellikleri.html> adresinden alındı
- Vergara, M. C. (2003, Temmuz 5). Aralık 26, 2020 tarihinde Geocities: <http://www.geocities.ws/mcrlapitzali/aire/ehkachiktli.html> adresinden alındı
- Vocca, M. C. (2013, Eylül). *Drums and Warfare in Aztec Society: An Iconographic Approach*. Aralık 15, 2020 tarihinde Researchgate: https://www.researchgate.net/figure/Tlaxcalan-Teponaztli_fig1_320299544 adresinden alındı
- wikipedia*. (tarih yok). <https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Tlatoque> adresinden alındı
- Wilkosz, I. (2014). *Power, Performance and Propaganda Sociopolitical Aspects of the Aztec Feast of Toxcatl*. (z. E. Kulturwissenschaften, Dü.) Berlin, Almanya. Aralık 3, 2020 tarihinde https://refubium.fu-berlin.de/bitstream/handle/fub188/8987/Doktorarbeit_Izabela_Wilkosz.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı
- Yxayotl, X. Q. (2018). *Xavier Quijas Yxayotl*. (L. Gentle Acorn Productions, Prodüksör) 2017/ 2018 tarihinde THE MAESTRO Xavier Quijas Yxayotl: <https://www.yxayotl.com/product-page/chalchihuitl-green-stone-death-whistle> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

2012 yılında Dokuz Eylül Güzel Sanat Fakültesi Seramik ve Cam Tasarım Bölümünü kazandı ve 2017 Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümünden mezun oldu ve aynı yıl 2017 Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik ve Cam Anasanat Dalına girmiştir.

2021’de ‘İMKANSIZ’ isimli ilk online kişisel seramik sergisini açmıştır. 2020’de Dünya Sanat Günü ‘Sanat Terapidir’ Online Sergiye katılmıştır. 2018’de Uluslararası 9. Gizem Firit Seramik Yarışmasında Sergileme almıştır. 2018’de BIAMT The Faculty of Arts and Design- West University of Timişoara,Romanyada sergileme, 2018’de İzmir Rotary Altın Testi Seramik Yarışmasında Sergileme, 2018’de Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım Mimarlık Fakültesi,Seramik Cam Anasanat Dalı Deneysel Pişirim Teknikleri/Yüksek Lisans Öğrenci Sergisi, 2018’de 6. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması/ Sergileme, 2018’ Uluslararası 8. Gizem Firit Seramik Yarışması/ Sergileme, 2017’de Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Z Raporu Akademik Yılı Mezuniyet Projeleri, 2017’de Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi Yıl Sonu Öğrenci Sergisi, 2016’da Öğrenci Topluluğu Seramik Sergisi, İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, 2016’da Uluslararası 7. Gizem Firit Seramik Yarışması/ Sergileme, 2016’da 5. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması/ Sergileme, 2015’te 3.Zeki Yurtbay Karo Tasarım Yarışması, 2015 Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi / Öğrenci Sergisi, 2015’te Uluslararası 6. Gizem Firit Seramik Yarışması/ Sergileme, 2014 Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi/ Öğrenci Sergisi gibi Ulusal ve Uluslararası yarışma ve sergilere katılmıştır. Çalışmalarını halen aktif halde sürdürmektedir.